

”Vähän erilaista elämää näki”

– Tukiperheessä lapsuudessaan käyneiden aikuisten näkemyksiä arvoista tukiperhe-
toiminnassa

KREETTA HAULIVUORI
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2015

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

HAULIVUORI, KREETTA: ”Vähän erilaista elämää näki” – Tukiperheessä lapsuudessaan käyneiden aikuisten näkemyksiä arvoista tukiperhetoiminnassa.

Pro gradu -tutkielma, 73 sivua, 4 liitesivua

Sosiaalityö

Ohjaaja: Heli Valokivi

Lokakuu 2015

Tämän pro gradu -tutkielman aiheena ovat tukiperheessä lapsuudessaan käyneiden aikuisten näkemykset tukiperhetoiminnasta ja arvojen osuudesta tukiperhetoiminnassa. Aineistona ovat lapsuudessaan tukiperheessä käyneiden aikuisten litteroidut haastattelut. Tutkimuksessa on pyrkimyksenä selvittää, minkälaisia arvoja tukiperhetoiminnassa esiintyy, minkälaisia arvoja tukiperhetoiminnassa omaksutaan ja miten ne näkyvät tällä hetkellä tukiperheessä käyneiden elämässä.

Tutkimusta varten on haastateltu lapsuudessaan tukiperheessä tai -perheissä käyneitä aikuisia. Haastateltavat on tavoitettu Pelastakaa Lapset ry:n ja erään suomalaisen kaupungin kautta. Aineisto koostuu viiden aikuisen teemahaastatteluista. Pyrkimyksenä oli saada haastateltavat kertomaan näkemyksistään tarinallisessa muodossa. Haastattelut litteroitiin kirjalliseen muotoon analyysia varten. Tutkimuksen teoreettisina viitekehyksinä ovat arvot ja sosiaalinen konstruktionismi. Aineisto on analysoitu narratiivista analyysimenetelmää ja sisällönanalyysiin lukeutuvaa teemoittelua hyödyntäen.

Tukiperhetoimintaa voidaan kuvailla tarinana, jossa on eroteltavissa tukiperhetarinan alku, keski-kohta ja loppu. Aineistosta oli havaittavissa yhteisöllisyyttä ja yhteiskunnan jäsenenä elämistä painottava arvojen teemakokonaisuus sekä yksilöllisyyttä ja omaa pärjäämistä painottava arvojen teemakokonaisuus. Yhteisöllisyyttä ja yhteiskunnan jäsenenä elämistä painottavan teeman alle lukeutuivat arvoista toisten ihmisten kunnioittaminen, tasa-arvo ja suvaitsevaisuus; yhteisöllisyys ja turvallisuus; välittäminen, huolenpito ja läheisyys. Yksilöllisyyttä ja omaa pärjäämistä painottavan teeman alle lukeutuivat työn, koulutuksen, taloudellisen pärjäämisen ja terveellisten elämäntapojen sekä itsenäisyyden, tavoitteellisuuden ja avoimuuden arvot. Lisäksi omat teemansa muodostivat ristiriidat ja samankaltaisuudet arvoissa sekä arvojen näkymättömyys ja niiden nimeämisen vaikeus.

Arvoista kerrottiin hyvin konkreettisesti, toiminnan ja tapahtumien kautta. Osa aikuisista toisaalta osasi myös nimetä sanallisesti tukiperheelle tärkeitä arvoja. Tukiperheiltä oli omaksuttu arvoja tai niitä oli omaksuttu tukiperheessä käytäessä. Arvoja ei siis välttämättä omaksuttu tukiperheen aktiivisen toiminnan seurauksena, vaan käynnit itsessään olivat saattaneet vaikuttaa tukiperheessä käyneiden arvoihin. Aikuiset olivat luovineet erilaisten arvomaailmoiden keskellä ja muodostaneet aikuisena oman arvomaailmansa, johon olivat vaikuttaneet eri arvomaailmat.

Tutkimus vahvistaa kuvaa arvojen abstraktiudesta. Arvot ovat syvällisellä tasolla yksilön toimintaa ja elämää ohjaavia periaatteita. Tutkimuksen perusteella tukiperhetoiminta näyttäytyy jossakin määrin arvoja välittävänä toimintana. Tukiperhetoiminnassa tukiperheen ja oman biologisen perheen eri arvomaailmat kohtaavat ja saattavat ajoittain joutua törmäyskurssille.

Tutkimuksen keskeiset käsitteet: tukiperhe, lastensuojelun avohuolto, arvot, hyveet, narratiivisuus

UNIVERSITY OF TAMPERE
School of Social Sciences and Humanities

HAULIVUORI, KREETTA: Values in support family action – views of adults who have visited support family in their childhood.

Master's Thesis, 73 pages, 4 appendix pages

Social Work

Supervisor: Heli Valokivi

October 2015

The subject of this master's thesis is the views of adults who have visited support families in their childhood and the role of values in the support family action. The support family action means that the child spends monthly one weekend or two weekends in a voluntary family as part of in-home services in child welfare. The material in this study is the transcribed interviews of adults who have visited a support family in their childhood. The aim of this study is to find out what kind of values occur in the support family action, what kind of values are adopted in the support family action and how those values are seen currently in the lives of those who have visited support families.

For this study, adults who have visited a support family or families in their childhood were interviewed. The interviewees were reached via Save the Children Finland and a certain Finnish city. The material consists of five adults' focused interviews. The aim was to make the interviewees tell about their perceptions in a narrative form. The interviews were transcribed into written form for the analysis. The frameworks in this study are values and social constructionism. The material was analyzed utilizing narrative analysis and thematic analysis, which counts among the content analysis.

Support family action can be described as a story in which the beginning, middle point and end can be separated. A set of values which emphasizes communality and living as a part of community along with a set of values which emphasizes individuality and managing on one's own can be perceived from this material. Values that emphasized communality and living as a part of community included values of respect for other people, equality and tolerance; communality and safety; care and closeness. Values that emphasized individuality and managing on one's own included values of work, education, economical managing and healthy lifestyle along with independence, target-orientation and openness. Additionally, the conflicts and similarities of values formed a theme of their own as well as the invisibility of values and the difficulty in naming of the values.

The values were described in a very concrete manner through actions and events. Some of the adults also knew how to verbally name the values which were important to the support family. Values had been adopted either from support families or while visiting support families. In other words values were not necessarily adopted from the consequence of active action, but the visits themselves may have affected the values of the ones who had visited in support families. The adults had created one's own set of values after being influenced by many different sets of values.

The study reinforces the picture of the intangibility of values. Values are, at a profound level, principles which direct the actions and life of the individual. On the basis of this study the support family action appears to some extent as an activity which transmits values. In the support family action the different sets of values between the support family and the biological family encounter and conflicts may occur at times.

Keywords: support family, in-home services in child welfare, values, virtues, narrative analysis

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TUKIPERHETOIMINTA	3
2.1	Tukiperhetoiminnan juuret	5
2.2	Tukiperhetoiminta aiemman tutkimuksen valossa	7
3	ARVOT JA NIIDEN TUTKIMINEN	13
3.1	Mitä arvot ovat?.....	13
3.2	Hitaasti muuttuvat arvot	16
3.3	Arvojen tutkimus	18
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	21
4.1	Tutkimustehtävä	21
4.2	Aineisto	22
4.3	Sosiaalinen konstruktionismi	25
4.4	Teemoittelu ja narratiivinen analyysi	26
4.5	Tutkimuksen eettisyys	30
5	TARINA TUKIPERHEESSÄ KÄYMISESTÄ	33
5.1	Tukiperhekäyntien aloittaminen	34
5.2	Arki ja tekeminen tukiperheessä	37
5.3	Tukiperhekäyntien päätyminen	40
5.4	Tunnesuhteet tarinassa tukiperheessä käymisestä	41
6	YHTEISÖLLISYYTTÄ JA YHTEISKUNNAN JÄSENEÄ ELÄMISTÄ PAINOTTAVAT ARVOT	43
6.1	Toisten ihmisten kunnioittaminen, tasa-arvo ja suvaitsevaisuus.....	44
6.2	Yhteisöllisyys ja turvallisuus.....	46
6.3	Välittäminen, huolenpito ja läheisyys	50
7	YKSILÖLLISYYTTÄ JA OMAA PÄRJÄÄMISTÄ PAINOTTAVAT ARVOT	52
7.1	Työ, koulutus, taloudellinen pärjääminen ja terveelliset elämäntavat	52
7.2	Itsenäisyys, tavoitteellisuus ja avoimuus.....	55
8	ARVOJEN RISTIAALLOKOSSA JA SUVANNOSSA	58

9	ARVOJEN NÄKYMÄTTÖMYYS JA VAIKEUS NIMETÄ ARVOJA	62
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	63
	LÄHTEET	69
	LIITE 1: Yhteydenottokirje	74
	LIITE 2: Suostumus tutkimukseen osallistumisesta	75
	LIITE 3: Haastattelurunko	76
	LIITE 4: Analyysin eteneminen.....	77

1 JOHDANTO

Tukiperhetoiminta on yksi vakiintuneista lastensuojelun avohuollon tukitoimista, jonka lisätutkimukselle on tarvetta. Suomessa on tehty jonkin verran pro gradu -tutkielmia ja ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä sekä yksi liseniaatintyö (Keränen 2004) tukiperhetoiminnasta. Ensimmäinen lapsuudessaan tukiperheessä käyneiden aikuisten näkökulmasta aihetta lähestyvä pro gradu -tutkielma Suomessa on ilmestynyt vuoden 2014 lopussa (Nopanen 2014). Tukiperhetoiminnasta ei ole valmistunut väitöskirjoja, mutta tällä hetkellä on tekeillä kaksi väitöskirjaa aiheeseen liittyen (henkilökohtainen tiedonanto; Svenlin 2015). Tukiperhetoiminta on erityisesti pohjoismainen lastensuojelun tukitoimi, mistä johtuen tutkimusta juuri tukiperhetoiminnasta ei ole kovinkaan paljon tehty pohjoismaiden ulkopuolella. Brännströmin, Vinnerljungin ja Hjernin (2013, 404) mukaan ruotsalaista tukiperheohjelmaa muistuttavat kuitenkin mentorointiohjelmat (Rhodes & BuBois, 2008) ja *The Aunties and Uncles* -ohjelma Australiassa (Wilkes, Beale & Cole 2006), joista on olemassa tutkimustietoa. Suomalainen tukiperhetoiminta on taas yhteneväinen ruotsalaisen tukiperheohjelman kanssa. Tukiperhetoiminta on kiinnostava lastensuojelun tukitoimi, koska se vapaaehtoisuutena sijoittuu julkisen avun ja henkilökohtaisen elämänpiiriin välimaastoon. Kansalaisjärjestössä, jossa suoritin harjoitteluni, tukiperhetoiminta perustuu vapaaehtoisuuteen.

Kiinnostuin tukiperhetoiminnan tutkimisesta, kun suoritin sosiaalityön syventävien opintojen harjoittelua tukiperhetoimintaa järjestävässä kansalaisjärjestössä. Toimiessani lapsiperheiden sosiaalityöntekijän sijaisena, olen päässyt tarkastelemaan tukiperhetoimintaa myös kunnan lastensuojelun sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Työkokemukseni puitteissa tukiperhetoiminta on näyttäytynyt pääsääntöisesti positiivisena tukimuotona kaikille osapuolille. Kokemukseni mukaan perheiden on helppo ottaa vastaan tukiperhepalvelua lastensuojelun avohuollon tukitoimena, koska toiminta koetaan myönteisenä. Tukiperhepalvelun vastaanottaminen on oletettavasti helpottunut entisestään uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) myötä, koska toiminta ei ole enää sidottu lastensuojelun avohuoltoon, vaan on yhä selkeämmin myös osa ennaltaehkäisevää lastensuojelua.

Tukiperhetoimintaa perustellaan usein lapsen auttamisella vanhempien jaksamista tukemalla, mikä tulee lähelle ajatusta tihkuvan auttamisen mallista (ks. Hurtig 2003, 37–40). Lisää tietoa tarvittaisiin siitä, miten tukiperheissä käyneet itse kokevat tukiperhetoiminnan. Tarkastelen tutkimuksessani tukiperheissä lapsuudessaan käyneiden aikuisten näkemyksiä ja ajatuksia tukiperhetoiminnasta. Tavoitteena on selvittää arvojen osuutta ja näkyvyyttä tukiperhetoiminnassa, arvojen siirtymistä tukiperheeltä osaksi tuettavan lapsen elämää sekä tarkastella eri arvomaailmojen kohtaamista. Tukiper-

hetoimintaa analysoidaan tutkimuksessa narratiivisen analyysin keinoin ja tukiperhetoiminnassa näkyviä arvoja analysoidaan sisällönanalyysiin kuuluvan teemoittelun kautta.

Taustaolettamuksena tutkimuksessani on, että tukiperhetoiminta on arvosidonnaista työtä. Tutkimuksellinen kiinnostukseni kohdistuu siihen, miten arvot näkyvät konkreettisesti tukiperhetoiminnan arjessa, miten ne näyttäytyvät suhteessa tukiperheessä käyneiden oman lapsuuden perheen arvoihin ja toisaalta heidän omiin arvoihinsa nykyhetkessä. Tukiperheeseen tullessaan lapsi tuo mukanaan oman kotinsa arvot ja tavat. Harjoittelussa törmäsin ajatukseen siitä, että tukiperheen perinteitä, arvoja ja toimintatapoja saattaa siirtyä tulevaisuudessa osaksi tukiperheessä käyneen elämää. Tämä tieto on vähemmän julkilausuttua, mutta tukiperhetoiminnasta vastaavat työntekijät kertovat tällaisista kokemuksista. Tutkimuksessani selvitetään, vahvistavatko tukiperheessä lapsuudessaan käyneiden aikuisten näkemykset näitä oletuksia tukiperhetoiminnasta. Tällaisen tiedon järjestelmällinen kokoaminen on tärkeää tukiperhetoiminnan merkityksen näkyväksi tekemisen kannalta.

Uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014) asettaa haasteensa myös tukiperhetoiminnalle. Lain myötä tukiperhetoiminta ei ole enää lastensuojelun asiakkuuteen sidottua. Pyrkimyksenä on avun hakemisen kynnyksen madaltaminen ja oikea-aikaisuus. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015.) Muutosten myötä tukiperhetoiminnan kysynnän voi olettaa kasvavan. Lain pyrkimyksenä on turvata sosiaalipalvelujen asiakaslähtöisyys sekä tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2015, 4.) Tutkimuksellani pyrin tuomaan esiin, mitä tukiperhetoiminta lastensuojelun avohuollon tukimuotona on merkinnyt yksittäisille tukiperheissä lapsuudessaan käyneille aikuisille. Vaikka tieto ei ole yleistettävissä koskemaan laajasti tukiperheissä käyneiden joukkoa, eikä tutkimuksella siten pystytä suoranaisesti tarkastelemaan vaikuttavuutta, toivon voivani nostaa esiin palvelun merkityksellisyyden yksittäisten kokemusten pohjalta. Tutkimuksen avulla haluan korostaa asiakaslähtöisyyttä palveluiden kehittämisessä.

Tutkimukseni alussa taustoitin tutkimustehtävääni kertomalla tarkemmin tukiperhetoiminnasta erityisesti lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Lisäksi määrittelen arvoja ja luon katsauksen niiden tutkimukseen. Tämän jälkeen esittelen tutkimustehtäväni, tutkimusmetodologian ja pohdin tutkimukseni eettisiä kysymyksiä. Kappaleessa viisi esittelen narratiivisen analyysin keinoin tarinan tukiperheessä käymisestä. Luvuissa 6–9 esittelen teemoittelun tuloksena löytämäni arvoja koskevat teemat. Viimeisessä kappaleessa vedän yhteen tuloksiani, pohdin tulosten merkitystä ja vertailen niitä aiempaan teoreettiseen tietoon.

2 TUKIPERHETOIMINTA

Tukiperhetoimintaa on uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) perusteella 1.4.2015 alkaen voitu järjestää lapselle ilman lastensuojelun asiakkuutta. Tätä aiemmin pääsääntönä lähes poikkeuksetta on ollut, että lapsella tulee olla lastensuojelun asiakkuus, jotta tukiperhepalvelua voi saada. Tukiperhepalvelu tulisi nykyiselläänkin suunnata erityistä tukea tarvitseville lapsille, kun lastensuojelun asiakkuutta ei ole. Tukiperhepalvelua voidaan kuitenkin järjestää tämän lisäksi muille. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2015, 50.) Uuden sosiaalihuoltolain perusteella järjestettävä tukiperhetoiminta on varsin uusi asia. Koska tässä tutkimuksessa haastatellut aikuiset ovat käyneet tukiperheessä aikana, jolloin tukiperhetoiminta oli lastensuojelun avohuollon tukitoimi, keskityn kuvaamaan tukiperhetoimintaa tästä näkökulmasta.

Ennen uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) voimaan astumista lastensuojelulaissa (417/2007) todettiin, että kunnalla on velvollisuus ryhtyä lastensuojelun avohuollon tukitoimiin, mikäli lapsen kehitys tai terveys vaarantuu hänen kasvuolosuhteistaan tai omasta toiminnastaan johtuen. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena oli lain mukaan edistää ja tukea lapsen suotuisaa kehitystä sekä tukea lapsen kasvatuksesta vastaavia ihmisiä kasvatustehtävässään. Kunnan tuli järjestää lapselle tarvittavat avohuollon tukitoimet, joihin myös tukiperhe lukeutui. Muina lastensuojelun avohuollon tukitoimina laissa mainittiin taloudellinen tuki, tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseksi, lapsen taloudellinen tukeminen, tukihenkilö, tarpeelliset hoito- ja terapiapalvelut, perhetyö, avohuollon sijoitus, vertaisryhmätoiminta, loma- ja virkistystoiminta sekä muut lasta ja perhettä tukevat palvelut. (Lastensuojelulaki 417/2007, 34§ ja 36§.) Laissa tukitoimia ei ole esitetty tyhjentävästi. Tulisikin ajatella niin, että lapselle ja hänen perheelleen on järjestettävä lapsen tarpeiden ja perheen yksilöllisen tilanteen edellyttämät tukitoimet. Lapsen ja perheen tarvitsemat avohuollon tukitoimet tulee olla kirjattuna lapsen tai vanhemman asiakassuunnitelmaan, mitä kautta kunnalle syntyy palveluiden järjestämisvelvollisuus. (Lastensuojelun käsikirja, 2015.)

Tukiperhetoimintaa voidaan järjestää eri tavoin. Toiminta voidaan järjestää kunnan omana toimintana, yhteistyössä muiden kuntien kanssa tai sitä voidaan järjestää ostopalveluna, ostamalla tukiperhetoimintaa kolmannen sektorin toimijoilta (Lastensuojelun käsikirja 2015). Valtaosa tukiperheessä käyvistä lapsista on lastensuojelun avohuollon asiakkaita. Pelastakaa Lapset ry:n vuoden 2003 tilastojen mukaan järjestön tukiperhetoiminnan piirissä olevista lapsista 94 prosenttia on lastensuojelun avohuollon asiakkaita (Hongisto, Laaksonen & Maijanen 2005b, 29). Näihinkin prosentuaalisiin osuuksiin on oletettavasti tulossa merkittäviä muutoksia tulevaisuudessa, kun aiempaa suurempi osa tukiperheessä käyvistä lapsista ei ole lastensuojelun asiakkaana. Valtakunnallisia tilastoja tukiper-

heessä käyvien lasten määrästä ei ole saatavilla, sillä lastensuojelun avohuollon asiakkuudet tilastoidaan ilman erittelyä tietyn tukimuodon mukaan. Pelastakaa Lapset kuitenkin kerää vuosittain omat tilastonsa. Vuoden 2002 asiakastilastojen mukaan Pelastakaa Lasten kautta järjestetyissä tukiperheissä kävi 703 lasta. Lastensuojelun avohuollon asiakaslasten osuus tästä määrästä oli prosentuaalisesti sama kuin vuonna 2003. (Keränen 2004, 9–10.) Vuoden 2014 tilastojen mukaan Pelastakaa Lasten tukiperheissä kävi jo yhteensä 1347 lasta (Vuosikatsaus 2014, 7). Tekemieni tiedonhakujen perusteella vaikuttaa siltä, että kuntien, yksityisten yritysten tai muiden järjestöjen osalta tilastotietoja tukiperheessä käyneiden lasten lukumääristä ei ole.

Käytännössä tukiperhetoiminnassa lapsi kerran tai kaksi kertaa kuukaudessa viettää viikonlopun tukiperheessä (Tukiperhetoiminta 2014). Tukiperhettä tarvitsevan perheen sosiaaliset verkostot ovat usein suppeita (Hongisto, Laaksonen & Maijanen 2005a, 19). Tukiperheen hakemista perustellaan aikuislähtöisesti, mikä on saattanut vaikuttaa siihen, että tukiperheissä käyvien lasten kokemusten tarkastelu on jäänyt vähemmälle. Tukiperhetoiminnan prosessi on joissakin määrin aikuis- tai työntekijälähtöinen, mikä näkyy prosessin käynnistymisestä alkaen. Prosessi käynnistyy sosiaalitoimistossa joko perheen tai sosiaalityöntekijän aloitteesta. Alun tutustumisvaiheen jälkeen sovitaan lasten tukiperheviikonlopusta. Tässä kohtaa oleellista on, miten lapsi näkee tilanteen ja pääsee osallistumaan päätöksentekoon. (Hongisto ym. 2005b, 32.) Lapsen osallisuus pyritään siis ottamaan huomioon tukiperhetoiminnassa alusta alkaen. Lapsen edun kannalta lapsen mahdollisuus osallisuuteen omilla asioillaan on keskeistä. Lastensuojelussa lapsen etu on toimintaa ensisijaisesti ohjaava periaate.

Tukiperhetoiminta on konkreettisesti tuettavan perheen, tukiperheen ja työntekijöiden välistä yhteistyötä. Yhteistyön keskiössä ovat kuitenkin tuettava perhe ja tukiperhe. Yhteistyö ei aina ole ongelmattonta. Omat haasteensa yhteistyöhön tuo esimerkiksi se, että perheet saattavat ymmärtää tukiperhetoiminnan eri tavoin. (Laaksonen 2005, 24.) Tukiperhetoiminnassa onkin tärkeää keskustella toiminnan reunaehdoista yhdessä kaikkien osapuolten kanssa, jotta osapuolilla olisi ymmärrys siitä, mitä toiminnalla tarkoitetaan ja tavoitellaan.

Tämän tutkimuksen haastateltavat olen tavoittanut yhden keskisuuren suomalaisen kaupungin ja Pelastakaa Lapset ry:n kautta. Tutkimuksessani mukana oleva kaupunki järjestää tukiperhepalvelua omana toimintanaan ja ostaa sitä Pelastakaa Lapset ry:ltä sekä Suomen Perhehoitopalveluilta (henkilökohtainen tiedonanto). Pelastakaa Lasten tukiperhetoiminta on vapaaehtoistyötä. Vapaaehtoistyönä siihen liittyvät oleellisesti vapaaehtoistoiminnan periaatteet ja Pelastakaa Lasten toimintaa ohjaavat arvot sekä periaatteet. Kuntien järjestämä oma tukiperhetoiminta poikkeaa pienissä määrin

Pelastakaa Lasten tukiperhetoiminnasta. Ainakin osa kunnista maksaa omille tukiperheilleen pientä palkkiota tukiperheenä toimimisesta. Toisaalta kuntien tukiperheiden valmennuskäytännöt ovat todennäköisemmin kirjavammat, kun taas Pelastakaa Lapset ry:n kaikki tukiperheet käyvät läpi saman valmennusprosessin riippumatta siitä, missä päin Suomea asuu. Valmennuksen läpikäymistä perustellaan ennen kaikkea lapsen oikeudella päästä valmennettuun tukiperheeseen (Hongisto ym. 2005b, 30).

Koen haastavaksi täysin yksiselitteisesti avata tässä tutkimuksessa sitä, miten järjestöjen, yritysten ja kuntien oma tukiperhetoiminta eroaa toisistaan. Varsinaista tutkimustietoa aiheesta ei ole, joten perustan näkemykseni eroista eri tahojen tukiperhetoiminnassa oman kokemukseni varaan. Tästä syystä en esimerkiksi tässä tutkimuksessa pysty valottamaan kovinkaan tarkasti sitä, minkälaista yritysten tuottama tukiperhepalvelu on. Kaikkien tukiperhetoimintaa järjestävien tahojen tulee kuitenkin nojata samoihin peruseriaatteisiin. Koska kunnat ovat tukiperhetoiminnasta järjestämisvastuussa, tukiperheitä koskevat oletettavasti samat kriteerit riippumatta siitä, mistä tukiperhetoimintaa organisoivasta tahosta on kulloinkin kyse. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ylläpitää Lapset, nuoret ja perheet -sivustoa (2015), jonka tarkoituksena on jakaa tietoa ja tukea ammattilaisia, johtamista ja päätöksentekoa. Sivustolla painotetaan tukiperheiden olevan vaitiolovelvollisia ja huomautetaan tukiperheiksi haluavien motiivien ja valmiuksien selvittämisen merkityksestä. Tukiperhetoiminnalle asetetaan kriteereitä niin ikään valmennuksen, perehdytyksen, ohjauksen ja tuen suhteen. Tukiperheelle tärkeinä ominaisuuksina mainitaan luotettavuus ja sitoutuminen. (Lapset, nuoret ja perheet -sivusto 2015.) Tukiperhetoimintaa organisoivista yrityksistä esimerkiksi Suomen Perhehoitopalveluiden (2015) internet-sivuilta kerrotaan yrityksen valmentavan jatkuvasti uusia tukiperheitä. Kyseinen yritys siis järjestää valmennusta tukiperheiksi haluaville.

2.1 Tukiperhetoiminnan juuret

Tukiperhetoiminnan juurien voidaan nähdä jakautuvan kahtaalle, kun sitä tarkastellaan vanhan lastensuojelulain (683/1983) pohjalta. Tukiperhetoiminta voidaan nimetä lyhytaikaiseksi perhehoidoksi, kuten lastensuojelun sijaishuollon neuvottelukunta on aikanaan määritellyt tukiperhetoiminnan. Tällöin sillä tarkoitetaan vanhan lastensuojelulain (683/1983) 14 §:n mukaista lapsen sijoittamista perhehoitoon. (Ahto & Mikkola 1999, 10.) Ahton ja Mikkolan (1999, 10) mukaan avohuollon tukitoimena tapahtuva perhehoito voi olla myös säännöllistä lyhytaikaishoitoa, jolloin lapsi viettää perheessä ennalta sovitut viikonloput ja mahdollisesti loma-aikoja. Lapsista huolehtivia kutsutaan tällöin perhehoitajiksi, jotka hoitavat lapsia toimeksiantosopimuksella (Keränen 2004, 9). On kuitenkin syytä ottaa huomioon, että nämä linjaukset ovat ajalta ennen uutta lastensuojelulakia

(417/2007). Tukiperhetoiminta määrittyy tavallisesti yksiselitteisemmin joko uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaiseksi ennaltaehkäiseväksi lastensuojelun tukitoimeksi tai lastensuojelun avohuollon tukitoimeksi.

Kun tukiperhetoiminta määritellään vapaaehtoistoimintana, sen perusta on lomakotitoiminnassa (Kauppi & Rautanen 1997, 197–199). Tämä käsittää erityisesti tukiperhetoiminnan Pelastakaa Lapset ry:n järjestämänä palveluna. Käytän lomakotitoiminnan historiasta kirjoittaessani niin ikään termiä lomatoiminta, jota käytetään Kaupin ja Rautasen (1997) teoksessa. Lomakotitoiminta on nykyisin käytössä oleva, vakiintunut termi. Myös Pelastakaa Lasten internet-sivuilla (lomakotitoiminta 2015) puhutaan lomakotitoiminnasta. Pelastakaa Lasten lomakotitoiminta taas on lähtenyt liikkeelle saman järjestön 1930-luvun kesälapsitoiminnasta, jonka kysyntä kasvoi merkittävästi sotien jälkeisinä vuosina. Kesälapsitoiminnassa Pelastakaa Lasten asiamiehet hankkivat maalta vapaaehtoisia perheitä, jotka olivat valmiita ottamaan lapsen hoitoon kesän ajaksi. Jo vuoden 1930 Koteja Kodittomille Lapsille -järjestön (nykyisin Pelastakaa Lapset ry) toimintakertomuksessa kerrottiin 30 lapsen käyneen kesäkodissa. 1949 kesälapsiksi pääsi yhteensä 49 helsinkiläislasta. (Kauppi & Rautanen 1997, 117, 193.)

Kesälapsitoiminta muutti nimeään lomatoiminnaksi sen jälkeen kun toiminta tuli tarkemman huomion kohteeksi 1970-luvulla. Toiminta myös laajeni siitä huolimatta, että aiemmin 1962 järjestön sosiaalivaliokunta päätti, että työn laatua tulisi parantaa sijoituksia vähentämällä. 1970-luvulla lomatoiminta tuli osaksi varsinaista lastensuojelua. Pikkuhiljaa myös psyykkisistä ongelmista kärsiville ja fyysisesti rajoittuneilla lapsille mahdollistui lomatoimintaan osallistuminen. Puolet lapsista kävi samassa kesäkodissa vuosittain, jolloin kesäkodin vaikutus lapsen elämään muodostui merkityksellisemmäksi. Taloudellisen laman myötä vuonna 1993 havaittiin, että joka kolmas lomakoti oli toiminut lapselle niin ikään tukikotina tai nykyisen termin mukaisesti tukiperheenä. Tuolloin näissä perheissä käyviä lapsia oli 1670. Huomattiin myös, että lomakotitoiminnalla oli vastattu paljon lastensuojelun avohuollon vaatimuksiin. Se saattoi jopa toimia huostaanoton korvikkeena tai keinona siirtää huostaanotto tulevaisuuteen. Tukiperhetoimintaa alettiin kehittää toiminnan laajenemisen myötä 1990-luvulla itsenäisenä osa-alueena. Tällöin vakiintui ajatus tukiperhetoiminnan ongelmia ennaltaehkäisevistä tavoitteista. (Kauppi & Rautanen 1997, 196–199.)

Osoituksena tukiperhetoiminnan kahdensuuntaisista juurista nykyisin ovat nähdäkseni erot ostopalveluna hankitun tukiperhetoiminnan ja kunnan oman tukiperhetoiminnan käytännöissä. Kunnan tukiperheet tekevät kunnan kanssa toimeksiantosopimuksen, jolloin heihin sovelletaan perhehoitolaikia (263/2015, 3 §). Pääsääntöisesti esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry:n tukiperheet eivät tee kunnan

kanssa toimeksiantosopimusta, mutta poikkeuksena tästä ovat järjestön erityistukiperheet, jotka kyseisen sopimuksen tekevät (henkilökohtainen tiedonanto). Toimeksiantosopimuksen tekeminen viittaa perhehoitoon ja on nähdäkseni jääne tukiperhetoiminnan juurista perhehoidossa. Kun kyseessä on tavallinen tukiperhe, Pelastakaa Lapset ry tekee kunnan kanssa oman tukiperhesopimuksen.

Merkkejä tukiperhetoiminnan kahdensuuntaisista juurista löytyy muualtakin. Esimerkiksi keskisuurten ja suurten kaupunkien sivuilla tukiperhetoiminta löytyy joko sekä lastensuojelun avohuollon tukitoimien että sijaisperhettä ja perhehoitoa käsittelevien osioiden alta (Tampereen kaupungin verkkosivut 2015a; Tampereen kaupungin verkkosivut 2015b) tai yksinomaan perhehoidon käsittävän kokonaisuuden alta (Helsingin kaupungin verkkosivut 2015; Turun kaupungin verkkosivut 2015). Tukiperhetoiminnan juurien kahtaalle jakautumisesta on siis selkeitä viitteitä vielä nykyisinkin, vaikka viimeisimmän lastensuojelulain (417/2007) myötä tukiperhetoiminta avohuollon tukitoimena ja vapaaehtoistyönä on nähdäkseni korostunut. Yhtäläillä tukiperhetoiminta voidaan nykyisinkin nimetä lyhytaikaiseksi perhehoidoksi. Näen tässä piilevän kuitenkin vaaran termien ja käsitteiden sekoittumiselle entisestään. Nykyiselläänkin kuulee usein puhuttavan sekaisin sijais- ja tukiperheistä. Nämä rinnastuvat kansalaisten puheessa samoiksi asioiksi.

Keskeistä kuitenkin on, että määritelläänpä tukiperhetoiminta sitten lyhytaikaisena perhehoitona tai lastensuojelun avohuollon tukitoimena näyttäytyy toiminta samanlaisena lapselle (Keränen 2004, 9). Määrittely ei vaikuta palvelun sisältöön. Nähdäkseni kyse on paremminkin siitä, että tukiperhetoiminnan melko lyhyen historian aikana toimintaa on tarkasteltu kahdesta lähtökohdasta käsin. Näin ollen esimerkiksi päätös tukiperheeseen sijoittamisesta on saatettu edellisen lastensuojelulain voimassaoloaikana tehdä kahden eri pykälän nojalla (mt., 9). Uuden lastensuojelulain (417/2007) myötä tukiperhetoiminta määrittyi aiemmin selkeästi lastensuojelun avohuollon tukitoimeksi. Nykyisin tukiperhetoiminta on vaihtoehtoisesti uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaista ennaltaehkäisevää lastensuojelua tai lastensuojelun avohuollon tukitoimi.

2.2 Tukiperhetoiminta aiemman tutkimuksen valossa

Tukiperhetoiminta on erityisesti Pohjoismaissa käytetty lastensuojelun avohuollon tukitoimi. Suomessa tukiperhetoimintaa on aikaisemmin tutkittu muun muassa tukiperheiden näkökulmasta (Niemi 2011), lastensuojelun asiakirjojen kautta (Günther 2006), tukiperheessä käyvien lasten ja nuorten näkökulmasta (Keränen 2004; Nopanen 2014) ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän näkökulmasta (Matilainen, 2008). Aiempaa tutkimustietoa tukiperheissä käyneiden aikuisten kokemuksista tukiperhetoimintaan liittyen on hyvin niukasti. Ainoa tutkielma, joka tarkastelee aihetta lapsuudessaan

tukiperheissä käyneiden nuorten aikuisten näkökulmasta, on Nopasen (2014) pro gradu -tutkielma. Myöskään aiempaa tutkimustietoa tukiperhetoiminnan mahdollisesta arvoista siirtävästä ulottuvuudesta ei ole.

Keränen (2004) on tutkinut lisensiaatintutkimuksessaan lasten osallisuutta tukiperheprosessissa ja lapsen tukiperheelle antamia merkityksiä. Tutkimukseen osallistui 16 lasta, joilla oli tukiperhe Pelastakaa Lasten kautta. Lapset olivat iältään 7–14 -vuotiaita. Keränen (2004) muodosti lisensiaatintutkimuksessaan neljä eri pääluokkaa, jotka kuvaavat lasta osallistujana tukiperheprosessissa. Nämä luokat ovat *Keskiö*, *Sisäreuna*, *Ulkoreuna* ja *Ulkopuoli*. *Keskiössä* ollessaan lapsi on osallistuja ja vaikuttava osapuoli vuorovaikutussuhteessa. Lapsen toimijuus muodostuu luokassa aktiiviseksi ja lapsi on subjektin asemassa. Lapsi osallistuu prosessiin ja vaikuttaa omalla toiminnallaan prosessin etenemiseen. Tuki perustuu yhteiseen sopimukseen, ja sen eteen työskennellään yhdessä. Toisessa luokassa lapsi on osallisena omassa lastensuojeluasiassaan *sisäreunalla*. Lapsi on tällöin neuvottelukumppanin asemassa, jolloin lasta kuullaan ja tiedotetaan. Neuvottelusuhde toimii pääsääntöisesti yhteen suuntaan, se on vanhemmista nouseva ja lapsen osallisuudella ei juuri ole vaikutuksia käytännön prosessiin. Aktiivinen toimijuus on roolissa ahtaalla. *Ulkoreunalla* lapsi on sivussa seuraaja. Tässä luokassa lapsia tavallisesti tiedotetaan prosessista vanhempien välityksellä tai he voivat jäädä tarvittavaa tietoa vaille. Lasten kuuleminen on puutteellista ja mahdollisuudet osallisuuteen ovat vähissä. Lapsen ollessa *ulkopuolisena* prosessissa hän ei ole aktiivinen toimija. Lapselta puuttuvat tällöin osallisuuden elementit kokonaisuudessaan. (Mt., 26, 58.)

Tukiperheen merkitystä Keräsen (2004, 61) tutkimuksessa lapset kuvasivat pääsääntöisesti positiivisilla tai neutraaleilla merkityksillä. Kenenkään kokemuksiin käynnit eivät näyttäytyneet negatiivisina. Haastattelujen perusteella vaikuttaisi siltä, etteivät lapset kuitenkaan ole voimakkaasti kiinnittyneitä tukiperheisiinsä, mutta jonkinasteisesta sitoutumisesta ja tuttuudesta ehkä kertoi se, että lapset liittyivät itsensä tukiperheeseen käyntien välillä ihmissuhteiden, tavaroiden ja eläinten avulla. Tärkeimmät asiat tukiperheessä keskittyivät neljään asiaan: tukiperheen tai sen lähialueiden aikuisiin ja lapsiin sekä ympäristön ja eläimiin liittyviin merkityksiin. Oli harvinaista, ettei lapselle olisi tukiperheessä syntynyt tärkeää vertaissuhdetta. Tukiperheiden aikuisten merkityksiä voidaan tarkastella positiivisina, neutraaleina tai negatiivisina. Negatiiviset merkitykset olivat harvinaisia ja ne liittyivät yksittäisiin tilanteisiin, joissa lapsi koki aikuisen ikävänä tai aikuisen tavan kohdella epäoikeudenmukaisena. Neutraaliksi suhde määrittyi, jos lapsi ei kertonut suhteestaan vanhempaan tai vanhemman ominaisuuksista. Myönteiset kuvaukset liittyivät aikuisen ominaisuuksiin, kuten huumorintajuun tai yhteiseen toimintaan vanhemman kanssa. Tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että

tukiperhetoiminnan kautta on mahdollista löytää lapselle tärkeitä henkilöitä, jotka saattavat täyttää joiltakin osin lapsen kokemaa vanhemmuuden puutteellisuutta. (Keränen 2004, 61–68.)

Niemi (2011) tarkastelee pro gradu -työssään tukiperhetoimintaa tukiperheiden näkökulmasta. Aineistona on käytetty Pelastakaa Lapset ry:n tukiperhekyselyä. Tutkielmassa kiinnostuksen kohteena ovat tukiperheiden kokemukset tukiperhetoiminnasta, motiivit toimintaan osallistumiselle ja tukiperheiden kokemukset tuen tarpeesta. Kyselyyn osallistuneilta tukiperheiltä oli tiedusteltu heidän käsityksiään siitä, mistä syystä lapsi tarvitsee tukiperhettä. Yleisimmin tukiperheet mainitsivat syyksi yksinhuoltajuuden, vanhemman oman ajan tarpeen, vanhemman väsymyksen, sosiaalisen verkoston puutteen ja mieshahmon puuttumisen. (Mt., 2–4, 60.) Yksinhuoltajuus syynä tukiperheessä käyvän lapsen tuen tarpeelle nousi esiin myös Güntherin (2006, 73–75) pro gradu -tutkimuksessa asiakirjojen välityksellä. Tutkimuksen lastensuojelun asiakirja-aineistossa tuettavan lapsen äiti määrittyi yksinhuoltajaäidiksi, jolla oli mielenterveys- tai päihdeongelma (mt., 73–77). Niin ikään ruotsalaisessa tukiperhetutkimuksessa nousee esiin yksinhuoltajuus yhtenä tukiperheen hakemisen taustatekijänä. Brännström, Vinnerljung ja Hjern (2013, 404) toteavat vapaaehtoisten perheiden tarjoavan lastensuojelun toimeksiantosopimuksena hengähdystauon ja epävirallista sosiaalista tukea, ensisijaisesti yksinhuoltajaäitien lapsille, jotka elävät stressaavassa tai epäsuotuisassa sosiaalisessa ympäristössä. Ruotsin tukiperhetoiminta vastaa lähtökohdiltaan pitkälti suomalaista tukiperhetoimintaa.

Brännströmin, Vinnerljungin ja Hjernin (2013) tutkimus on rekisteritietoon pohjautuva pitkittäistutkimus, jossa aineistona ovat vuosina 1980–1990 syntyneiden 954 848 ruotsalaisen lapsen tiedot. Koeryhmä koostui 1980–1990 välillä syntyneiden 6693 tukiperheessä käyneen lapsen tiedoista. Lapset olivat tulleet mukaan tukiperhetoimintaan 2–5 vuoden iässä ja ehtona tutkimukseen valikoitumiselle oli, ettei lapsia ollut sijoitettu kodin ulkopuolelle kyseisellä ikäjaksolla. Vertailuryhmä muodostettiin jäljellejäävän 948 155 lapsen joukosta. Seuranta jatkettiin vuoteen 2008 saakka. Seuranta-aika vaihteli tutkittavien välillä 12:sta 23 vuoteen. Tukiperhetoiminta on ollut kirjattuna Ruotsin lainsäädäntöön vuodesta 1982, joten tukiperhetoiminnalla on pitkät perinteet Ruotsissa. Pienemmän mittakaavan tutkimukset ovat vahvistaneet näkemystä siitä, että tukiperhe on suosittu tukitoimi käyttäjien, sosiaalityöntekijöiden ja vapaaehtoisten keskuudessa. Iso osa käyttäjistä ei näe tukitoimea lastensuojelun viranomaisten kontrollin välineenä. (Mt., 404–406.)

Niemen (2011, 62) tutkimuksessa suurimmiksi haasteiksi tukiperhetoiminnassa tukiperheet nimesivät lapsen ylivilkkauksen, levottomuuden tai keskittymiskyvyttömyyden sekä rajojen noudattamisen. Niin ikään huoli lapsen elämäntilanteesta nousi esiin vastauksissa. Haasteeksi myös koettiin se, että

lapsi kantaa huolta perheensä tilanteesta. Tärkeimmäksi tukiperhetoimintaan motivoivaksi tekijäksi vastaajat nimesivät auttamisenhalun. Tämän lisäksi esiin nousivat yhteiskunnallinen vastuu ja lapsiperheiden haasteiden tiedostaminen motiiveina. Myös toiminnan vastavuoroisuus koettiin motivoivana tekijänä. Lisäksi mainittiin muita motivoivia tekijöitä, kuten lapsen kehityksen seuraaminen, perheen tukeminen, lapsen ilo, kiintymys lapsiin ja välittäminen. Myös yhteiset kokemukset lasten kanssa koettiin tärkeiksi. (Niemi 2011, 2–4, 62, 68–70.) Niemi (2011, 50) tuo omassa tutkielmassaan esiin sen, että tutkimus rajautuu koskemaan tietyn järjestön tukiperhetoimintaa, joten tulokset eivät välttämättä ole yleistettävissä koskemaan kuntien tuottamaa tukiperhepalvelua. Tämä puhuu nähdäkseni sen puolesta, että tutkimuksessa olisi jatkossa tärkeää ottaa huomioon kuntien tuottama tukiperhepalvelu.

Matilainen (2008) on pro gradu -tutkielmassaan halunnut tavoittaa ammattilaisten ja palveluntuottajien näkökulman tukiperhetoimintaan palvelun sisäiseksi kehittämiseksi. Kyseisessä tutkielmassa asiakasnäkökulma luonnollisesti ohitetaan. Tutkimus on toteutettu lähettämällä kyselylomake 14:lle Jyväskylän kaupungin sosiaalityöntekijälle. Tutkimuksen tuloksissa nousi esiin sosiaalityöntekijöiden näkemys tukiperhetoiminnasta tärkeänä ja merkityksellisenä lastensuojelun avoimuuden tukitoimena. Toisaalta tutkimuksessa nousi esiin myös sosiaalityöntekijöiden kokema resurssien puute. Resurssien niukkuus koski sosiaalityöntekijöiden näkemyksissä myös muita tukitoimia, eikä ainoastaan tukiperhetoimintaa. (Mt., 6, 41, 45, 48, 52–53, 61.)

Tukiperheessä käyneiden nuorten näkökulmasta tukiperhetoimintaa on tutkinut Nopanen (2014). Nopanen (2014) on pro gradu -tutkielmassaan haastatellut kahdeksaa 14–24 -vuotiasta tukiperheessä käynyttä nuorta, jotka hän on tavoittanut Pelastakaa Lasten ja omien kontaktiensa kautta. Tutkimuksen mukaan tukiperheen tarjoama tuki nuorelle näyttäytyy ennen kaikkea sosiaalisena pääomana. Tutkimustuloksena on muodostettu aineistolähtöisesti kerrontaa tyypitellen kolme tarinaa tukiperheestä: Tukiperhe sankarina, Tukiperhe välitilana ja Tukiperhe asiantuntijakertomuksena. Sankaritarinassa tukiperhe näyttäytyy lähes yksinomaan positiivisessa valossa. Tukiperhe on nuoren ihailun, kunnioituksen ja arvostuksen kohde. Välitilatarinassa tukiperhe rakentuu kahden todellisuuden välimaastoon. Tukiperhe on kodin ja muun yhteiskunnan välissä. Tukiperhe välitilana -tarinoissa tukiperhe on verrattavissa esimerkiksi kesämökkiin, jossa unohdetaan mennyt ja suuntaudutaan tulevaan. Tukiperheessä ollaan paossa muuta yhteisöä, joka nostattaa ristiriitoja. Tukiperheessä ollaan nuoret kuvasivat lähes aina hyväksi. Asiantuntijarooliin asettuessaan nuoret kertoivat tukiperhetoiminnasta ja muistakin lastensuojelun tukimuodoista asiantuntijamaisesti. Tässä roolissa nuoret puhuivat vuolaasti ja käyttivät lastensuojelun ammattikieltä. Nuoret jopa varmistivat haastattelijaltaan, että tämä ymmärsi heidän käyttämiensä termien merkityksen. Nuoret ottivat kertomuksissaan

kantaa lastensuojelun eri tukimuotojen toimivuuteen ja nuorista näkyi vuosien kokemus lastensuojelun asiakkuudesta. (Nopanen 2014, 35, 39, 43–44, 46–47, 53, 56.)

Brännströmin, Vinnerljungin ja Hjernin (2013) tutkimustulosten mukaan tukiperheohjelmalla ei ole positiivisia pitkäaikaisvaikutuksia lapsen elämään. Tukiperheohjelmaan osallistuneilla lapsilla oli vertailuryhmään nähden 36 prosenttia pienempi todennäköisyys selvitä täysin ilman haitallisia lopputuloksia ja he asettuivat myös todennäköisemmin moniongelmaisiin ryhmiin. Tukiperheessä käyneillä lapsilla oli vertailuryhmään nähden esimerkiksi 75 prosenttia suurempi riski heikkoon koulumenestykseen ja 21 prosenttia suurempi riski heikkoon mielenterveyteen. Analyysi osoittaa parhaimmillaankin ohjelman nollavaikutukset, tosin kyseisen tutkimuksen rajoissa. Tutkimuksen tulokset eivät tue Pohjoismaissa ammattilaisten ja poliitikkojen keskuudessa yleistä käsitystä tukiperhetoiminnan ennaltaehkäisevyydestä, jos tarkastelun kohteena ovat kehitykseen liittyvät pitkän aikavälin pysyvät vaikutukset ja alhaisempi riski kodin ulkopuolelle sijoittamiselle. (Mt., 410–413.) Vaikuttaakin siltä, että tukitoimea käytetään viimeisenä oljenkortena (Andersson 1993, 61), eikä tukitoimi näin ollen ole riittävä monelle lapselle (Andersson 1993, 61; Brännström ym. 2013, 412–413). Perusolettamus tukitoimen taustalla, se että säännöllinen pääsy tukevaan ”normaaliin” perheeseen vähentää riskiä huonoon kehitykseen, on tutkijoiden mukaan huonosti perusteltu (Brännström ym. 2013, 413).

Ruotsalaisen tukiperheohjelman välttämisen tai lopettamisen sijaan tutkijat ehdottavat, että jatkossa ohjelmassa hyödynnettäisiin enemmän näyttöön perustuvia käytäntöjä. Ensinnäkin tuettavat lapset muodostavat korkean riskin ryhmän, johon pitäisi kohdentaa ennaltaehkäiseviä toimia. Toiseksi tukiperheohjelma on käyttäjien vaatima ja vapaaehtoisten sekä ammattilaisten suosima tukitoimi. Tutkijoiden mukaan järkevin tapa edetä on säilyttää tukimuoto, mutta sisällyttää siihen riskejä ehkäiseviä vaikutuksia. Yksi järkevä tapa olisi varhaisen kirjallisen ja matemaattisen kasvatuksen tarjoaminen lapsille tukiperheessä. Vanhempien lasten kohdalla taas voitaisiin keskittyä koulumenestyksen parantamiseen. Toisaalta vaihtoehtona on luopua pitkän aikavälin tavoitteista ja keskittyä lyhyen aikavälin tuloksiin. (Brännström ym. 2013, 413.) Tukitoimi tavoittaa haavoittuvassa asemassa olevia äitejä, joiden elämää tukitoimella voidaan helpottaa (Andersson & Bangura Arvidsson 2001 Brännströmin ym. 2013, 413 muk.). Tämän pitäisi tutkijoiden mukaan yksistään riittää (Brännström ym. 2013, 413).

Pohjoismaista tukiperhetoimintaa ja sen ideologiaa lähelle tulevat erilaiset mentorointiohjelmat. Australiassa *The Aunties and Uncles Co-operative Family Project Ltd.* -työmuoto on joissakin määrin verrattavissa Pohjoismaiseen tukiperhetoimintaan. 396 lapsella on ohjelman kautta aikuinen

mentori. Ohjelmassa vapaaehtoinen aikuinen mentori sitoutuu viettämään kerran kuukaudessa yhden viikonlopun tuettavan lapsen tai nuoren kanssa. Lähestymistapa *Aunties* ja *Uncles* -työssä on voimavarakeskeinen ja tarkoituksena on tarjota lapselle vakaa ihmissuhde. Tarkoituksena on, että vapaaehtoisen ja lapsen välille muodostuu ystävyysuhde, joka tukee lasten itsetuntoa ja varmuutta. Ohjelmassa kriisissä olevalle perheelle tarjoutuu säännöllinen hengähdystauko, ja vapaaehtoinen muodostaa mentorintisuhteen vanhempaan lapsen kautta. (Wilkes, Beale & Cole 2006, 293.)

Wilkesin, Bealen ja Colen (2006) tutkimukseen vastasi yhteensä 121 mentorintiohjelman piirissä olevaa vapaaehtoista, vanhempaa, koordinaattoria ja lasta. Kyselylomake postitettiin 1500:lle toiminnan piirissä olevalle. Se, että vain 121 kyselylomaketta palautui, saattaa tutkijoiden mukaan liittyä ohjelman osallistujien keskuudessa tapahtuneeseen liikkeeseen tietokannan päivittämisen jälkeen. Erityisesti tämä koskee niitä lapsia ja vanhempia, jotka eivät enää olleet toiminnan piirissä. Ohjelmaan osallistujien kokemuksen mukaan ohjelman hyöty on ilo, perhesuhteiden muodostuminen ja näihin asioihin itse vaikuttaminen. Perhesuhteiden muodostuminen oli keskeinen sekä vapaaehtoisten, vanhempien että lasten avoimissa, kirjallisissa vastauksissa. Ohjelma oli muuttanut monen elämää ja monet olivat myös vaikuttaneet muiden projektiin osallistuneiden elämään. Useat vapaaehtoiset kirjoittivat sekä lasten että vanhempien elämään vaikuttamisesta. Erityisesti projektin nähtiin vaikuttavan lapsen elämään. (Mt. 294–295, 299.)

Yhdysvalloissa yksi suosituimmista sosiaalisista interventiomuodoista on niin ikään mentorointi (Rhodes & DuBois 2008, 254). Sen piirissä on arviolta kolme miljoonaa nuorta (MENTOR 2006, 4). Pohjoismaisesta tukiperhetoiminnasta Yhdysvaltojen mentorintityöskentely kuitenkin poikkeaa siten, että se on suunnattu nuorille. Tutkimukset ovat osoittaneet, että mentorintisuhteella on positiivisia vaikutuksia kehitykseen. Keskeistä amerikkalaisessa mentorintiohjelmassakin on kestävän ja läheisen ihmissuhteen muotoutuminen mentoroitavan ja mentorin välille. (Rhodes & DuBois 2008, 254–257.) Rhodesin ja DuBoisin (2008, 255) kirjallisuuskatsausartikkelissa todetaan, että mentorointiin käytettävällä ajalla ja mentoroitavan sekä mentorin yhteyden voimakkuudella on vaikutusta vuorovaikutuksen dynamiikkaan mentorintisuhteessa. Tutkimuksen mukaan mentorintiohjelmat ovat todennäköisesti vaikuttavia, kun onnistutaan luomaan kestäviä suhteita, jotka edistävät lapsen positiivista kasvua ja kehitystä (mt., 257). DuBoisin ja Silverthornin (2005, 520–521) artikkelissa mentorinnilla esitetään olevan positiivisia yhteyksiä koulutuksen suorittamiseen, työhön osallistumiseen, vähentyneeseen ongelmakäytökseen sekä psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. Tosin 40 prosentilla tutkimukseen osallistuneista mentorina oli toiminut sukulainen (mt., 520), mikä erottaa toiminnan tässä tapauksessa tukiperhetoiminnasta, jossa tukiperhe on tavallisesti vieras

perhe. Yhteistä näissä tutkimuodoissa on jonkin asteinen pyrkimys siihen, että tuettavan ja vapaaehtoisen aikuisen välille muodostuu läheinen ja pitkäaikainen ihmissuhde.

Aiemmat tutkimukset tukevat yleistä käsitystä siitä, että merkittävimpinä syinä tukiperheen hakemiselle vaikuttaisi olevan yksinhuoltajuus, perheen suppea sosiaalinen verkosto ja vanhemman jaksamattomuus (Günther 2006, 59, Keränen 2004, 41; Matilainen 2008, 57 ja Niemi 2011, 60). Myös ulkomaisissa tutkimuksissa yksinhuoltajat mainittiin yhtenä kohderyhmänä mentorointiohjelmissa (DuBois, Holloway, Valentine & Cooper 2002, 160) ja ruotsalaisessa tukiperheohjelmassa (Andersson 1993, 56; Brännström ym. 2013, 404; Regnér & Johansson 2007, 319, 322). Vinnerljung ja Franzén (2005, 345) kirjoittavat siitä, miten ruotsalainen tukiperheohjelma nähdään nykyisin nimenomaan tukimuotona yksinhuoltajaäitien lapsille. Yksinhuoltajuus ei sinänsä ole sellaisenaan syy tukiperheen hakemiselle. Kuitenkin yksinhuoltajuus yhdistettynä esimerkiksi luonnollisten sosiaalisten verkostojen vähäisyyteen tarkoittaa sitä, että vanhemman on ääritilanteessa kannettava vastuu lasten kasvatuksesta ja kodinhoidosta täysin yksin. Tukiperhe voi korvata tällaisessa tilanteessa luonnollista verkostoa. Regnérin ja Johnssonin (2007, 326–327) ruotsalaista tukiperhetoimintaa koskevassa tutkimuksessa taloudellinen tilanne ja heikko sosiaalinen verkosto yhdistettynä yksinhuoltajuuteen näyttäytyi syynä tukiperheen hakemiselle. Niemen tutkimuksen aineistossa tukiperheet nostivat esiin myös lapsen liittyviä syitä tukiperheessä käymiselle. Lapsen liittyvistä syistä yleisimmin mainittiin lapsen erityishoidollisuus tai sairaus, jonka mainitsi kahdeksan prosenttia tukiperheistä. (Niemi 2011, 67.)

3 ARVOT JA NIIDEN TUTKIMINEN

3.1 Mitä arvot ovat?

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, minkälaisen merkityksen arvot saavat tukiperhetoiminnassa tukiperheessä lapsuudessaan käyneiden aikuisten kokemuksissa. Tutkimustehtävän kannalta on keskeistä aluksi selvittää, mitä arvoilla tarkoitetaan. Suomenkielessä, kuten muissakin suomalais-ugrilaisissa kielissä sana *arvo* on liittynyt hintaan, joskaan suomen kirjakielessä käsite ei ole ollut näin yksiselitteinen. Niin ikään latinankielessä arvoa merkitsevät käsitteet tarkoittavat hintaa ja arvostusta. Vasta 1800-luvun loppupuolella arvoista tuli ihmisten psykologisia ominaisuuksia. *Arvot* ohjaavat ihmisen valintoja. Ne ovat ihmisen abstrakteja, yleisluontoisia ja toivottuja päämääriä. Esimerkiksi vapautta, tasa-arvoa ja maailmanrauhaa voidaan pitää tavallisina arvoina. (Helkama 2015, 8.)

Arvot ovat uskomuksia tai olettamuksia siitä, mikä on ihmiselle hyvää tai toivottavaa (Kluckhohn 1951, 395; Pincus & Minahan 1973, 38; Rokeach 1973, 5). Esimerkkinä arvoista voidaan mainita uskomus siitä, että yhteiskunnan tehtävänä on tukea yksilöä oman potentiaalinsa hyödyntämisessä. Arvot eivät ole väittämiä siitä, millainen maailma on ja mitä siitä tiedämme, vaan ne ovat näkemyksiä siitä, millainen sen tulisi olla. Sellaisina niitä ei voida asettaa tieteellisen tarkastelun kohteeksi, vaan ne tulee hyväksyä uskomuksenvaraisina. Arvoista tai uskomuksista voi puhua vääränlaisina ainoastaan suhteessa johonkin tiettyyn, kulloinkin tarkastelun kohteena olevaan, uskomusjärjestelmään tai eettiseen koodistoon. (Pincus & Minahan 1973, 38.) Arvojen voidaan nähdä asettuvan myös kaiken toiminnan yläpuolelle, ne ovat toiminnan taustalla (Rokeach 1973, 7). Arvoilla on toimintaa ja käyttäytymistä ohjaava sekä arvioiva merkitys. Arvot voidaan asettaa järjestykseen tärkeyden perusteella. (Helkama 2015, 8; Rokeach 1973 5–7) Arvot tulevat siis lähelle kysymyksiä oikeasta ja väärästä. Näin ollen arvon käsite tulee lähelle myös etiikan ja moraalien käsitteitä.

Arvoista kirjoitettuihin tieteellisiin teksteihin ja teorioihin tutustuessani havaitsin sen, että arvojen käsitteellistäminen tuntui paikoitellen haastavalta. Tähän samaan tunteeseen nähdäkseni viittaa Puohiniemi (2002, 4) omassa tutkimuksessaan todetessaan, että on havainnut useasti hedelmällisesti alkaneen arvokeskustelun kaatuvan arvojen määrittelyn ja nimeämisen epämääräisyyteen. Puohiniemi (2002, 19) pitääkin ongelmallisena sitä, että arvokeskustelujen yhteydessä arvojen määrittäminen ja keskinäisten suhteiden tarkastelu unohtuu. Keskusteluissa arvojen tärkeyttä painotetaan, ja ne nähdään kaiken kaikkiaan hienona asiana (mt., 19). Kaiken tämän seurauksesta arvoista on Puohiniemen (2002, 19) mukaan haastava saada otetta. Arvot vaikuttavatkin samanaikaisesti olevan jotakin kovin tuttua ja itsestään selvää, mutta samalla myös jotakin kaikille omaa ja vaikeasti sanoitettavaa. Tästä syystä olen tässä tutkimuksessa päätenyt arvoista kirjoittaessani lähtemään liikkeelle hyvin perustavanlaatuisesta ja pohjaa luovasta pohdinnasta. Tarkastelen aluksi arvoja Aristoteleen etiikan kautta. Esittelen lyhyesti sitä, mihin Aristoteles filosofiassaan, ja erityisesti etiikassaan nojaa. Nopeasti tarkasteltuna voi vaikuttaa siltä, että Aristoteleen filosofia on kovin kaukana siitä, mitä ajattelemme olevan sosiaalityön keskiössä. Saarisen (1985, 80) mukaan Aristoteles kuitenkin etiikasta luennoidessaan näkee tekevänsä sosiaalitetiedettä.

Aristoteles käsitti maailman teologisesti (Häyry 2000, 38; Saarinen 1985, 77). Jokainen olio pyrkii toteuttamaan elämänsä siten, että se tähtää päämäärän (*telos*) saavuttamiseen. Elolliset olennot tavoittelevat kasvua ja kehitystä. Tarkoituksena tällä on ottaa käyttöön oma potentia, ja edetä epätäydellisestä tilasta kohti tavoiteltavaa päämäärää. Aristoteleen mukaan ihminen rakentuu sielusta ja ruumiista, joista oleellisempi ja muotoa antavampi on kuitenkin sielu. Sielun Aristoteles jakaa neljään osaan, joista kaksi alinta muotoa on myös eläimillä ja kasveilla. Kasvien elämä perustuu ravin-

nonottoon ja lisääntymiseen, eläinten toiminta sen sijaan nojaa aistimuksiin ja haluihin. Ihmisen kasveista ja eläimistä erottaa se, että ihmisen toiminta nojaa edellä mainittujen lisäksi myös järkeen. Ihmiselle ominaiset sielunosat Aristoteles jakaa laskevaan sielunosaan (käytännölliseen järkeen) ja teoreettiseen sielunosaan (teoreettinen järki). Aristoteleen mukaan ihmisen laskeva sielunosa toimii moitteettomasti silloin, kun aistimusten ja halujen sijaan hänen toimintaansa ohjaavat valinnat, jotka tähtäävät hyvään elämään. Teoreettinen sielunosa on ihmisessä ylintä ja toimii täydellisesti, kun ihminen pohtii universumin syvimpiä periaatteita. Teoreettinen mietiskely ja hyvän elämän eläminen ovatkin avaimia ihmisen päämäärään, telokseen. (Häyry 2000, 38–39.)

Oman tutkimukseni kannalta eräs oleellinen asia Aristoteleen filosofian perustavanlaatuisissa pohdinnoissa on ajatus siitä, että teoreettinen pohdiskelu ja ennen kaikkea hyvän elämän eläminen ovat avaimia ihmisen päämäärään. Hyvän elämän edistäminen voidaan nähdä myös ennen kaikkea sosiaalityön perimmäisenä tavoitteena. Sosiaalityön tavoitteena voidaan pitää ihmisten hyvän elämän ja hyvinvoinnin edistämistä. Aristoteleen etiikka on oppi hyvästä elämästä. Saarinen (1985, 77) tarkastelee teoksessaan Aristoteleen etiikkaa keskittyen hänen *Ethica Nicomachea* (Nikomakhoksen etiikka) -käsikirjoitukseen, joka on Aristoteleen etiikkaa käsittelevistä teoksista merkittävin. Aristoteleen etiikan ydinkysymykset koskevat Saarisen mukaan sitä, mihin ihminen luonnostaan pyrkii ja mikä on hänelle hyväksi. (Mt., 77.)

Keskeistä Aristoteleen etiikassa on ihmisten pyrkimys elää siten, että he saavuttavat päämääränsä. Päämääräksi Aristoteles taas nimesi hyvän elämän elämisen ja teoreettisen mietiskelyn. (Häyry 2000, 38; Saarinen 1985, 79–80.) Hyvän elämän saavuttamisen keskiössä ovat *hyveet*, joita toteuttamalla tähdätään kohti hyvää elämää (Saarinen 1985, 79–80). Hyveet tulevat käsitteellisesti lähelle arvoja, jotka ovat käsityksiä siitä, mikä on hyvää tai toivottavaa. Myös haettaessa termiä *arvot* yleisestä suomalaisesta asiasanastosta, ohjelma antaa rinnakkaistermiksi *hyveet* ja *hyvän elämän*, joiden voidaan ajatella viittaavan suoraan Aristoteleen etiikkaan (Yleinen suomalainen asiasanasto, 2014). Helkama (2015, 8) kirjoittaa hyveiden olevan arvoja, jotka edustavat toivottavaa käytöstä. Hyveitä ovat esimerkiksi ahkeruus tai kohteliaisuus (mt., 8). Rokeach (1973, 7–9) taas käyttää toivottavaa käytöstä edustavista arvoista nimitystä välinearvot (*instrumental values*) ja toivottavia päämääriä edustavista arvoista nimitystä päätearvot (*terminal values*).

Miten ihmisen sitten on mahdollista saavuttaa onnellinen tai hyvä elämä? Tässä on kyse vastauksen löytämisestä mahdollisimman tyydyttävän elämän saavuttamiseksi. Aristoteles löytää vastauksen tähän ihmisen perusluonteesta ja soveltaa koko filosofiaansa määrittävää päämäärätietoista ajattelua ihmiseen. Ihmiselle ominaista toimintaa Aristoteleen mukaan on järjen käyttö. Ollakseen täydellis-

tä, onnellisuuden tulisi kuitenkin toteutua kaikilla elämän osa-alueilla. Onnellisuus edellyttää toimintaa, sitä ei voi saada valmiiksi ojennettuna. Onnellisen elämän rakennusaineiksina toimivat taas hyveelliset teot. Mistä sitten hyveelliset teot koostuvat? Aristoteles rakentaa tähän vastausta hyveen analyysillä, missä hän soveltaa niin ikään tutuksi tullutta teleologista ajatteluaan. Ihmisyyden kannalta ensisijaista on se, mitä hän on luonnostaan. Hyveet nimetään suhteessa siihen tapaan, jolla ihmisen olemuksen, luonnon määrittämää päämäärää eli järjen käyttöä sekä hyvää elämää tavoitellaan. Hyve on siis hyvää ihmiselle ja hyveiden perusta on löydettävissä ihmisestä itsestään. Aristoteles näkee, että hyveet, onnellinen elämä tai hyvä elämä ja järjen käyttö ovat ominaisia ihmisille, kuten vaikkapa uiminen on kalalle. (Saarinen 1985, 80.)

Hyveet ovat Aristoteleen mukaan yleistettävissä olevia ja objektiivisia. Hyveet Aristoteles jaottelee rationaalisen sielunosan hyveisiin eli intellektuaalisiin hyveisiin ja irrationaalisiin hyveisiin eli luonteen hyveisiin. (Saarinen 1985, 80.) Arvojen tai hyveiden määrittämisen kannalta, oman tutkimukseni näkökulmasta näen keskeisenä sen, mitä Aristoteles ajattelee irrationaalisista hyveistä. Irrationaaliset hyveet tulevat erityisen lähelle sitä, mitä tarkoitan arvoilla tässä tutkimuksessa. Aristoteleen omassa järjestelmässä rationaaliset hyveet, joilla tarkoitetaan järjen käyttöä ja filosofista pohdiskelua, asettuvat kuitenkin ensisijaisiksi. Irrationaalisen sielunosan eli luonteen hyveiksi määrittyvät ne ainesosat, jotka vastustavat järkeä. Luonteen hyveitä ovat esimerkiksi reiluus, kohtuullisuus ja ystävällisyys. Luonteen hyveet eivät Aristoteleen mukaan ole sisäsyntyisiä, vaan ne rakennetaan pikkuhiljaa. Ne voidaan nähdä taipumuksina. Maailmaan tullessaan yksilöllä on valmiudet tulla hyveelliseksi. Hyveet ovat potentiaa, jota ihminen pyrkii muuttamaan todeksi. Erityisen mielenkiintoista on Aristoteleen näkemys siitä, että luonteen hyveet opitaan harjoittelemalla ja niitä niin ollen voidaan verrata taitoihin. Tässä kohdin Aristoteleen ajattelussa tavat ja sosiaalinen käytäntö nousevat keskiöön. (Mt., 80–82.) Sama näkökulma toimii ohjaavana omassa tutkielmassani. Hyveiden mukaan toimiminen on jotakin, mihin ihmisellä saattaa sisäsyntyisesti olla valmiudet. Hyveiden mukainen toiminta ei kuitenkaan tulisi todeksi ilman kulloisenkin arvojärjestelmän kunnioitettujen arvojen oppimista. Tässä arvojen opettamistehtävässä tukiperheellä voidaan ajatella olevan oma roolinsa.

3.2 Hitaasti muuttuvat arvot

Arvot voidaan nähdä valintoja suuntaavina periaatteina, joihin turvaudutaan erityisesti vaikeissa valinnan kohdissa. Tällaiset tilanteet edellyttävät poikkeamista tottumuksenvaraisista ja kaavamaisista ratkaisuista. Arvoja on mahdollista havainnollistaa arvojen, asenteiden ja ajankuvan jäävuorivertauksen avulla. Pinnalla havaittava jäävuoren huippu kuvastaa ajankuvaa eli kaikkea sitä mikä on näkyvää maailmassa. Kokemukset ja havainnot arkielämästä sekä mediat ja mainonta luovat meille

ajankuvaa. Ajankuvaa ovat tämänhetkiset, näkyvät valintamme kaikilla elämänalueille. Asenteet taas ovat suhtautumistapoja maailmaan. Asenteet voivat olla positiivisia, negatiivisia tai neutraaleja. Ne helpottavat päätösten tekemistä tilanteissa, jotka vaativat toimimista. Muodostunut asenne kertoo meille, miten asiaan tulee suhtautua, kun se uudelleen tulee vastaan. Asenteiden muodostuminen on jatkuvaa, mutta samanaikaisesti olemassa on hyvin pysyviä asenteita, kuten esimerkiksi poliittiseen kantaan liittyviä asenteita. Ajankuva ja asenteet ovat keskenään sidoksissa, sillä aina kun ajankuvaan astuu jotakin uutta, on ihmisen asennoiduttava siihen jollakin tapaa. (Puohiniemi 2002, vii, 5.)

Arvot merkitsevät tässä kolmiassa syvällisintä ulottuvuutta, sitä jäävuoren osaa, joka on syvällä pinnan alla. Arvot ovat ihmisen toiminnan taustalla vaikuttavia motiiveja. Ne ovat syvälle ihmismieleen juurtuneita uskomuksia, joiden perusta on kulloinkin viitekehystenä toimivassa kulttuurissa. Ihmisen lajityypillisten ominaisuuksien voidaan nähdä olevan arvojen taustalla. Ne opitaan elämän aikana ja ne ovat merkittävästi jäykempiä ja muuttumattomampia kuin asenteet. Arvot ja asenteet eroavat myös siinä, että arvojen kokonaisuus on huomattavasti selkeämpi kuin asenteiden. Toiminnan taustalla olevat arvot rakentuvat melko selkeästä kokonaisuudesta, kun taas asenteita on valtavia määriä. Ensisijaiset elämäämme ohjaavat arvot ovat selkeästi eriteltävissä, samaten kuin arvot, joita halutaan välttää. Niitä pystytään tarkastelemaan myös tietoisesti. (Puohiniemi 2002, viii, 5–6.) Samasta ilmiöstä kirjoittaa Eräsaari (1994) todetessaan, että sosiologiassa arvot on asetettu päällimmäiseksi ja tapahtumat pohjimmaisiksi. Eräsaari kuvailee jäävuorta ikään kuin käänteisesti, päällimmäisenä ovat arvot, pohjalla taas tapahtumat. Muutosten ilmetessä arvojen päällystasolla vaikuttavat muutokset myös tapahtumien pohjatasoon. Kun taas tapahtumien pohjatasolla tapahtuu suuriakin muutoksia, eivät ne välttämättä näy arvojen ylätasolla minkäänlaisena muutoksena. (Mt., 185) Arvot ovat siis jotakin syvälle ihmismieleen kirjoitettua tietoa, joka on pysyvämpää kuin muutokset toiminnassa tai asenteissa.

Hofstede, Hofstede ja Minkov (2010, 7–8) kuvaavat kulttuurin luonnetta ympyräkuviolla, jota voi verrata sipuliin. Ympyrän tai sipulin uloimpana kerroksena ovat symbolit, toiseksi uloimpana kerroksena sankarit ja tämän jälkeen viimeisenä kerroksena lähinnä ydintä ovat rituaalit. Nämä kolme kerrosta muodostavat kokonaisuutena käytäntöjen tason. Ympyrän tai sipulin ytimessä ovat arvot. Symbolit ovat sanoja, eleitä, kuvia tai objekteja, jotka ovat ymmärrettäviä tietystä kulttuuritaustasta oleville henkilöille. Symbolit ovat jatkuvassa liikkeessä, kun vanhat symbolit vaihtuvat uusiin ja toiset kulttuurit omaksuvat toisten kulttuurien symboleita. Sankarit voivat olla kuolleita tai elossa, todellisia tai epätodellisia hahmoja, jotka ovat arvostettuja tietyssä kulttuurissa. Arvossa pidettyinä hahmoina, ne toimivat esikuvana. Rituaalit ovat kollektiivisia toimintoja joiden ajatellaan olevan

tietyn kulttuurin piirissä sosiaalisesti keskeisiä. Niitä toteutetaan tästä syystä niiden itsensä vuoksi. Rituaaleja ovat esimerkiksi tervehtimisiin ja muiden huomioimiseen liittyvät käytännöt kuten myös sosiaaliset tai uskonnolliset seremoniat. Kulttuurin keskiössä, eli ympyrän tai sipulin ytimessä, ovat arvot. (Hofstede ym. 2010, 7–9.) Yhteistä erilaisille määritelmille ja luonnehdinnoille arvoista on, että on olemassa ulospäin näkyvä taso, jolla tapahtuvat muutokset ovat nopeita ja toisaalta syvällinen arvojen taso, jossa muutokset ovat hitaita.

Jos arvot olisivat täysin pysyviä, olisi yksilöllinen ja sosiaalinen muutos mahdottomuus. Jos taas arvot olisivat täysin epävarmoja, olisi ihmisen persoonallisuuden ja yhteiskuntien jatkuvuus mahdottomuutta. Arvojen kestävän olemuksen taustalla voidaan ajatella olevan sen, että arvot opitaan eristyksissä muista arvoista, ehdottomina ja absoluuttisina. Kuitenkin paradoksaalisesti elämässämme eteen tulee sosiaalisia tilanteita, jossa meidän pitää valita eri arvojen välillä. Näissä tilanteissa meidän täytyy punnita eri arvojen välillä, minkä arvon mukaisesti haluamme toimia, eli mikä arvo on tärkeämpi. Ennen pitkää, kasvun ja kokemusten myötä, opimme integroimaan tiettyssä kontekstissa oppimiamme eristyneitä ja ehdottomia arvoja hierarkkiseen ja organisoituun järjestelmään. Näin ollen arvojen voidaan nähdä asettuvan tärkeysjärjestykseen suhteessa toisiinsa. (Rokeach 1973, 5–6.) Arvojen järjestäytymistä suhteessa toisiinsa on pyritty tarkastelemaan erilaisten tutkimusten kautta, erityisesti sosiaalipsykologiassa.

3.3 Arvojen tutkimus

Arvoja on pyritty tutkimaan laajemmin eri maiden tasolla ja henkilökohtaisella tasolla. Maiden välisiä arvoeroja on tosin tutkittu kysymällä niitä yksittäisiltä henkilöiltä ja tekemällä yleistyksiä näistä tuloksista. (Helkama 2015, 80.) Milton Rokeachin (Helkaman 2015, 80 muk.) voi väittää aloittaneen uuden suuntauksen arvojen tutkimuksessa, kun hän ryhtyi tarkastelemaan arvoja ottamalla lähtökohdakseen abstraktit arvot. Helkama (2015) kuvailee, miten Rokeachin pyrkimyksenä oli muodostaa mittari, johon sisältyisivät kaikki maailman arvot. Eri lähteistä kerätyt arvoilmaukset jaoteltiin eri pinoihin, samaa arvoa kuvaavat ilmaukset lajiteltiin samaan pinoon. Näin Rokeach muodosti kaksi 18 arvon listaa. (Rokeach Helkaman 2015, 80 muk.) Toiseen listaan on koottu välinearvot ja toiseen päätearvot. Listat muodostettiin usean vuoden tutkimustyön seurauksena ja pyrkimyksenä oli tehdä niistä mahdollisimman tyhjentävät. (Rokeach 1973, 27.) Rokeachin (1973, 27) amerikkalaisia arvoja koskevassa tutkimuksessa osallistujia pyydettiin asettamaan kahden väline- ja päätearvoja kuvaavien listojen arvot tärkeysjärjestykseen sen mukaan, miten tärkeitä ne ovat itselle tai itseä ohjaavina periaatteina. Muun muassa Schwartz ja Bilsky (1987) ovat tutkimuksessaan hyödyntäneet Rokeachin (1973) arvomittaria.

Varsin kattavaa ja kunnianhimoista arvotutkimusta on tehnyt Schwartz (1992) pyrkiessään vertailemaan arvoja ja toisaalta löytämään niissä yhtäläisyyksiä eri kulttuureiden välillä. Tutkimusaineisto on kerätty 20 maasta. Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, missä määrin arvoilla, sosiaalisella kokemuksella ja käyttäytymisen orientaatiolla voidaan nähdä olevan yhteneväisyyksiä kulttuurien välillä. Universaaleja yhteneväisyyksiä löytämällä voitaisiin osoittaa perustavanlaatuisia prosesseja, jotka taas liittäisivät arvot juurilleen ja seurauksiinsa. (Mt., 2.) Schwartz ja Bilsky (1987, 551) ovat muodostaneet yleismaailmallisen typologian arvojen sisällöstä. He muodostivat tämän järjkeilemällä että arvot edustavat, tietoisten tavoitteiden muodossa, kolmea yleismaailmallista vaatimusta ihmisen olemassaololle. Kolme vaatimusta koskee ihmisten tarpeita biologisina eliöinä, sosiaalisen kanssakäymisen säätelyä sekä ryhmien selviytymistä ja hyvinvoinnin tarpeita. Näiden kolmen vaatimuksen pohjalta Schwartz ja Bilsky muodostivat kahdeksan motivationaalista arvotyyppiä tutkimustaan varten. (Mt., 551.) Schwartzin (1992, 5) uudemmassa tutkimuksessa edellä mainittua aiempaa teoriaa on muokattu jonkin verran.

Schwartz (1992, 5–13) on nimennyt uudemmassa tutkimuksessaan kolmeen ihmisen olemassaoloa koskevaan vaatimukseen perustuen motivaationalisiksi arvotyypeiksi itseohjautuvuuden (*self-direction*), virikkeisyyden (*stimulation*), hedonismin (*hedonism*), suoriutumisen (*achievement*), vallan (*power*), turvallisuuden (*security*), yhdenmukaisuuden (*conformity*), perinteikkyyden (*tradition*), hengellisyyden (*spirituality*), hyväntahtoisuuden (*benevolence*) ja universalismin (*universalism*). Schwartz (1992, 13) toteaa, että jos arvot nähdään päämäärinä, tulee niiden palvella jotakin yksilöllistä tai yhteisöllistä päämäärää. Arvojen näkeminen päämäärinä viittaa Aristoteeliseen ajatteluun, jossa teleologisuus eli päämäärähakuisuus on keskeistä. Tosin Aristoteleen filosofiassa päämääränä on onnellinen elämä, joka saavutetaan elämällä hyveellisesti eli tiettyjen arvojen mukaan. (Saarinen 1985, 77, 79.) Vaikuttaakin siltä, että on vaikea yksiselitteisesti erotella arvoja päämäärinä sinänsä tai keinoina päämäärän saavuttamiseksi. Esimerkiksi Schwartzin (1992, 5) nimeämiä motivaationalisia arvotyyppisiä mukailten voidaan toisaalta ajatella, että hyväntahtoisuuden arvotyypin mukaisesti toiminen, on väylä onnellisuuteen Aristoteleen tarkoittamassa merkityksessä. Yhtä hyvin voidaan nähdä, että hyväntahtoisuus on päämäärä sinänsä, jos hyväntahtoisesti toimien ihminen on onnellinen. Nähdäkseni arvoja on mahdollista ajatella toisaalta keinoina päämäärien saavuttamiseksi, mutta toisaalta ne ovat päämääriä itsessään.

Schwartzin (1992, 13) tutkimuksessa yksilöllisten päämäärien oletetaan olevan vastakkaisia yhteisöllisiin päämääriin nähden. Yksilöllisiä päämääriä motivaationalisista arvotyypeistä edustavat valta, suoriutuminen, hedonismi, virikkeisyys ja itseohjautuvuus. Nämä arvotyytit ovat vastakkaisia kolmelle yhteisöllisyyttä kuvaavalle motivaationaliselle arvotyypille. Yhteisöllisyyttä kuvaavat mo-

tivaationaliset arvotyypit ovat hyväntahtoisuus, perinteikkyyys ja yhdenmukaisuus. Universalismin ja turvallisuuden sen sijaan nähdään palvelevan sekä yksilöllisiä että yhteisöllisiä päämääriä ja asetuvan täten yksilöllisten ja yhteisöllisten arvotyyppien välimaastoon. Hengellisyyden tarkka sijainti saattaa tutkijoiden mukaan vaihdella riippuen tietyistä arvoista, joiden voidaan ajatella kuvaavan hengellisyyttä. Toisaalta kaikki hengellisyyttä kuvaavat arvot sijoittuvat yhteisöllisen alueen piiriin. (Schwartz 1992, 13.)

Törrönen (2012) on tutkinut omassa tutkimuksessaan lapsiperheiden hyvinvointia ja koettua onnea. Tutkimukseen on haastateltu 16 lapsiperheen vanhempaa, jotka osallistuivat Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Nuorten kuntoutussäätiön yhteistyössä järjestämään Lastensuojelullisen varhaiskuntoutuksen kehittäminen ja toteuttaminen -hankkeen perheryhmiin vuosina 2003–2007. Haastattelun lisäksi aineistoa on täydennetty kyselyllä, johon vastasi 24 perhettä. Tutkimuksen näkökulma on vanhemmissa ja heidän kokemuksissaan. Tutkimuksessa hyvinvointi kiinnittyy varsinkin kotiin ja vuorovaikutukseen läheiseksi koettujen ihmisten kanssa. Koti kietoo yhteen arjen ja hyvinvoinnin, joiden yhteenliittymää Törrönen nimittää arkiseksi hyvinvoinniksi. Arkinen hyvinvointi taas kattaa perheen hyvinvoinnin kokonaisuuden, johon lukeutuvat talous, sosiaaliset suhteet ja mahdollisuus itsensä toteuttamiseen. Tutkimuksessa koti havainnollistaa myös sukupuolten välistä työnjakoa ja yhteiskunnallista asemaa. Lisäksi se valaisee sukupolvisuhteiden sosiaalistavia piirteitä. (Mt., 10, 14–15.) Törrönen esittää tutkimuksessaan yhden mahdollisen näkökulman siihen, mistä lapsiperheen onni ja hyvinvointi koostuvat. Tähän onneen ja hyvinvointiin ihmiselämän yhtenä päämääränä on Aristoteleen ajattelua mukaillen mahdollista pyrkiä hyveiden eli arvojen avulla.

Törrösen (2012) tutkimuksessa tarkastellaan oleellisesti myös perhearvoja. Keskeisinä arvoina haastateltavat esittivät terveyden, perheen, rakkauden ja turvallisuuden. Haastateltavat näkivät nämä arvot samanarvoisina ja toisistaan riippuvaisina. Haastateltavat painottivat perheen merkitystä itselleen. (Mt., 111.) Perhe itsessään voidaan nimetä tämän tutkimuksen tulosten valossa arvoksi. Tutkimuksessa haastateltavien arvot painottuvat yhteisöllisiin ja turvallisuusarvoihin suhteessa yksilöllisiin arvoihin. Yhteisöllisten arvojen keskiössä on ajatus siitä, että yhteinen hyvä ja muiden huomiointi ohjaavat ihmisen toimintaa. Yksilöllisten arvojen taas nähdään painottavan itsensä toteuttamista, hedonismia ja virikkeiden tavoittelua. Törrösen tutkimustulokset eivät tue ajatusta, että ihmiset korostaisivat individualististen tavoitteiden tärkeyttä, eivätkä kykene asettamaan yhteisöllisiä arvoja etusijalle. Ainakin puheentasolla tutkimukseen osallistuneet haastateltavat korostivat yhteisöllisten arvojen tärkeyttä. Mielenkiintoinen tulos tutkimuksessa oli, että vaikka vanhemmat puheentasolla korostavat yhteisöllisten arvojen merkitystä, kasvatuksessa he painottavat individualistisempaa suuntautumista. He pyrkivät kasvattamaan lapsistaan itsenäisiä, omatoimisia ja näkemyk-

sensä esittäviä aikuisia. Aikaisempaa epävarmempi maailma vaatii ihmisiltä muuntautumiskykyä ja itseohjautuvuutta, kovimmillaan itsekkyyttä. Tähän maailmaan vanhemmat pyrkivät valmistamaan lapsiaan. (Törrönen 2012, 114–115, 119–120, 136.)

Törrösen (2012) kanssa hyvin samansuuntaiseen tulokseen päätyy kasvatusarvoja tutkinut Helve (2008). Helveen (2008, 292) mukaan 1990-luvun laman elänyt ”tietoyhteiskunnan globaali sukupolvi” pyrkii kasvattamaan lapsensa itsetunnoltaan vahvoiksi, itsenäisiksi ja itsevarmoiksi aikuisiksi. Toisaalta merkityksellisiä kasvatusarvoja tälle sukupolvelle ovat myös itseluottamus, tasapainoisuus, sosiaalisuus, suvaitsevaisuus, erilaisuuden ymmärtäminen, kaikkien kanssa toimeen tuleminen sekä tunteiden, rakkauden ja läheisyyden osoittaminen (mt., 292–293). Myös perinteisesti tärkeänä arvona suomalaisille näyttäytynyt turvallisuus (Pohjanheimo 2005, 245) sekä luottamus, ovat tärkeitä arvoja kasvatustehtävässä laman eläneelle jälkitekollisen ajan sukupolvelle (Helve 2008, 292–293).

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimustehtävä

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää arvojen välittymisen merkitystä osana tukiperhetoimintaa siten, kun se näyttäytyy tukiperheessä käyneiden aikuisten kokemuksissa. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään, minkälaisia omakohtaisia näkemyksiä aikuisilla on tukiperhetoiminnasta. Arvojen osalta, pyrkimyksenä on hahmottaa, minkälaisia arvoja tukiperhetoiminnassa esiintyy, ovatko aikuiset omaksuneet joitakin arvoja tukiperheeltä ja näkyvätkö tukiperheeltä mahdollisesti omaksutut arvot nykyisin aikuisten elämässä. Tutkimustehtävään vastaan seuraavien tutkimuskysymysten kautta:

1. Miten tukiperheissä lapsuudessaan käyneet aikuiset kuvailevat tukiperhetoimintaa?
2. Miten tukiperheissä lapsuudessaan käyneet aikuiset kuvailevat tukiperheen arvoja?
3. Minkälaisia arvoja lapsuudessaan tukiperheessä käyneet ovat omaksuneet tukiperhetoiminnassa?
4. Miten nämä arvot näkyvät tänä päivänä tukiperheessä lapsuudessaan käyneiden elämässä?

Tutkimuskysymyksiin vastaan kahden erillisen analyysin avulla. Ensimmäiseen tutkimuskysymyksen vastaan narratiivisen analyysin keinoin, muodostamalla aineiston pohjalta kootun tarinan tukiperheessä käymisestä. Narratiivisessa analyysissä tukiperheessä käymisestä olen tietoisesti päätenyt siihen, etten viittaa aiempaan tutkimukseen tai teoriaan, sillä koen analyysin säilyttävän paremmin

yhtenäisen tarinallisen muotonsa ilman viittauksia. Toiseen, kolmanteen ja neljänteen tutkimuskysymykseen vastaan toisella analyysillä, teemoittelemalla löytämiäni arvoja. Analyysin välineenä on sisällönanalyttinen teemoittelu.

4.2 Aineisto

Tutkimuksen aineisto on kerätty puolistrukturoidulla teemahaastattelulla (ks. liite 3). Haastattelun valitseminen aineistonkeruumenetelmäksi tuntui alusta saakka toimivalta ratkaisulta. Koska halusin nimenomaan saada tietoa siitä, mitä tukiperheessä lapsuudessaan käyneet aikuiset ajattelevat tukiperhetoiminnasta ja arvoista tukiperhetoiminnassa, oli perusteltua kysyä sitä suoraan tukiperheessä käyneiltä itseltään. Aineistonkeruumenetelmän valintaan vaikutti myös haastattelun joustavuus. Haastattelijana minulla oli mahdollisuus selventää, tarkentaa ja korjata kysymääni. Lisäksi saatoin esittää kysymykset haluamassani järjestyksessä keskustelun etenemisen mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72–73.) Koska tiedostin arvojen abstraktiuden jo niihin syventyessäni tutkimustyössä, vahvistui ajatukseni siitä, että aineisto olisi kerättävä haastattelemalla. Haastattelussa minulle tarjoutuisi mahdollisuus selventää, mitä tarkoitan arvoilla ja mitkä asiat voivat kertoa nähdäkseen arvoista. Tätä tarkentamisen ja aiheeseen orientoimisen mahdollisuutta minulla ei olisi ollut, mikäli olisin kerännyt aineiston kirjoituspyyntöinä tai kyselylomakkeilla. (Mt., 73.) Pohdin aluksi vaihtoehtona kirjoitusten keräämistä tutkimusaiheesta. Luovuin kuitenkin ajatuksesta, sillä epäilin sitä, kuinka moni tarttuisi kirjoituspyyntöni. Lisäksi tutkimukseen osallistuminen olisi tässä tapauksessa vaatinut osallistujalta kykyä ja halua ilmaista itseään kirjallisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73).

Teemahaastattelun käyttö aineistonkeruumenetelmänä on tutkielmassani perusteltua, sillä teoria ohjaa tutkimukseni haastatteluja. Kuten Tuomi ja Sarajärvi (2009, 75) toteavat, teoreettinen viitekehys, toisin sanoen se, mitä aiheesta jo tiedetään, on keskeisessä asemassa teemahaastatteluissa teemojen valinnassa. Teemahaastatteluissa tavoitellaan oleellisten vastausten löytämistä tutkimuskysymysten, ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti (mt., 75). Tutkimuksessani lähestymistapa tutkimustehtävään on myös tietyissä mielessä hypoteettinen. Hypoteesina on, että arvot liittyvät oleellisesti tukiperhetoimintaan, ja että kyseisen tukitoimen piirissä tapahtuu arvojen siirtymistä moniin eri suuntiin sekä toisaalta myös arvojen muovautumista. Toisaalta riippuu teemahaastattelun avoimuudesta, millaiseksi suhde teoreettisen viitekehysten ja teemojen välillä muotoutuu. Teemahaastattelussa voidaan suhteesta riippuen hyväksyä intuitiiviset ja kokemusperäiset havainnot tai pysyä tiukasti vain ennalta tiedetyissä kysymyksissä. (Mt., 75.) Tutkimuksessani nojataan pitkälti harjoittelun kautta syntyneisiin kokemuksellisiin ja intuitiivisiin havaintoihin, joiden pohjalta arvoteema haastattelussa on muotoutunut.

Haastattelin tutkimustani varten tukiperheessä lapsuudessaan käyneitä yli 18-vuotiaita aikuisia. Neljä haastateltavaa tavoitin Pelastakaa Lapset ry:n avustuksella. Lisäksi olen saanut tutkimusluvan yhdeltä keskisuurelta suomalaiselta kaupungilta. Kaupungin kautta löysin yhden haastateltavan. Kyseisen keskisuuren kaupungin sisällä mahdollisia haastateltavia etsittiin tukiperhetoimintaa koordinoivien sosiaaliohjaajien ja jälkihuollon sosiaalityöntekijöiden kautta. Kaupungin sisällä tukiperhetoimintaa koordinoivat sosiaaliohjaajat postittivat haastattelukutsun kolmelle aikuiselle, jotka olivat käyneet kaupungin omissa tukiperheissä. Lisäksi tukiperhetoimintaa koordinoivat sosiaaliohjaajat lupautuivat kysymään mahdollisista haastateltavista sosiaalityöntekijöiltä. Käytännössä kaupungin kautta tavoitettavien tukiperheessä käyneiden aikuisten osalta hyödynnettiin työntekijöiden muistia, sillä lastensuojelun asiakkuuden päätyttyä kaupungin omissa tukiperheissä käyneet eivät ole arkistoituina ”yksissä kansissa”. Kaupungin asiakastietojärjestelmän läpikäyminen taas olisi vaatinut kohtuuttomasti resursseja, minkä vuoksi kirjeet päädyttiin lähettämään edellä mainitulla tavalla.

Pelastakaa Lapset ry myönsi tutkimusluvan, mikä käytännössä tarkoitti apua haastateltavien löytämiseksi. Postitin yhteydenottokirjeen (Liite 1) 70:lle tukiperheessä lapsuudessaan käyneelle aikuiselle, jotka olivat tukiperheessä käydessään asuneet Etelä- ja Länsi-Suomen alueilla. Yhteystietojen hakemisessa hyödynnettiin Pelastakaa Lapset ry:n asiakastietojärjestelmää. Aluerajaukseen päädyin siitä syystä, että olin valmis matkustamaan haastateltavien luo tämän alueen sisällä. Koska yhteydenottokirjeet postitettiin niihin osoitteisiin, joissa haastateltavat olivat viimeiseksi asuneet tukiperheikäyntien aikana, todennäköistä oli, että osa kirjeistä menisi väärin osoitteisiin. Toiveena kuitenkin oli, että edes murto-osa kirjeistä löytäisi perille. Kirjeiden lähettäminen lapsuuden osoitteisiin herätti itsessäni jonkin verran eettistä pohdintaa, sillä pidin varsin epätoivottavana, että väärät henkilöt avaisivat epähuomiossa kirjeitä. Mikäli ulkopuolinen avaisi kirjeen, tulisin tahtomattani paljastaneeksi, että henkilö jolle kirje on osoitettu, on käynyt tukiperheessä. Pitkällisen pohdinnan jälkeen ymmärsin, että tämä riski oli kuitenkin otettava, sillä muita keinoja haastateltavien tavoittamiseksi Pelastakaa Lapset ry:n kautta ei oikeastaan ollut. Tutkijana minun oli siis luotettava siihen, etteivät ulkopuoliset avaisi kirjeitä viestintäsalaisuuden loukkauksen (ks. Rikoslaki 39/1889, 39. luku, 3 §) uhalla, vaan ne palautuisivat postiin, mikäli kyseinen henkilö ei enää asuisi osoitteessa.

Lisäksi Pelastakaa Lapset julkaisi internet-sivuillaan haastattelukutsun, ja jakoi ilmoituksen sosiaalisessa mediassa, mikä tarkoitti käytännössä jakoja twitterissä ja facebookissa. Sosiaalinen media osoittautui melko toimivaksi väyläksi haastateltavien tavoittamisessa. Sain kaksi yhteydenottoa samana päivänä, kun haastattelukutsu oli jaettu sosiaalisessa mediassa ja kolmannen muutama päivä jaon jälkeen. Kaiken kaikkiaan yhteydenottoja Pelastakaa Lasten kautta, kirjeiden postittamisen ja

sosiaalisen median jakojen myötä, tuli kuusi kappaletta. Sovin ajan haastattelulle viiden henkilön kanssa, joista yksi haastattelu ei toteutunut, sillä haastateltava ei saapunut sovittuna ajankohtana haastattelupaikalle. Loppujen lopuksi viisi haastattelua toteutui. Näistä viidestä neljä haastateltavaa tuli Pelastakaa Lasten ja yksi kaupungin kautta. Neljästä Pelastakaa Lasten kautta tulleesta haastateltavasta kolme kertoi ottaneensa yhteyttä kirjeen perusteella ja yksi oli nähnyt Pelastakaa Lasten jakaman ilmoituksen facebookissa. Haastattelut nauhoitettiin, jonka jälkeen litteroin haastattelut. Yhteensä nauhoitettu aineisto oli kestoaltaan 3 tuntia ja 51 minuuttia pitkä. Haastattelujen pituus vaihteli 40 minuutista 53 minuuttiin. Litteroitua aineistoa kertyi kaiken kaikkiaan 98 sivua (riviväli 1.0, fontti Times New Roman). Aineisto on hyvin sukupuolittunut, sillä kaikki haastateltavat olivat naisia.

Nopanen (2014, 64) koki omaa pro gradu -tutkimusta tehdessään haastavaksi sen, miten tavoittaa myös ne tukiperheissä käyneet nuoret aikuiset, joiden kokemukset toiminnasta eivät olleet yksinomaan voimaannuttavia ja kannustavia. Nopanen ehdottaakin pro gradu -tutkielmansa viimeisessä, tukiperhetoiminnan tulevaisuutta käsittelevässä kappaleessa, että jatkotutkimuksessa olisi hyvä huomioida myös kuntien kautta saatavat haastateltavat. Käytännön toimenpide-ehdotuksena Nopasella on, että aiheesta kiinnostuva hankkisi tutkimusluvan myös vähintään yhteen kuntaan. (Mt., 64.) Koen tavoittaneeni aikuisia, joiden kokemuksissa on myös kriittisiä sävyjä. Kokonaisuutena tarkasteltuna kokemukset tukiperhetoiminnasta ovat näyttäneet kuitenkin haastatteluissa pääsääntöisesti positiivisina. On tärkeää saada tietoa siitä, mihin negatiiviset kokemukset linkittyvät, ja voitaisiinko niitä mahdollisesti ehkäistä.

Pyrkimyksenäni oli muodostaa kysymyksiä, jotka houkuttelevat haastateltavia kertomaan kokemuksistaan tarinamuodossa, mahdollisimman laajasti. Tässä en haastatteluja toteuttaessani koe täysin onnistuneeni. Erityisesti huomasin, että tukiperhetoiminnan arvoista kysyessäni jouduin turvautumaan melko tarkkoihin kysymyksiin. Toiset haastattelut asettuivat luonnostaan enemmän tarinamuotoon, kun taas toisissa jäätiin lähemmäs kysymys-vastaus -kaavaa noudattavaa haastattelua. Haastattelun muotoa selittäviä seikkoja on varmasti löydettävissä useampia. Pyrin pitämään kysymykset mahdollisimman avoimina ja havaitsin tämän vaativan paljon keskittymistä itseltäni. En aina onnistunutkaan tehtävässä niin hyvin kuin olisin voinut. Toisinaan huomasin tarpeettomasti rajaavani kysyttävää asiaa, kysymällä turhan pikkutarkasti ja supistamalla vastausvaihtoehtoja. Myös haastateltavien itseilmaisun tavalla oli vaikutusta haastattelujen kulkuun. Osa haastateltavista oli puheliaampia, osa taas hieman vaiteliaampia.

Teemana arvot tukiperhetoiminnassa osoittautui haastatteluissa oletamaani vaikeammaksi hahmottaa. Huomasin haastatteluja tehdessäni, että käsitteenä arvot eivät aina suoraan avautuneetkaan haastateltaville. Kyse saattoi olla myös käsitteen vaikeasti hahmotettavissa olevasta sisällöstä, mikä toisinaan aiheutti haastateltaville päänvaivaa. Todennäköistä on, että arvojen näkyminen ja siirtyminen tukiperhetoiminnassa on joissakin määrin piilossa olevaa toimintaa, mikä aiheutti haastateltaville vaikeutta nimetä tukiperheen arvoja. Kuitenkin miettimäni tarkemmat kysymykset, jotka koskivat konkreettista ja näkyvämpää arkista toimintaa, loivat viitteitä siitä, että jonkinlainen joskin ajoittain hatara käsitys tukiperheen arvoista oli syntynyt haastateltavalle. Yhdistävä piirre haastatteluissa oli arvojen hahmottaminen hyvin konkreettisten toiminnan ja arkisten asioiden kautta.

Mietin ensimmäisestä haastattelusta lähtien, miten saisin tehtyä arvot ymmärrettävämmäksi haastattelussa, jotta saisin synnytettyä haluamaani syvällisempää keskustelua arvoista. Ensimmäisten haastatteluiden jälkeen tuntui, että olin raapaissut vain pintaa tukiperhetoiminnan arvoja koskevassa keskustelussa. Seuraavia haastatteluja varten avasin itselleni tarkemmin, mitä tarkoitin arvoilla. Näin pystyin jatkossa avaamaan arvon käsitettä, mikäli vaikuttaisi siltä, että haastateltavan oli vaikea nimetä arvoja käsitteen abstraktista luonteesta johtuen. Toivoin haastateltavien nimeävän sellaisia asioita, joita tukiperhe mahdollisesti tavoitteli elämässä, mitä he toivoivat ja minkälaiset asiat ohjasivat tukiperheen jäsenten toimintaa. Liian tarkkaa määritelmää en toisaalta halunnut antaa haastateltaville, jotten tulisi tahattomasti rajanneeksi haastateltavien vastauksia. Varoin haastatteluissa antamasta esimerkkejä siitä, mitkä ovat arvoja, jotta en ohjailisi huomaamattani vastauksia. Vaikeaa on kuitenkin sanoa synnyttikö käsitteen avaaminen ja osiin pilkkominen varsinaisesti uutta tai syvälliselle tasolle menevää pohdintaa arvoista. Arvot liitettiin kaikissa haastatteluissa paljon arkiseen toimintaan, mikä uskoakseni kertoo siitä, että arkiset teot nähdään kenties osoituksina syvemmällä piilevästä arvomaailmasta. Ehkäpä teot kertoivat haastateltaville niin sanotusti enemmän kuin tuhat sanaa.

4.3 Sosiaalinen konstruktionismi

Tutkimukseni yhtenä taustaolettamuksena ja lähtökohtana on, että objektiivisen totuuden saavuttaminen on vaikeaa ja joissakin tapauksissa jopa mahdotonta. Toisen ihmisen kokemusten ja elämän ymmärtämiseen pyrkivän tutkimuksen kohdalla nähdäkseni objektiivisen totuuden ihanteesta tulee mahdottomuus. Jokaisen yksilön oma elämänhistoria, tapa ajatella, ymmärtää ja tulkita asioita joihin taustaa vasten vaikuttavat kulloisenkin aineiston analyysiin ja johtopäätösten tekemiseen. Ei ole olemassa tästä elämänhistoriasta ja henkilökohtaisesta maailmasta irrallista todellisuutta, jossa tutkija pystyisi muodostamaan täysin riippumattoman käsityksen analysoimistaan asioista. Tarkaste-

lemme siis aina saamaamme tietoa omia kokemuksiamme, omaksumaamme tietoa ja koko kulttuurisesti sekä sosiaalisesti rakentunutta elämänhistoriaamme vasten.

Käsitän tiedon sosiaalisesti rakentuneena. Näen tiedon siis sosiaalisen konstruktionsmin lähtökohdista käsin. Sosiaalinen konstruktioismi syntyi vastalauseena positivistiselle tieteen ihanteelle. Pitkään oli valoillaan käsitys tieteen vapaudesta kulttuurin, historian tai ideologian vaikutuksista. Empiiristä tiedettä pidettiin ihmisen ylimpänä saavutuksena luonnon ja ihmisen itsensä ymmärtämisesä. Konstruktioistisen kritiikin juuret löytyvät tieteen historiasta ja tiedon sosiologiasta, joiden lisäksi se ammentaa monipuolisuutta ja syvyyttä muun muassa kriittisen teorian, feminismin, kirjallisuuden teorian ja retoriikan saavutuksista. (Gergen 2001, 7.) Konstruktioistit näkevät ihmissuhdeprosessien olevan todellisen ja aidon olemassaolon väittämien taustalla. Ei ole olemassa kulttuurista irrallisia tarkoituspäriä, jotka viimekädessä olisivat etuoikeutetussa asemassa muihin todellisuuden konstruktioihin nähden. (Gergen 1999, 48; Gergen 2001, 8.) Yksilöllinen ihmismieli ei siis ole merkitysten syntysija, luo kieltä tai havaitse sitä, mitä maailma on. Ihmisten yhteistoiminta synnyttää merkityksiä yksimielisyyksien, neuvottelujen ja vahvistusten kautta. (Gergen 1999, 48.)

Kielenkäyttö on sidottua ihmissuhteisiin ja ihmissuhteet taas ovat sidottuja laajempiin, rituaalien, perinteiden ja elämänmuotojen, käytäntöjen kaavoihin. Tietyt käsitteet ovat keskeisiä tietyn toiminnan olemassaolon kannalta. Kieli itsessään muodostaa sosiaalisen elämän. Esimerkiksi arvojen ymmärtäminen olisi vaikeaa ilman oikean ja väärän sekä toivottavan ja epätoivottavan käsitteitä. Nopeiden globaalien muutosten aikana jokapäiväinen haasteemme on ymmärrettävyyden ylläpitäminen, mikäli haluamme säilyttää perinteitä. Samanaikaisesti sosiaalinen konstruktioismi tarjoaa mahdollisuuden muuttaa sosiaalista maailmaa ja luoda uutta tulevaisuutta. Uusia sosiaalisen maailman kaavoja ei luoda ainoastaan vastustamalla annettuja merkityksiä, vaan uudenlaisten kielenmuotojen, maailman tulkittamisen keinoin ja representaatiotapojen avulla. (Gergen 1999, 48–49.)

4.4 Teemoittelu ja narratiivinen analyysi

Analysoin aineistoa narratiivista menetelmää ja siihen kiinnittyvää teemoittelua hyödyntäen. Narratiivisen tutkimuksen keskiössä on tarinan käsite. Narratiiveilla voidaan ajatella olevan erilaisia tilanteittain muuttuvia tehtäviä, kuten oman toiminnan oikeutus tai toisen toiminnan kyseenalaistaminen. (Jokinen & Suoninen 2000, 209.) Hännisen (1999, 15) mukaan painopisteen ollessa tarinoiden elämää ja ajattelua ymmärrettäväksi tekevässä luonteessa, kyseessä on kapeampi sosiaalitieteellinen suuntaus, *tarinallinen lähestymistapa*. *Tarinallisen tutkimuksen* määritelmänä taas on, että tarinaa käytetään ymmärtämisen välineenä (mt., 15).

Tutkimuksellani pyrin lisäämään ymmärrystä tukiperhetoiminnasta ja arvojen asemasta tukiperhe-toiminnan kentällä tarinallisuuden keinoin. Tutkimustani voi tarkastella tarinallisen lähestymistavan ohjaamana. Hänninen (1999, 19) asettaa oman väitöskirjansa *narratiivisen minäpsykologian* haaraan, missä tarkastelun kohteena on tarinallinen ajattelu eli se, miten ihminen kuvailee elämäänsä kulttuurissa esiintyvien tarinallisten mallien avulla. Tarinallisesta lähestymistavasta kirjoittaessaan Hänninen (1999, 19) viittaa juuri narratiiviseen minäpsykologiaan. Tulkitseen tarinallisessa tutkimuksessa ja tarinallisessa lähestymistavassa erona Hännisen määrittelyn mukaan olevan sen, kuinka syvällisesti tarinan ulottuvuus ymmärretään. Tarinallisessa tutkimuksessa tarinoiden merkitys korostuu tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Myös analyysissa ja tulosten esittämisessä tarinaa käytetään keinona ymmärtämisen lisäämiseksi. Tarinallisessa lähestymistavassa taas nähdäkseni painottuu ihmisen yksityinen elämä ja oma mielenmaisema. Pukemalla oma elämä tarinan muotoon siitä tehdään ymmärrettävää niin itselle kuin muille.

Narratiivisuudella on juurensa kauaskantoisissa tarinan kerronnan, suullisen historian, henkilökohtaisen muistin selontekojen ja eri kirjallisuuden genrejen perinteissä (Gergen 2005, 100). Gergen (2005) on muotoillut kriteerit ymmärrettävän narratiivin rakentamiselle. Ensinnäkin oleellista on perustellun päätepidteen muodostaminen. Ollakseen hyväksyttävä, tarinalla täytyy olla jokin tavoite tai jokin tapahtuma, jota selittää; jokin tila, joka tavoittaa tai välttää; tulos tai merkitys. Tarinassa tulee siis olla lyhyesti ilmaistuna idea. Valitussa päätepidteessä tavallisesti saavutetaan joko toivotut tai ei-toivotut tavoitteet. Päätepidteen tai tarinan arvon määrittää tarinankertoja. (Mt. 100–101.)

Narratiivin ymmärrettävyyden toinen kriteeri on, että kerronnassa valitaan tapahtumat, jotka ovat oleellisia päätepidteen saavuttamisen kannalta. Ymmärrettävä tarina on sellainen, jossa tarinaan valikoidut tapahtumat palvelevat sitä, että tarinan päätepidte on enemmän tai vähemmän mahdollinen, saavutettavissa, tärkeä tai värikäs. Esimerkiksi, jos jalkapallosta kertovan tarinan päätepidte on maali, kaikista oleellisimmat tapahtumat tarinassa ovat niitä, jotka vievät lähemmäs maalintekoa tai etäännyttävät siitä. Tarinan kerrontaan ei voi sisällyttää kaikkea, mitä tapahtuu, vaan ainoastaan asiat, jotka ovat tarinan kannalta oleellisia. (Gergen 2005, 101.)

Kolmas kriteeri narratiivin ymmärrettävyydelle on, että päätepidteen kannalta oleelliset valikoidut tapahtumat esitetään systemaattisessa järjestyksessä. Neljäs kriteeri koskee narratiivin hahmoja. Hyvin muodostetussa narratiivissa tarinan hahmoilla on jatkuva ja johdonmukainen identiteetti koko tarinan ajan. Tarinassa yksilöllä on tapana säilyttää hänen identiteettinsä tai tarkoituksensa koko narratiivin ajan sellaisena kuin tarinankertoja on sen esittänyt. Viidentenä kriteerinä on syy-seuraus-suhteiden muodostaminen. Ihanteellinen narratiivi antaa selityksen. Selitys saadaan aikaan tavalli-

sesti valitsemalla tapahtumia, jotka jollakin tapaa linkittyvät. Jokaisen tapahtuman pitäisi olla edeltävän tapahtuman seurausta. (Gergen 2005, 101–103.) Gergen (2005, 103) havainnollistaa selityksen kriteeriä esittämällä, että virke ”kuningas kuoli ja sitten kuningatar kuoli” on hyvin alkeellinen tarina, kun taas ”kuningas kuoli ja sitten kuningatar kuoli suruun” on jo juonen alku.

Narratiivit ovat aina kosketuksissa menneen kanssa, mutta ne rakennetaan aina tässä hetkessä. Tämä tarkoittaa sitä, että senhetkinen tilanne, esimerkiksi institutionaalinen ympäristö, keskustelukumppani ja vaihe keskustelussa vaikuttavat siihen, millaiseksi menneisyys narratiivissa rakentuu. (Jokinen & Suoninen 2000, 209.) Ihmisten kertomat tarinat eivät siis muotoudu tyhjiössä, vaan ympäristö ja vuorovaikutus vaikuttavat tarinoiden kulkuun sekä kerrontaan. On keskeistä tiedostaa tämä, sillä tutkijan tulee ymmärtää oma vaikutuksensa tarinan muodostumisessa.

Tutkimuksessani narratiivinen analyysi on toteutettu siten, että aineiston muodostavia haastatteluja ei ole säilytetty yhtenäisinä, vaan haastateltavien tarinoista on etsitty toisaalta samankaltaisuuksia ja toisaalta taas poikkeuksia. Tällaista analyysitapaa voidaan kutsua narratiiviseksi analyysiksi erona narratiivien analyysiin. Narratiivisen analyysin aineisto koostuu tapahtumista ja toiminnasta, joita analysoimalla muodostetaan tarinoita. Narratiivien analyysillä taas tarkoitetaan tutkimusta, jossa aineisto on tarinoiden muodossa ja analyysin avulla tarinoista nostetaan esiin esimerkillisiä typologioita tai kategorioita. (Polkinghorne 1995, 5–6.) Tutkimukseni tulee edellä kuvatun jaottelun perusteella lähemmäs narratiivista analyysia, sillä aineisto koostuu teemahaastatteluista, jotka ovat pääpiirteittäin kuvauksia tukiperhetoimintaan liittyvistä tapahtumista. Paikoitellen haastattelujen sisälle muodostui pienimuotoisia tarinoita, jotka täyttivät tarinalle asettamani vähimmäisedellytykset. Vähimmäisedellytyksenä pidän juonellisuutta sekä tarinan rakennetta, jossa on eroteltavissa alku, keskikohta ja loppu. Koska aineistoni ei muodostu valmiista tarinoista, on analyysini tukiperhetoiminnasta tukiperheessä käyneiden kertomana kuitenkin paremminkin narratiivinen analyysi kuin narratiivien analyysi.

Aloitin aineiston analysoimisen lukemalla läpi litteroidun tekstiaineiston (ks. liite 4). Olin tutkimustehtäväni pohjalta muodostanut kaksi yläteemaa, joista toisen alle keräsin litteroidusta aineistosta ne kohdat, jotka kertoivat aikuisten kokemuksista tukiperhetoiminnasta yleisesti. Toisen yläteeman alle keräsin niitä pohdintoja, jotka liittyivät tulkintani mukaan arvoihin tukiperhetoiminnassa. Aluksi luin tekstiaineiston nopeammin läpi. Tein samanaikaisesti kuitenkin karkeita merkintöjä kahden muodostamani yläteeman mukaan. Kummallekin yläteemalle olin antanut oman värinsä. Tätä vaihetta voi kutsua teemoitteluksi, jossa pyrkimyksenä on löytää teemoja, jotka vastaavat tutkimusongelmaan (Eskola & Suoranta 1998, 175). Teemoittelu kuuluu väljään sisällönanalyysin teoreettiseen

viitekehukseen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Teemoittelun avulla voi saada vastauksen käytännöllisiin ongelmiin, sillä aineistosta voi poimia vastauksia käytännöllisen ongelman ratkaisemiseksi. Käytin teemoittelua analyysin alkuvaiheen välineenä, mikä onkin tavallinen tapa aloittaa aineiston analyysi. (Eskola & Suoranta 1998, 175, 179.) Jatkoin teemoittelua tutkimusongelmien osalta erillisinä eli teemoittelin tukiperheessä käymistä kuvaavaa analyysia tarinan alun, keskikohdan ja lopun mukaisesti ja arvoja koskevan analyysin osalta keskityin tarkastelemaan, mitä arvoja aineistosta nousee.

Tutkimuksen tulokset esitellään kahden erillisen analyysin kautta. Erillisillä analyyseilla vastataan tutkimuskysymyksiin. Ensimmäisessä analyysissa olen muodostanut aineiston pohjalta tarinan, jolla on alku, keskikohta ja loppu. Mallitarinalla vastataan tutkimuskysymykseen siitä, miten tukiperheessä lapsuudessaan käyneet kuvailevat tukiperhetoimintaa. Aloitin analyysin lukemalla aineistoni ja alleviivaamalla tukiperhetoimintaa kuvailevia vastauksia. Kuvailevaan osioon laskin kuuluvaksi myös vastaukset, jotka koskivat perustietoja tukiperhetoiminnasta, kuten minkä ikäisenä haastateltava oli aloittanut käynnit, oliko hän käynyt tukiperheessä yksin vai oliko siellä käynyt muitakin lapsia ja kuinka kauan hän oli käynyt tukiperheessä.

Eroteltuani aineistosta vastaukset, jotka kuvailivat tukiperhetoimintaa, jaottelin edelleen näitä osioita kolmeen teemaan. Tukiperheessä käymistä kuvailevan ensimmäisen analyysiosion muodostamisen kyseistä vaihetta voisi kutsua myös tyypittelyksi, joka on seuraava askel teemoittelusta. Tyypittelyssä tarinoista etsitään samankaltaisuuksia ja tyyppeihin pyritään kokoamaan tietoa, mitä yksittäisessä vastauksessa ei ole. Aineiston esittämistapana toimivat tällöin tyypit. Ihanteellisessa tilanteessa tyypittelyllä käsitellään aineisto taloudellisesti, mutta kuitenkin rikkaasti. (Eskola & Suoranta 1998, 182.) Omassa tutkimuksessani tyypit on muodostettu useammasta tarinasta, mikä on saattanut vaikuttaa tyyppien laajuuteen (ks. mt., 182). Tyypit muodostuivat tarinan osista, alusta, keskikohdasta ja lopusta. Edelleen jaottelin näiden tarinoiden osien alle asioita, joiden katsoin kuuluvan nimenomaan tarinan alkuun, keskikohtaan tai loppuun. Tukiperhetarinan alku -tyyppiin kokosin esimerkiksi vastauksia, joissa kerrottiin lapsuuden perheestä, tukiperhekäyntien aloittamisen syistä ja aloitusajankohdasta.

Tyypittelyllä ensimmäisessä analyysissa on pyritty muodostamaan kuvas tukiperhetarinan kulusta. Kuvaus tukiperhetarinan kulusta ei tosin välttämättä ole tyyppillinen, koska olen pyrkinyt säilyttämään myös kirjon, joka oli nähtävissä yksittäisissä tarinoissa. Tällöin selkeää yhdenmukaista kuvausta on vaikea synnyttää. Tukiperhetarinatyyppin muodostaminen tutkimuksessani tulee lähelle Eskolan ja Suorannan (1998, 183) kuvaamaa kolmatta tyyppin muodostamisen tapaa. Tässä tyyppin

muodostamisen tavassa osa tyyppiin luettavista seikoista on saattanut näkyä vain yksittäisessä tarinassa. Keskeistä on kuitenkin tyyppin sisäinen loogisuus. Tyyppi on mahdollinen, vaikkakin sellaisenaan sen esiintyminen on epätodennäköistä. (Eskola & Suoranta 1998, 183.)

Tukiperhetoiminnassa esiin nousevien arvojen osalta jatkoin analyysia viemällä niin ikään teemoittelua eteenpäin ja muodostamalla alateemoja arvoista. Aloitin lukemalla tarkemmin kohdat, jotka olin värittänyt ja liittänyt arvojen yläteemaan. Kohdat sisälsivät haastatteluotteita, joissa vastattiin suoraan arvoista esittämiini kysymyksiin. Tämän lisäksi kohdat sisälsivät kuitenkin myös tulkinnanvaraisempia kuvauksia esimerkiksi tapahtumista tukiperheessä ja tukiperheen toimintatavoista. Näiden konkreettisten kuvausten tulkitsin kuitenkin kertovan tukiperheen arvoista. Tulkinnanvaraisempia päätelmiä jouduin tekemään osittain siitä syystä, että arvojen nimeäminen sellaisenaan arvoina vaikutti olevan ajoittain vaikeaa haastateltaville. Tästä vaikeudesta nimetä arvoja muodostin myös oman teeman, jonka sisältöä kuvaan tarkemmin varsinaisessa analyysissäni.

Löytämieni arvojen kirjo tuntui aluksi valtaisalta. Tämä sai minut huolestumaan analyysin pirstoutumisesta yhä pienempiin ja pienempiin teemoihin. Lisäksi minussa herätti huolta se, että monetta arvoa eivät suoraan toistuneet eri haastateltavien kuvauksissa, vaan aineistosta nousi paljon esiin yksittäisiä mainintoja yksittäisistä arvoista. Karkeaa teemoittelua arvoista tehtyäni epäilin, tulenko löytämään minkäänlaisia yläteemoja arvoista. Jatkoin kuitenkin edelleen arvojen merkitsemistä. Alleviivasin aineistoa jälleen eri väreillä, jotka kuvasivat eri arvoja. Lisäksi kirjoitin tulostetulle aineistolle sanalliseen muotoon löytämiäni arvoja. Kaiken tämän jälkeen arvoa eivät edelleenkään tuntuneet asettuvan selkeästi hahmotettavien yläteemojen alle. Palasin lukemaan erilaisia arvoista muodostettuja teorioita, jonka jälkeen palasin jälleen monien löytämieni arvojen pariin. Tällä lukukerralla havaitsinkin arvojen asettuvan selkeämmin yhteisöllisyyttä ja yhteisön jäsenenä elämistä painottaviin arvoihin sekä individualismia ja yksilöllistä pärjäämistä korostaviin arvoihin. Lisäksi selkeästi oman luokkansa muodostivat kuvaukset arvoihin liittyvistä ristiriidoista ja yhtäläisyyksistä yksilöiden ja perheiden välillä. Muista teemoista omakseen erotin myös teeman, jossa nousi esiin arvojen näkymättömyys ja vaikeus nimetä arvoja.

4.5 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimukseen osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Suostumuksen tutkimukseen osallistumiseksi haastateltavat osoittivat periaatteessa jo sillä, että he ottivat oma-aloitteisesti minuun yhteyttä. Tämän lisäksi pyysin kuitenkin osallistujilta suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta kirjallisena (ks. Liite 2). Yhdeltä haastateltavalta tämän suostumuksen pyytäminen kuitenkin jäi, koska en aluk-

si ajatellut, että suostumuksen pyytäminen olisi välttämättä tarpeen, olihan jokainen haastateltavista ottanut itse yhteyttä minuun. Ensimmäisen haastattelun toteuttamisen jälkeen päätin kuitenkin pyytää suostumukset tutkimukseen osallistumisesta kirjallisena. Ajattelin kirjallisen suostumuksen olevan tutkimuksen eettisyyden ja tutkimukseen osallistujien oikeuksien varmistamisen kannalta perusteltua ja järkevää.

Tutkimukseen osallistuneiden anonymiteetin suojelemiseksi en ole eritellyt analyysin tuloksia esitellessäni kenestä haastateltavasta on kyse. Tähän päädyin siitä syystä, että mikäli olisin antanut jokaiselle haastateltavalle tai haastattelulle esimerkiksi koodin, olisi tuloksista saatavaa tietoa yhdistelemällä pystynyt muodostamaan jonkinlaisen, joskin häilyvän profiilin haastateltavasta. Tämä olisi ollut ongelmallista haastateltavien anonymiteetin turvaamisen kannalta. Käytän tulosten esittelemisessä analyysini havainnollistamiseen ja elävöittämiseen aineisto-otteita. Myöskään aineisto-otteissa en ole edellä mainitusta syystä eritellyt sitä, mistä haastattelusta kulloinenkin ote on. En ole myöskään tässä yhteydessä antanut haastateltavalle peitenimeä tai koodia. Aineisto-otteissa olen jonkin verran muuttanut alkuperäisiä ilmaisuja enemmän kirjakieltä muistuttavaan suuntaan. Tämän olen tehnyt häivyttääkseni murteille ominaisia ilmaisuja eli suojatakseni haastateltavien anonymiteettia. Olen kuitenkin tietoisesti jättänyt joukkoon puhekieleen kuuluvia ilmaisuja, jotta aineisto-otteista ei häviäisi niiden puhutun kielen luonne.

Olen tutkimuksessani pyrkinyt olemaan mahdollisimman uskollinen haastateltavieni kertomalle. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että olen analyysia toteuttaessani paljon pohtinut myös yksittäisiä haastattelutilanteita, sitä, miten haastateltavat minulle asioita esittivät ja minkälainen tunnelma haastattelusta jäi pääällimmäiseksi mieleen. Kuitenkaan en itse haastattelutilanteissa keskittynyt varsinaisesti kirjoittamaan ylös havaintojani äänen painoista, katseista ja tavoista, joilla asioista puhuttiin. En katsonut näiden seikkojen olevan olennaisia aineistonkeruu- ja toisaalta analyysimenetelmäni kannalta. Näin ollen tiedostan sen, että kaikki vivahteet eivät ole tallentuneet äänitteille, eivätkä varsinkaan litteroidulle aineistolle. Tutkimuksessani vaarana on, että olen saattanut tulkita asioita toisella tavalla, miten haastateltava itse olisi niitä halunnut niitä tulkittavan. Lukijan on tästä syystä hyvä pitää mielessä, että käsillä olevan tutkimuksen analyysi ja tulokset ovat tutkijan tulkintoja aineistosta, joku muu olisi saattanut tulkita asioita toisella tapaa.

Arvojen teemoittelussa törmäsin eettiseen ongelmaan pohtiessani, onko kaikissa tilanteissa välttämättä kyse tietoisista arvoalinnoista perheiden sisällä. Tämä pohdinta koski lähinnä arvoja biologisessa perheessä. Eräässä haastattelussa nousi esimerkiksi voimakkaasti esiin se, miten kotona perheenjäsenten välille ei ollut syntynyt keskusteluyhteyttä. Pohdin tämän vaikenemisen ilmapiiriin liit-

tämistä yksityisyyden suojaa kunnioittavaan arvoon. Kuitenkin haastateltavan kuvaamassa yhteydessä vaikenemisen ilmapiiri ei vaikuttanut vanhempien tietoiselta valinnalta, vaan pikemminkin olosuhteiden synnyttämältä pakolta. Kyse vaikenemisen ilmapiirissä saattoi olla esimerkiksi siitä, että kyseisen perheen vanhempien lapsuudenperheissä ei ollut keskustelemaa ilmapiiriä. Tarkoitin tällä siis eräänlaista ylisukupolvisuutta. Tämä on kuitenkin täysin oma tulkintani ja esimerkkini siitä, mistä esimerkiksi vaikenemisen ilmapiiriksi nimeämässäni ilmiössä saattoi perheen kohdalla olla kyse.

Tutkimusta tehdessäni minun oli tarkkaan pidettävä mielessä, etteivät kaikki valinnat arvoja koskien ole tietoisia, vaan pikemminkin kuvailisin niitä vääjäämättömiksi. Tällä tarkoitan sitä, että ylipääntään arvomaailman tietoisien valinnan mahdollisuudet saattavat joillakin olla rajalliset. Pyrin kaikin tavoin välttämään tutkimuksessani luomasta dikotomista kuvaa, jossa jompikumpi osapuoli, tukiperhe tai biologinen perhe näyttäytyy yksinomaan negatiivisessa tai positiivisessa valossa arvojen ja siihen liittyvän toiminnan suhteen. Pikemminkin tavoitteenani oli vangita tukiperhetoiminnasta ja arvoista puhuttaessa värien kirjo, eikä luoda mustavalkoista kuvaa ”oikeista” ja ”vääristä” arvoista.

Pyrin myös koko tutkimuksen ajan vaalimaan kyseenalaistavaa suhtautumista tutkimuksessa minulle esiin nouseviin arvoihin. Tarkoitin tällä sitä, että kaikki mikä ulospäin vaikuttaa olevan jonkin ihmisen arvoihin perustuvaa, ei sitä kuitenkaan tosiasiasa aina ole. Arvot ovat jotakin, joiden mukaan pyritään toimimaan. Vaikka ihminen pitäisi tiettyjä arvoja tärkeinä, ei se aina tarkoita, että toimisi niiden mukaisesti. Mahdollisuuksiin toimia omien arvojen edellyttämällä tavalla vaikuttavat monet asiat. Esimerkiksi arjen edellytyksillä ja reunaehdoilla on suuri vaikutus mahdollisuuksiin elää omien arvojen mukaista elämää. Yksinhuoltajaäiti voi pitää suuressa arvossa perheen yhteisöllisyyttä. Konkreettisesti toiminnan tasolla tämä arvo voisi näkyä vaikkapa tapana syödä perheen kanssa yhdessä ja viettää aikaa yhdessä. Samainen yksinhuoltajaäiti voi vuorotyönsä asettaminen reunaehtojen vuoksi olla pakotettu tinkimään arvojensa mukaisesta yhteisöllisestä arjesta. Kaikilla ei siis myöskään välttämättä ole tosiasiasa mahdollista elää omien arvojensa mukaan.

Jotta kykenee elämään omien arvojensa edellyttämällä tavalla, täytyy toisaalta olla myös tietoinen omista arvoistaan. Arvot eivät kuitenkaan aina ole selkeästi eriteltävissä. Arvojen tiedostamattomuutta kuvaamaan sopivat Puohiniemen (2002), Eräsaaren (1994) sekä Hofsteden, Hofsteden ja Minkovin (2010) aiemmin mainitsemani vertaukset. Vertauksissa arvot ovat ikään kuin syvemmälle ihmisen perusolemuksen kirjattua koodistoa, joka on melko muuttumatonta ja pysyvää verrattuna esimerkiksi ulospäin näkyviin käytäntöihin, asenteisiin ja tapahtumiin (Hofstede ym. 2010, 7–9; Eräsaari 1994, 185; Puohiniemi 2002, 5–6). Kannanottoja ajankuvaan ja asenteita uusiin ilmiöihin

yksilön tulee kyetä ottamaan siinä määrin kun kyseiset asiat häntä koskettavat. Kannanotot taas perustuvat pohjimmiltaan yksilön arvoihin. Ihmisen arvoista on siis mahdollista saada käsitys hänen asenteitansa tulkitsemalla. (Puohiniemi 2002, 6.) Niin ikään tutkimuksessani on ulospäin näkyviä arvostuksia tulkitsemalla pyritty luomaan käsitys arvoista. Tästä yksilön arvojen hahmottamiseksi vaadittavasta moniportaisesta tulkinnasta johtuen arvojen erittelemine voi muodostua haastavaksi ja riski väärien tulkintojen tekemiseen nähdäkseni kasvaa.

Arvojen tiedostamaton luonne asettaa myös arvojen valinnan ilmiönä kyseenalaiseksi, ainakin osittain. Voidaanko puhua arvojen tietoisesta valitsemisesta, jos emme edes ole tulleet ajatelleeksi, mitkä arvot toimintaamme ja elämäämme ohjaavat? Ja kuitenkin väitän, että kaikki ihmiset noudattavat elämässään arvoja, halusivatpa sitä tai eivät. Mielenkiintoista onkin pohtia, ovatko arvot vain jotta-kin, mitä tulemme nielleeksi itseämme ympäröivästä kulttuurista ja yhteiskunnasta, sen kummemmin pureksimatta. Silloin kun puhumme siitä, miten tietoisesti olemme valinneet elää tiettyjen arvojen mukaisesti, onko kyse kuitenkin paremminkin tietyn toiminnan ja asenteiden valitsemisesta. Kuinka paljon siis pystymme tosiasiallisesti arvoihimme edes vaikuttamaan? Tätä pohdintaa vasten on perusteltua arvioida omaa tutkimustani kriittisesti. On syytä pohtia, voinko puhua arvoista tutkimuksessani. Voidaan kyseenalaistaa, olenko tavoittanut tutkimuksessani arvoja vai paremminkin pinnalla ja näkyvissä olevia asenteita ja tapahtumia.

5 TARINA TUKIPERHEESSÄ KÄYMISESTÄ

Kun kirjoitan lapsuudessaan tukiperheessä käyneistä aikuisista tässä tutkimuksessa, olen pitkän *lapsuudessaan tukiperheessä käyneet aikuiset* -ilmaisun sijaan käyttänyt myös yksinkertaisesti ilmaisu- ja haastateltava, aikuinen ja kertoja. Tutkimukseen osallistuneet tukiperheessä lapsuudessaan käyneet haastateltavat olivat osittain tulkintani mukaan haastatteluhetkellä samankaltaisessa elämäntilanteessa kuvaillessaan tukiperheessä käymistä. Suurin osa haastateltavista oli kahdenkymmenen ikävuoden tienoilla ja arkea määrittä joko opiskelu tai työnteko. Eräällä haastateltavalla oli omia lapsia. Haastateltavien ikäjakauma oli 19 vuodesta 29 vuoteen. Kaikki haastateltavat olivat naisia. Kaksi haastateltavista asui lapsuuden perheensä kanssa, kaksi haastateltavista asui omillaan ja yksi oman aikuisiän perheensä kanssa.

Tukiperheessä käyntien kesto vaihteli hieman yli vuodesta noin 10 vuoteen. Kaksi haastateltavista oli käynyt tukiperheessä pitkään, toinen heistä yhdeksän ja toinen kymmenen vuotta. Yksi haastateltavista oli käynyt tukiperheessä 6–7 vuotta, yksi 5–6 vuotta ja yksi hieman yli vuoden. Aivan tark-

kaa tietoa tukiperhekäyntien kestosta en saanut, koska haastateltavat eivät välttämättä muistaneet tarkasti käyntien aloitusajankohtaa vaan arvioivat sen. Virallisia tietoja aloitus- ja lopetusajankohdasta en kerännyt. Pari haastateltavaa kertoi edelleen käyvänsä tukiperheessä, mutta koska tukiperheessä käyminen lastensuojelun avohuollon tukitoimena päättyy virallisesti 18 ikävuoteen mennessä, laskin käyntien keston aloituksesta 18-vuotiaaseen saakka.

Koska haastateltavien ikäjakauma on melko tasainen, haastateltavat ovat käyneet tukiperheessä samoihin aikoihin. Poikkeuksena hieman muita vanhempi haastateltava, joka on käynyt tukiperheessä 90-luvulla. Loput haastateltavista ovat käyneet tukiperheessä 2000-luvulla. Yhteensä haastateltavilla oli kokemuksia seitsemästä tukiperheestä, koska kaksi haastateltavista oli käynyt kahdessa eri tukiperheessä. Tukiperheen vaihtumisen syyksi toinen aikuisista epäili sitä, että osa sisaruksista ei ollut sopeutunut ensimmäiseen tukiperheeseen. Sen sijaan toisen kahdessa eri tukiperheessä käyneen aikuisen muistikuvat ensimmäisestä tukiperheestä olivat hataria, joten syy tukiperheen vaihtumiselle jäi epäselväksi. Haastateltava kertoi, että on tykännyt nykyisestä tukiperheestä. Ensimmäisestä tukiperheestä aikuinen kertoi sen olleen ”jossain”, eikä muistanut milloin hän oli siellä käynyt. Tosiasiassa muistikuvia haastateltavilla oli siis kuudesta tukiperheestä.

5.1 Tukiperhekäyntien aloittaminen

Tarina tukiperheessä käymisestä alkaa pääsääntöisesti lapsuudessa. Tavallisesti tukiperhekäynnit alkoivat ala-asteiässä tai hieman alle kouluikäisenä. Yksi tutkittavista poikkesi tässä suhteessa muista lapsuudessaan tukiperheessä käyneistä. Hän oli aloittanut tukiperhekäynnit myöhäisellä nuoruusiällä. Kaikki lapset asuivat tukiperhekäyntien aikana omassa lapsuuden perheessä. Viidestä haastateltavasta kaksi oli kasvanut yhden vanhemman perheessä ja loput kolme kahden vanhemman perheessä. Kaikilla haastateltavilla oli sisaruksia. Kahdella haastateltavista oli yksi sisarus ja kolmella yli kaksi sisarusta. Neljän haastateltavan sisarukset olivat niin ikään käyneet tukiperheessä. Yksi kertoi nuorempien ja vanhempien sisarusten käyneen eri tukiperheissä. Eräs aikuisista kertoi kaikkien sisarusten käyneen aluksi samassa tukiperheessä, mutta myöhemmin nuoremmat sisarukset olivat käyneet eri perheessä kuin vanhemmat. Kaksi taas kertoi sisarusten käyneen samassa tukiperheessä. Yksi haastateltavista kertoi sisaruksensa olevan itseään jonkin verran vanhempi, eikä isosisarus ollut käynyt tukiperheessä.

Vaikka suurin osa haastateltavista oli elänyt lapsuutensa kahden vanhemman perheessä, oman tulkintani mukaan aineistosta nousi esiin joissakin määrin toisen vanhemman, nimenomaan isän, näkymättömyys tai suoranainen poissaolo perheen arjesta. Perheen isä oli saattanut menehtyä tai hävi-

tä perheen elämästä. Isää kuvattiin myös väkivaltaisena. Tässäkin kertomuksessa isä oli näkymättömissä.

”Meidän lapsuuden perheessä taas isä oli se, joka löi --”¹

Lapsuuden perhettä kuvailtiin aineistossa toisistaan poikkeavilla tavoilla. Yksittäisen tarinan sisällä saattoi olla ristiriitaisia kuvauksia omasta lapsuuden perheestä. Lähes kaikki haastateltavat kuitenkin kuvailivat lapsuuden perhettä jollakin tapaa positiivisesti. Ainoastaan yhdestä tarinasta muodostui tulkintani mukaan negatiivisesti väritynyt kuvaus lapsuuden perheestä ja kasvuympäristöstä. Tarinassa piirtyi kuva perheestä, jossa lasten ja vanhempien välillä ei ollut keskusteluyhteyttä ja perheen lapset näyttäytyivät koko perhettä kannattelevana tukipilarina. Enemmistö tukiperheessä käyneistä aikuisista kuvaili kuitenkin vanhempiaan tai vanhempaansa ymmärtävästi. Yksi kertojista kuvaili vanhempiaan hyvin lämminhenkisesti, rakastavasti ja kunnioittaen. Tässä kohtaa on hyvä ottaa kuitenkin huomioon, etteivät haastattelut olleet täysin identtisiä ja niiden kulku poikkesi toisistaan. Jossakin haastatteluissa saattoi syntyä tila omista vanhemmista puhumiselle, kun taas toisissa haastatteluissa tämä tila saattoi jäädä pienemmäksi joko kertojan tietoisesta valinnasta tai haastattelutilanteesta johtuen.

Tukiperheessä lapsuudessaan käyneet nimesivät erilaisia syitä tukiperhekäyntien aloittamiselle, joihin aina haastateltavat eivät olleet täysin varmoja, mistä syystä käynnit olivat alun perin alkaneet. Tavallisimmin syynä tukiperhekäyntien aloittamiselle mainittiin vanhempien jaksamisen tukeminen ja oman ajan tarve. Kolme haastateltavista nosti vanhempien jaksamisen ja vanhempien tarpeen omalle ajalle syyksi tukiperhekäyntien aloittamiselle. Muina syinä tukiperhekäyntien aloittamiselle haastateltavat toivat esiin perheenjäsenen tai oman sairastumisen, lapsen tarpeen omalle ajalle ja ajan viettämiselle erilaisessa ympäristössä sekä vanhemman alkoholinkäytön. Osa syistä liittyi selkeästi toisiinsa, joten erot syiden välillä eivät ole täysin yksiselitteisiä. Esimerkiksi omaa tai perheenjäsenen sairastumista pidettiin vanhempia kuormittavana tekijänä, joka taas vaikutti siihen, että vanhemmat tarvitsivat väsymyksestään johtuen omaa aikaa.

¹ Aineisto-otteet tutkimuksessa on eroteltu sientämällä ja lainausmerkein. Kaksi perättäistä ranskalaista viivaa (--) aineisto-otteissa merkitsee, että alkuperäisestä ilmaisusta on tästä kohtaa jätetty jotakin pois. Pois jättämäni kohdat, ovat yleensä sisältäneet tekstin lukemisen ja ymmärtämisen kannalta tarpeettomiksi katsomiani asioita, esimerkiksi useampia täytesanoja, puhutussa kielessä esiintyviä päällekkäisyyksiä tai muita epäselvempiä ilmaisuja. Yksittäisen poistamani täytesanojen kohdalle en ole kaikissa tapauksissa laittanut kahta viivaa, sillä se olisi niin ikään vaikeuttanut otteiden lukemista, koska täytesanojen esiintyminen puhutussa kielessä on runsasta. Myös omia, otteiden sisällä esiintyviä, minimipalautteita olen jättänyt pois, ilman että olen merkinnyt poistamaani kohtaa. Minimipalautteilla tarkoitan ”mm” ja ”joo” -tyylisiä ilmaisuja, jotka usein tulevat keskustelun lomassa tai ovat päällekkäistä puhetta.

”-- mietittiin sitä tukiperhehommaa --, et ne (vanhemmat) saa vähän levähtää sitten hetken aikaa tai siis se oli just se, että ne tarvitsi vähän lepoa --”²

Tukiperheen hakemisen syistä puhuttiin vanhempia ymmärtävällä tavalla. Tukiperheen hakemisen syistä kertoessaan tukiperheessä lapsuudessaan käyneet aikuiset loivat kuvaa perheen kokonaistilanteen kuormittamasta vanhemmasta. Kertojista kolme kuvaili vanhemman tai vanhempien tarvinneen omaa aikaa ja mahdollisuuden lepoon. Yksi epäili vanhemman päihdeongelman liittyvän tavalla tai toisella tukiperheessä käymiseen. Yhden kertojan näkemys syistä tukiperheen hakemisen taustalla poikkesi nähdäkseni edellä mainituista. Kun muut haastateltavat pääsääntöisesti yhdistivät tukiperhetoiminnan vanhemman tai vanhempien tarpeisiin, tämä kertoja kuvaili omia tarpeitaan lapsena. Kertoja puhui halunneensa omaa aikaa ja rauhaa kodin ulkopuolella. Vaikkakin pääsääntöisesti tukiperheessä käymiseen suhtauduttiin ymmärtäen, yksi kertojista puhui siitä, ettei ollut tukiperheessä käydessään täysin ymmärtänyt, miksi siellä käytiin. Kertoja kuitenkin toi esiin jälkikäteen ymmärtäneensä, miksi tukiperheessä käyminen oli hyvä asia.

Ensimmäiset käynnit tukiperheessä olivat joillekin haastateltaville olleet jännittäviä ja epäluulojakin herättäviä kokemuksia. Käyntien aloitusta kuvattiin muun muassa alkusokkina, ahdistavana kokemuksena ja epävarmuutta nostattavana. Yksi taas totesi kaiken olleen ”vähän outoa ja kummallista”. Tulkitsin tämän kertojan viittaavan tällä koko lapsuuden olosuhteisiin. Eräs kuvaili tukiperheessä käymisen vaatineen sopeutumista uuden perheen sääntöihin. Tukiperhe oli myös poikennut siitä, mihin eräs kertoja oli lapsuudessaan tottunut, mikä oli aiheuttanut ihmetystä ja pelkoa tuntemattoman uuden edessä. Pari haastateltavista muisteli vanhempien vieneen heidät ensimmäisellä kerralla tukiperheeseen. Eräs kertoi, että tukiperhekäyntien aloituspalaverin jälkeen kotona oli käyty keskustelua tukiperheeseen liittyvistä asioista, muun muassa tukiperheen eläimistä.

Tukiperheet olivat perhemuodoiltaan erilaisia. Kolmessa tukiperheessä aikuiset kertoivat tukiperheeseen kuuluneen tukiperhevanhempien. Näistä kolmesta tukiperheestä yhdessä oli myös lapsi, jota haastateltava ei kuitenkaan heti maininnut tukiperheeseen kuuluvaksi. Kolme muuta tukiperhettä olivat muodostuneet tukiperhevanhemmista ja heidän lapsistaan. Ainakin yhdessä tukiperheessä perheen omat lapset olivat tosin jo aikuisia. Erääseen perheeseen kuului alaikäisiä perheeseen sijoitettuja lapsia. Kolme tukiperheessä käynnyttä kertoi myös jonkinlaisista kohtaamisista tukiperheen varsinaisen ydinperheen ulkopuolisten sukulaisten tai tuttavien kanssa. Osa näistä tuttavuuksista oli

² Sulkuihin laittamani yksittäiset sanat, eivät olleet alkuperäisessä vastauksessa mukana, mutta olen lisännyt ne otteisiin, jotta lukija tietää kehen otteessa viitataan. Esimerkiksi otteessa ”ne” viittaavat vanhempiin, mutta tämä ei käy ilmi alkuperäisestä otteesta. Iso X-kirjain, joka esiintyy parissa otteessa, viittaa nimeen, joka on poistettu kohdasta.

saattanut muodostua merkityksellisiksikin. Kahdessa perheessä oli käynyt samanaikaisesti muita tuettavia lapsia toisista perheistä. Neljää tukiperhettä yhdisti myös se, että tukiperheen vanhemmat olivat haastateltavien mukaan iältään vanhempia, myöhäisessä keski-iässä. Kahdessa haastattelussa tukiperheessä käyneet vertasivat tukiperhevanhempia isovanhempiin, ”mummoon ja pappaan”. Muiden tukiperheiden kohdalla tukiperhevanhemmat olivat iältään oletettavasti suunnilleen sen ikäisiä, kuin tuettavan lapsen vanhemmatkin todennäköisesti olivat.

Tukiperheen asuinpaikka oli myös useampaa tukiperhettä yhdistävä tekijä. Kolme kuudesta tukiperheestä asui maaseudulla, maatilamaisessa paikassa, jossa oli eläimiä. Kaksi tukiperhettä asui kaupunkimaisemmissa olosuhteissa omakoti- ja rivitalossa. Yhden tukiperheen kohdalla asuinpaikka ei noussut esiin asiana, josta olisi syntynyt keskustelua haastateltavan kanssa.

5.2 Arki ja tekeminen tukiperheessä

Kaikki kertojat kuvailivat tukiperheessä olemista tai tukiperhevanhempia sanalla mukava. Neljä kertojaa toi esiin tukiperhevanhempien olleen mukavia tyyppejä. Hieman muista poiketen yksi haastateltavista kertoi tukiperheessä olleen mukavaa. Pari kertojaa kuvaili tukiperhevanhempia hauskoiksi. Tämän lisäksi yksittäisissä maininnoissa tukiperhevanhempia tai toista heistä kuvailtiin sanoilla rento, avoin, kannustava, puhelias, pihi, hemeä ja herkkä. Tukiperhevanhemmista syntyi näiden tarinoiden kautta myönteinen tai neutraali kuva. Kuitenkin joukossa oli pari negatiivisempaa kuvauksia tukiperhevanhemmista. Toinen näistä negatiivisista kuvauksista koski lähinnä tukiperheen toimintatapoja ja sääntöjä, ei niinkään sitä, minkälaisia tukiperhevanhemmat olivat olleet. Ainoastaan yhtä tukiperhevanhempaa kuvailtiin enimmäkseen negatiivisesti sävyttyneesti. Negatiiviset kokemukset tukiperhevanhemmasta liittyivät tämän tapaan arvostella tuettavan lapsen vanhempaa. Kertoja kuvaili tukiperhevanhempaa ”kaksinaamaiseksi ihmiseksi” ja epäili, ettei tästä syystä ollut tullut toimeen tukiperhevanhemman kanssa.

Tukiperheessä lapsuudessaan käyneet kuvailivat tukiperhetoimintaa paljon käytännön toiminnan kautta. Tekeminen oli hyvin vaihtelevaa eri tukiperheiden välillä, mutta tietyt tekemiset myös toistuivat aikuisten tarinoissa. Tukiperheviikonloppuina tapahtui erilaisia asioita. Viikonlopun aikana elettiin sekä aivan tavallista tukiperheen arkea että tehtiin erityisempiä, arjen yläpuolelle kohoavia asioita. Tukiperheviikonlopun aikana lapset esimerkiksi kävivät tapahtumissa ja retkillä sekä kokiivat monenlaisia elämyksellisiä asioita. Tapahtumien ja elämysten teemaan sisällytän maininnat kylpyläkäynnistä, risteilyistä, erilaisista ilmaistapahtumista, huvipuistossa käymisistä ja ulkomaan matkoista. Arkisista asioista useimmiten mainittiin yhdessä syöminen, joka näyttää kuuluneen kaik-

kien tukiperheviikonloppuihin ainakin jossakin määrin. Yhdessä syöminen oli jaettu kokemus haastateltavien kesken, vaikka yhdessä syömisestäkään ei tosin kaikissa tilanteissa pidetty ehdottoman tiukasti kiinni, kuten seuraavasta haastateltavan kertomasta on nähtävissä:

”-- ne haluaa syödä yhdessä -- et kaikki syö samaan aikaan siellä. Mut ei sekään oo semmonen, et jos joku ei haluaa syödä silloin, niin ei oo pakko, mut se on semmonen, et huudetaan, et kaikki tulee syömään.”

Jokainen haastateltava kertoi siitä, miten läheisyyden suhteen toisesta tukiperhevanhemmasta oli tullut tärkeämpi itselle. Yksi kertoi, miten tukiperheen isään tuli aina kiinnitettyä enemmän huomiota. Tässä tapauksessa oman lapsuuden perheen isä oli ollut väkivaltainen ja haastateltava kertoi halunneensa tietää ovatko kaikki miehet samanlaisia. Kovinkaan läheiseksi suhde tukiperheen isään ei ollut kuitenkaan muodostunut, vaan lähinnä isän toimintaa ja tekemisiä oli seurattu sivusta. Tämän lisäksi yksi toinenkin aikuinen kertoi nimenomaan tukiperheen isän tulleen läheisemmäksi kuin äidin. Kyseinen aikuinen toi esiin pitäneensä enemmän tukiperheen isästä ja tämän olleen tärkeämpi, sillä tukiperheen isä ei koskaan arvostellut haastateltavan biologista vanhempaa. Ja jos joskus tukiperheen isä oli jostakin biologista vanhempaa arvostellut, oli haastateltavalle syntynyt kokemus siitä, että tukiperheen äiti olisi ikään kuin laittanut sanoja tukiperheen isän suuhun. Haastateltava kuvaili isää hempeämmäksi ja herkemmäksi, mitä tukiperheen äiti taas oli.

Muiden kolmen haastateltavan kokemus oli, että tukiperheen äiti oli tullut heille läheisemmäksi kuin tukiperheen isä. Yksi kertoi tukiperheen äidin tulleen läheisemmäksi, koska hänen kanssaan haastateltavalla ei ollut koskaan ollut mitään riitaa, kun taas tukiperheen isän kanssa tulee toisinaan ”jotain säätöä”. Toinen taas pohti tukiperheen äidin tulleen varmaankin läheisemmäksi, sillä tukiperheen isä ei näytä tunteitaan niin herkästi ulospäin, mistä syystä tukiperheen äidistä on tullut läheisempi. Haastateltava kertoi, etteivät esimerkiksi halaile tukiperheen isän kanssa kuten tukiperheen äidin kanssa. Haastateltava tosin lisäsi vielä, että vaikka tukiperheen isä ei osoita tunteitaan yhtä avoimesti, ei tämä tarkoita, ettei tukiperheen isä olisi hänelle todella rakas. Kolmas kuvaili keskustelleensa tukiperheen äidin kanssa paljon kaikesta. Tukiperheen isää haastateltava kuvaili ”jämakäksi”, eikä haastateltava saanut hänen kanssaan keskusteltua kovinkaan paljon. Haastateltava kuitenkin pohti, että osittain tässä saattoi olla kyse myös siitä, ettei hän itse luota kovinkaan paljon miespuolisiin henkilöihin ja pelkää miehiä, mistä syystä hän ei edes kauheasti halunnut jutella tukiperheen isän kanssa.

Aikuiset kertoivat myös suhteista tukiperheen ja sen lähipiiriin lapsiin sekä muihin tuttaviiin ja sukulaisiin. Neljä aikuisista kertoi tukiperhekäyntien aikaisista ihmissuhteista muihin lapsiin. Lapset ei-

vät kaikissa tapauksissa olleet tukiperheen omia lapsia, vaan kyseessä saattoi olla myös naapurin lapsi, tukiperheen sukulaislapsi tai tukiperheeseen sijoitettu lapsi. Kaikki kertoivat tullessaan toimeen vertaisryhmiin kuuluvien lasten kanssa. Joidenkin suhteet vertaisiin olivat olleet hyvin läheisiä ystävyys-suhteista. Tukiperheessä käytäessä oli siis luontevasti luotu kaveruus- tai ystävyys-suhteita muihin lapsiin. Erään aikuisen kohdalla voisi puhua jopa sisarussuhteen muodostumista tukiperheen lapsiin.

”-- X (tukiperheen pojan nimi) on sitten niin ku ottanut hyvin sen (veljen) roolin mulle. Mä oon sille sanonutkin, et se on ihan niin ku isovelji mulle.”

Yhdessä kertomuksessa kuitenkin kuvattiin myös toiseen lapseen kohdistunutta kiusaamista. Toisaalta vertaisryhmään kuuluvia saattoi olla tukiperheessä samanaikaisesti myös liikaa, minkä eräs kertoja oli kokenut ahdistavaksi. Kyseisessä tukiperheessä oli ollut toisinaan paljon ihmisiä paikalla. Lähes aina, yhtä kertaa lukuun ottamatta, paikalla oli useita muitakin hänen ja hänen sisarensa sekä tukiperhevanhempien lisäksi. Kertoja kuvaili, ettei tukiperheessä ollut omaa rauhaa, mikä oli ollut todella ikävää.

Osa aikuisista oli päässyt tukisuhteen aikana tutustumaan myös tukiperheen tuttaviin ja sukulaisiin. Tukiperheen sukulaisia oli tavattu esimerkiksi tukiperheen mökillä, tukiperheen kodissa tai heidän kanssaan oli saatettu lomaila yhdessä. Yksi aikuisista kertoi tukiperheen olleen ystäviä naapureidensa kanssa ja tätä kautta myös tuettavat lapset olivat tutustuneet naapurin perheeseen. Sukulaisten ja tuttavien tapaamisen tulkitsen kertovan tukiperhevanhempien pyrkimyksestä ottaa tuettavat lapset mukaan tukiperheen tavalliseen arkeen. Toisaalta tukiperheen sukulaisiin ja tuttaviin tutustuminen saattaa myös parhaimmillaan kasvattaa tuettavan lapsen sosiaalista verkostoa. Useammalla aikuisella oli lapsuudessa tulkintani mukaan melko suppea sosiaalinen verkosto, joka rajoittui lähimpään perhepiiriin. Ylipäätään tukiperheen hakemista lapselle perustellaan tavallisesti myös lapsen verkoston kasvattamisella. Jos tukiperheen sukulaisia olikin käyntien aikana tavattu, olivat suhteet sukulaisiin kuitenkin tulkintani mukaan jääneet etäisiksi. Ainoastaan yksi aikuisista puhui tukiperheen sukulaisista tavalla, joka viittasi siihen, että tukiperheen sukulaisiin oli pidetty enemmänkin yhteyttä ja he olivat tulleet tuettavalle lapselle jollain tapaa merkityksellisiksi. Tukiperheen naapurit olivat niin ikään tulkintani mukaan olleet tärkeitä ihmisiä eräälle tukiperheessä käyneelle aikuiselle.

5.3 Tukiperhekäyntien päättyminen

Kahden tukiperheessä käyneen osalta tukiperhekäynnit loppuivat teini-iässä. Toinen lopetti käynnit 14-vuotiaana, toinen 16-vuotiaana. Kolmen tukiperhekäynnit päättyivät täysi-ikäistymisen myötä. Kaksi aikuisista kävi kuitenkin edelleen tukiperheissään, vaikka virallinen tukiperhetoiminta olikin jo päättynyt. Toinen teini-iässä tukiperhekäyntinsä päättäneistä kertoi tukiperheessä käymisen alkaneen tuntua vanhemmiten ”vähän tyhmältä”, koska tukiperheessä ei ollut enää niin paljon tekemistä.

”Silloin pienenä se oli kivaa, ku me mentiin aina johonkin tapahtumiin ja ne teki meille yllätyksiä ja me leikittiin ja näin. -- niin ei se nyt vanhempana, emmä nyt enää halunnut mennä mihinkään tapahtumiin, niin sitten me vaan istuttiin siellä koton, niin se oli vähän tylsää.”

Käyntien luonteen muuttuminen vanhemmiten käy esiin myös toisen haastateltavan kertomuksesta. Tämän kertojan viralliset tukiperhekäynnit ovat jo päättyneet, mutta hän edelleen käy tukiperheessä. Kertoja kuvailee, miten heillä tukiperheen lapsen kanssa on omat elämät ja paljon stressiä. Tukiperheeseen kertoja voi mennä vain löhöilemään, eikä siellä ole pakollista tehtävää. Kuva tukiperheessä olemisesta muodostui kiireettömäksi ja huolettomaksi. Tukiperheessä pääsee irtautumaan oman elämän stressiä aiheuttavista tekijöistä.

Kuva tukiperheessä käymisestä muodostui aineistoni pohjalta hyvin positiiviseksi. Tukiperheessä käymistä kuvattiin myönteiseksi asiaksi, tukiperhettä maailman parhaaksi paikaksi ja tukiperheen nähtiin vaikuttaneen omaan elämään myönteisesti. Tukiperheen viitattiin tukeneen siinä, että jaksaa käydä koulua ja tavata kavereita. Tukiperheen nähtiin yhdessä tapauksessa lisänneen omaa turvallisuuden tunnetta. Eräs mainitsi kokevansa, että on tukiperheeltä saanut enemmän rakkautta. Pari kertojaa mainitsi odottaneensa tukiperhekäyntejä. Yksi toi esiin, että haluaisi käydä tukiperhettä tapaamassa jatkossakin. Eräs tukiperheessä käyneistä aikuisista kertoi toivoneensa, että tukiperhekäyntejä olisi ollut useamminkin.

Pari haastateltavista tapasi edelleen tukiperheitään. He olivat kokeneet virallisen tukiperhetoiminnan päättymisen, mutta haikeutta tukiperhetoiminnan päättymisestä ei välittynyt heidän tarinoistaan. Tämä liittyi todennäköisesti juuri siihen, että tukiperhettä tavattiin edelleen. Kahden aikuisen, jotka eivät enää tavanneet tukiperhettä tukisuhteen päätyttyä, tarinoissa nousi esiin haikeus ja joissakin määrin ristiriitaiset tunteet. Toinen näistä aikuisista kertoi päättämispäätöksen olleen surullista. Toinen aikuisista taas kuvaili tukiperhekäyntien päättymisen olleen tavallaan helpotus. Helpotus se oli ollut siitä syystä, että kertoja oli kokenut tukiperheeseen menemiset vaivalloisina. Siitäkin huoli-

matta, että kertoja oli näin kokenut, hän kuvaili viimeisellä kerralla tulleen kuitenkin ikävä, sillä hän oli kiintynyt ihmisiin tukiperheessä. Yksi aikuisista, joka ei ollut tukiperhetoiminnan päättymisen jälkeen tavannut tukiperhettä, kertoi tukiperhetoiminnasta levollisesti. Tukiperhe oli osa omaa elämäntarinaa, eikä tarinassa noussut esiin haikeutta.

Kolme aikuisista kertoi, ettei ollut pitänyt tukiperheisiin yhteyttä tukisuhteen päätyttyä. Yksi näistä kolmesta kertoi pohtineensa, että pitäisi käydä tapaamassa tukiperhettä. Toinen taas kertoi, että oli käynyt virallisen tukisuhteen päättymisen jälkeen tapaamassa tukiperhevanhempia. Kyseinen aikuinen koki tukiperhevanhempien vastaanoton olleen ristiriitainen. Toinen vanhemmista oli suhtautunut aikuiseen tuettavaan lapseen lämpimästi, kun taas toisen suhtautuminen oli ollut kielteisempi. Tapaamisen myötä toinen tukiperhevanhemmista oli kuitenkin alkanut pitää kertojaan yhteyttä.

Erään aikuisen kertomuksessa nousi esiin toive siitä, että tukiperheen vanhemmat olisivat jatkaneet yhteydenpitoa tukisuhteen päätyttyä. Tulkitsin tämän tukiperheessä lapsuudessa käyneen aikuisen ja tukiperhevanhempien suhteen olleen aikoinaan merkityksellinen ja tärkeä ihmissuhde kertojalle. Kertomuksesta kuvastui pettymys siitä, että tukiperheen vanhemmat eivät olleet tukisuhteen päättymisen jälkeen yhteydessä. Kertoja vertasi tukiperhevanhempia isään ja äitiin. Kertomuksessa tukiperheessä käynyt pohti, ettei hänen mielestään vanhempikaan voi vain päättää, ettei enää puhu lapselleen.

5.4 Tunnesuhteet tarinassa tukiperheessä käymisestä

Tukiperheessä käyneiden aikuisten kertomuksista oli havaittavissa, miten tunnesuhde tukiperheeseen oli saattanut muodostua hyvin erilaiseksi. Tulkintani mukaan kaksi aikuisista oli muodostanut merkityksellisen positiivisen tunnesuhteen tukiperheeseensä. Tulkitsin hyvin positiiviset, lämpimät ja tukiperhettä ylistävät kertomukset kuvauksiksi merkityksellisestä tunnesuhteesta. Neutraaleiksi tunnesuhteiksi tulkitsin kertomukset tukiperheen mukavuudesta ja analyttiset kuvaukset tukiperheen merkityksestä. Analyttisillä kuvauksilla tarkoitan sellaista puhetta tukiperhetoiminnasta, jossa aikuinen tarkasteli tukiperhetoimintaa arvioiden ja jossain määrin yleisemmällä, yhteiskunnan tasolla. Tukiperhetoiminnan tärkeys ei tullut välttämättä niinkään voimakkaasti esiin henkilökohtaisella tasolla, vaan saatettiin puhua siitä, miten tämän kaltainen toiminta on yleisesti ottaen tärkeää.

”Ainakin se tukiperhe missä mä olin, niin se oli kuitenkin loppujen lopuksi tosi mukava paikka. Et siellä oli selvästikin kaikilla tosi hyvä olla. Kaikki lapset viihdytti siellä ja kaikki otettiin mukaan toimintaan. Kyllä mä oon sitä mieltä, et tomonen toiminta ylipäätään on tosi tärkeä. -- oli se syy mikä tahansa.”

Yhden tunnekertomuksen nimesin ambivalentiksi eli kaksijakoiseksi, koska saman tarinan sisällä tukiperheestä kerrottiin tavalla, joka viittasi positiiviseen tunnesuhteeseen ja toisaalta taas tavalla, joka oli jopa negatiivinen tai neutraali. Yksi tarina edusti tulkintani mukaan kertomusta ambivalentista tunnesuhteesta tukiperheeseen. Tapa, jolla kertoja puhui tukiperheestä viittasi siihen, että tukiperhe oli merkinnyt kertojalle paljon. Myös aikuisen negatiivissävytteisten kertomusten tukiperhe-toiminnasta tulkitsin paikoitellen kertovan siitä, että tukiperhe oli ollut kertojalle aikoinaan hyvin tärkeä. Kertoja oli joutunut pettymään tukiperheeseensä, mistä syystä tunnesuhde tukiperheeseen näyttäytyi paikoitellen negatiivisena.

Kahden aikuisen kertomuksesta välittyi vahva toive ja luottamus siitä, että suhde tukiperheeseen säilyy pitkälle tulevaisuuteen. Toinen kertoja oli täysin vakuuttunut siitä, että suhde tukiperheeseen tulee säilymään läpi elämän. Toinen näistä aikuisista taas kovasti toivoi, että voisi tavata tukiperhettä jatkossakin. Tiivistäen näiden aikuisten kertomuksia tukiperheestä voisi kuvailla sanoilla vahva kiintymys. Yhden aikuisen osalta kertomus jätti kysymyksen yhteydenpidosta tulevaisuudessa hie-man ilmaan. Yhteydenpito toiseen tukiperhevanhemmista oli viriämässä uudelleen, mutta varmaa vastausta yhteydenpidon jatkumiseen tämä tarina ei antanut. Tämän aikuisen kertomusta voisi kuvailla sanoilla toiveikkuus ja epävarmuus. Loput kaksi aikuista liittivät tukiperhesuhteen osaksi elämäntarinaansa. Näissä kahdessa tarinassa tukiperhetoiminta oli osa laajempaa kertomusta, päätynyt kappale elämäntarinassa. Näiden aikuisten tarinoita tukiperheestä kuvastavat nähdäkseni termit tyytyväisyys ja hyväksyntä.

Vaikkakin kertomukset tukiperhetoiminnasta olivat pääpiirteittäin hyvin myönteisiä, ei tämä tarkoita, ettei tukiperhekäynteihin olisi mahtunut erilaisia vivahteita. Negatiivissävytteisimmissä kertomuksissa nousi pintaan pettymyksen, surun ja osattomuuden tuntemukset. Eräs aikuinen toivoi, että tukiperheellä olisi ollut enemmän aikaa keskustella heidän, lasten kanssa. Tukiperheessä ei kysely kodin olosuhteista ja kertoja puhui siitä, miten kotiin liittyvistä asioista ei oikeastaan lapsena pääs-syt puhumaan missään. Tulkitsin kyseisen tukiperheessä käyneen aikuisen ilmaisevan näillä kerto-muksen jaksoilla pettymyksen tunnetta ja osattomuuden kokemusta. Tämän aikuisen kertomuksesta syntyi voimakas vaikutelma lapsena vaivanneesta polttavasta tarpeesta päästä kertomaan kodin asi-oista. Tilaa lapsen kertomalle ja kerrotun kuuntelemiselle tukiperheessä ei kuitenkaan ollut syntynyt. Näen, että tukiperheen yhtenä keskeisenä tehtävänä onkin olla saatavilla lapselle. Tämä pitää sisällään sen, että tukiperhe herkistyy kuuntelemaan, mitä lapsella on kerrottavana. Oman koke-mukseni perusteella tätä painotetaan nykyisin myös tukiperheiden valmennuksessa.

Pettymyksen tunne nousi tulkintani mukaan esiin erityisesti yhdessä kertomuksessa. Tulkitsin kyseessä olevan kertomuksen tarinaksi hylkäämisestä. Kertomuksen perusteella tukiperhe oli ollut aikuiselle aikoinaan hyvin tärkeä. Tukiperhesuhteen jälkeen tukiperhe ei kuitenkaan ollut enää pitänyt yhteyttä tuettavaan, eikä tuettava ollut oma-aloitteisesti heihin yhteydessä. Tuettavan kertomuksesta välittyi kertojan vilpittön usko siihen, että tukiperhe pitäisi häneen yhteyttä. Kertoja oli kuitenkin tältä osin joutunut pettymään, mikä heijastui tarinan tunnelmaan, joka oli samaan aikaan haikea ja hieman surullinenkin. Tukiperheellä ei periaatteessa virallisen tukisuhteen päätyttyä ole velvollisuutta pitää yhteyttä tuettavaan, mutta toiminnan piirissä on jonkin verran kokemuksia pitkäaikaisiksi ja merkityksellisiksi muodostuneista ihmissuhteista.

Onkin nähdäkseni jossakin tapauksissa luonnollista, että niin sanotusti keinotekoisesti luotu tukiperhesuhde muuttuu ajansaatossa yhdeksi luonnolliseksi ihmissuhteeksi. Mikäli tukisuhde muuttuu luonnolliseksi ihmissuhteeksi ja tukiperhe sulautuu osaksi lapsen luonnollista verkostoa, voi tukisuhteen päättäminen keinotekoisesti ja yhtäkkiä tuntua erikoiselta. Toisaalta on otettava huomioon, että kyse on vapaaehtoistoiminnasta, joten tukiperheellä on myös täysi oikeus lopettaa tukiperheenä toimiminen. Jo valmennuksessa painotetaan kylläkin valmiutta sitoutua tukiperhetoimintaan. Keskeisenä tukiperhesuhteen päättämisessä näen sen, miten suhde päätetään. Tukisuhde voidaan päättää lapsen ehdoilla ja häntä kuullen. Lasta on hyvä valmistella tukisuhteen päättämiseen. Valmistelun ja asian käsittelyn merkitystä painotetaan myös tukiperheille. Tukiperheille oman kokemukseni mukaan saatetaan korostaa myös sitä, että vaikka tukisuhde päätettäisiin lapsen toiveesta, on lapselle hyvä tarjota mahdollisuutta tulla vielä käymään jatkossakin jonkin aikaa. Käyntien ei tarvitse välttämättä olla yhtä tiheästi kuin aiemmin. Tukiperhetoiminnan taitekohdissa ja siirtymissä on nähdäkseni erityisen tärkeää kiinnittää huomiota siihen, miten toimitaan. Toimintatavoilla voi olla suuri vaikutus siihen, minkälaiseksi lapsen ja tietysti muidenkin osapuolten kokemus tukiperhetoiminnasta muodostuu.

6 YHTEISÖLLISYYTTÄ JA YHTEISKUNNAN JÄSENEÄ ELÄMISTÄ PAI- NOTTAVAT ARVOT

Yhteistä tukiperheessä käyneiden kertomuksissa arvoista tukiperhetoiminnassa olivat viittaukset siihen, että tukiperheelle tärkeää oli kyky elää sopusoinnussa muun yhteiskunnan kanssa. Arvot, jotka sisällytin tähän teemaan, liittyivät jollakin tapaa siihen, että niitä noudattamalla kykenee toimimaan yhteiskunnan jäsenenä. Tähän teemaan luokittelin tukiperheissä käyneiden tarinat, jotka kertoivat toisten ihmisten arvostamisesta, huomioimisesta, kunnioittamisesta, tasa-arvosta, tasaver-

taisuudesta, ymmärtämyksestä ja suvaitsevaisuudesta. Myös tarinat, jossa puhuttiin läheisyydestä, huolenpidosta, välittämisestä, rakkaudesta, yhteisöllisyydestä ja turvallisuudesta lukeutuivat osaksi kyseistä teemaa.

Tähän teemaan luokittelemiani arvoja voi tulkita Schwartzin (2005, 218–219) määritelmän mukaisesti moraaliarvoiksi. Moraaliarvoja yhdistää pyrkimys edistää muiden ihmisten hyvinvointia, mutta moraaliarvot voidaan hyvinvoinnin ulottamisen perusteella jakaa kahteen eri moraaliarvojen ryhmään (mt., 219). Hyväntahtoisuus ja universalismiarvojen tavoitteena Schwartzin (1992, 39) arvoteoriassa on edistää muiden hyvinvointia. Moraaliarvojen jakaminen kahteen eri ryhmään kiinnittyy nimenomaan Schwartzin (mt., 39) arvoteorian hyväntahtoisuus- ja universalismiarvojen eroihin. Hyväntahtoisuusarvoilla tavoitellaan lähipiirin hyvinvointia, kun taas universalismiarvoilla tavoitellaan kaikkien ihmisten hyvinvointia. (Schwartz 1992, 39; Schwartz 2005, 219.) Yhteisöllisyyttä ja yhteiskunnan jäsenenä painottavissa arvoissa oli sekä hyväntahtoisuus- että universalismiarvoja muistuttavia arvoja. Esimerkkinä hyväntahtoisuusarvosta voi pitää huolenpitoa, kun taas esimerkkinä universalismiarvoista toimii tasa-arvo.

6.1 Toisten ihmisten kunnioittaminen, tasa-arvo ja suvaitsevaisuus

Neljä tukiperheessä lapsuudessaan käyneistä kertoi tukiperheestä jotakin, minkä tulkitsin viittaukseksi siitä, että tukiperheelle merkityksellistä oli kaikkien ihmisten arvostaminen ja hyväksyminen. Tarinoissa viittaukset jokaisen ihmisen yhtäläisestä arvosta nousivat esiin eri tavoin. Ne saattoivat tulla näkyviin konkreettisesti arkisessa toiminnassa tai suoraan tarinankertojan sanoilla ilmaistuna. Yksiselitteisimmin nämä arvot tulivat esiin siten, että tukiperheessä käynyt kertoi tukiperheen arvostaneen kaikkia ihmisiä, riippumatta heidän ominaisuuksistaan tai kyvyistään. Hyvänä esimerkkinä hyvin yksiselitteisestä ilmauksesta on seuraavan kertojan kuvaus siitä, mikä tukiperheelle oli tärkeää:

”Oikeastaan semmonen toisten ihmisten arvostaminen ja anteeksi pyytäminen ja semmoset asiat, että jokainen on yhtä tärkeä, vaikka asuisi missä.”

Edellisessä otteessa nousee esiin myös anteeksipyyntö tärkeänä asiana tukiperheelle. Tulkitsin anteeksi pyytämisen kertovan syvemmillä arvojen tasolla toisten ihmisten huomioimisesta ja kunnioittamisesta. Kertoohan anteeksi pyytäminen kyvystä ymmärtää, milloin on toiminut väärin toista ihmistä kohtaan. Myös eräs toinen tukiperheessä lapsuudessaan käyneistä viittasi, kertoessaan tukiperheen sisäisestä tasavertaisesta kohtelusta siihen, että oikeassa tilanteessa anteeksi pyytäminen on

tärkeää tukiperheessä. Haastateltava totesi kohtelevansa myös itse tukiperheen jäseniä tasavertaisesti, mikä pitää sisällään muun muassa sen, että toiselle pahasti sanoessaan ymmärtää pyytää anteeksi.

Eräs tukiperheessä käynyt kertoi tukiperheen aina kannustaneen häntä ja tukeneen häntä päätöksenteossa. Tukiperhe oli kannustanut kertojaa muun muassa työhön liittyvissä valinnoissa, eikä ollut koskaan vähätellyt tai suhtautunut kielteisesti kertojan suunnitelmiin. Tulkitsin tämän aikuisen kertomuksen useassa kohdassa esiin nousseen, kannustuksen ja hyväksynnän kertovan tukiperheen arvoista. Omissa valinnoissa kannustaminen ja rohkaiseminen kertovat käsitykseni mukaan perimmiltään erilaisten ihmisten ja heidän elämänvalintojensa hyväksynnästä. Kaikkien ei tarvitse haluta samoja asioita, eikä tavoitella jotakin tiettyä esimerkiksi ammatillisesti ollakseen ihmisenä arvostettuja. Ihmisten arvo on heidän valinnoistaan ja asemastaan riippumatonta.

”-- mikä tahansa päätös, minkä mä oon itse sanonut, et mä haluan tehdä, joku semmonen, no vaikka, et mä meen töihin, enkä mee suoraan opiskelemaan koulun jälkeen, niin ne on siihen kannustanut. Että tee se, että se on sun valinta --”

Jokainen tukiperheessä lapsuudessaan käynyt, oli käynyt tukiperheessä, jossa oli samanaikaisesti ollut muitakin lapsia. Nämä lapset olivat joko tukiperheen omia lapsia tai toisia tuettavia lapsia. Tuettavat lapset taas olivat sekä oman perheen sisaruksia että eri perheiden lapsia. Tukiperheessä käyneet kertoivat kaikkien lasten kohtelun olleen pääsääntöisesti samanlaista, oli sitten kyse omista tai vieraista lapsista. Poikkeuksena tästä, eräs tukiperheessä käynyt kertoi kohtelun vaihdelleen hieman riippuen siitä, oliko kyseessä perheeseen sijoitettu lapsi vai tuettava lapsi. Sijoitetuille lapsille tukiperheen vanhemmat olivat olleet kertojan mukaan hieman ankarampia. Myös ikäryhmittäin kohtelu oli saattanut olla hieman erilaista kyseisessä perheessä. Pienempiä tuettavia lapsia kertojan mukaan ”paapottiin” tukiperheessä hieman enemmän. Kertomukset tasavertaisesta kohtelusta kertoivat nähdäkseni kaikkien ihmisten arvostamisesta. Tämä on selkeästi tulkinnanvaraisempi päätelmä kuin kertojan suora ilmaisu siitä, että tukiperhe korosti kaikkien ihmisten arvostamista. Päätelmä on kuitenkin perusteltu, sillä pyrkimyksellä kohdella lapsia tasa-arvoisesti heidän ominaisuuksista, temperamentista tai luonteenpiirteistä riippumatta edistetään lasten kasvua suvaitsevuuuteen ja tasa-arvoon.

Kaikkien ihmisten yhdenvertaisuutta korostavia arvoja niin ikään siirtyi tukiperheeltä osaksi lapsen elämää ja ne saattoivat olla osa kyseisen henkilön elämää vielä nykypäivänäkin. Selkeimmin tämä tuli esiin erään kertojan tarinassa, jossa aluksi kerrottiin toisten ihmisten arvostamisesta tukiperheen arvona ja lopussa kertoja mainitsi sen itselleen tärkeänä arvona. Arvojen siirtymisestä on olemassa selkeitä merkkejä, vaikka kertoja ei suoraan ilmaissutkaan toisten ihmisten arvostamisen kummuneen tukiperheen arvoista. Myös toinen kertoja toi esiin, että tukiperheeltä oli oppinut toisten ihmis-

ten hyväksyntää ja arvostamista. Arvojen siirtyminen tämän kertojan tarinassa tapahtui kylläkin eri tavoin kuin edellä mainitussa. Tarinassa ei noussut esiin, että tukiperheen toiminnassa tai sanomisissa olisi yksiselitteisesti käynyt ilmi heidän käsityksensä kaikkien ihmisten arvokkuudesta. Sen sijaan tukiperheessä käynyt oli omaksunut tämän käydessään tukiperheessä, joka oli poikennut hänen omasta perheestään. Kertojan mukaan hän oli tukiperhekäyntien seurauksesta vielä nykyisinkin suvaitsevaisempi kuin useammat kavereistaan.

”-- mä olin aina se joka sano sillee, et ei tommosille saa nauraa -- emmä oo ikinä haukkunut -- tai sillee pitänyt -- mitenkään erilaisin, -- tosi monet mun kaverit aattelee eri tavalla sillee sellasista ku minä. Niin ku vieläkin.”

Toisten ihmisten arvostamista opittiin siis toisaalta tukiperheeltä tietoisesti ja toisaalta tukiperheessä ollessa. Toisten ihmisten arvostamisen tietoisella opettamisella tarkoitan tukiperheen aktiivista toimintaa tuettavien lasten arvoihin vaikuttamisessa. Tukiperheessä ollessa opittua toisten ihmisten arvostamista tapahtui tuettavien lasten oman ajattelun seurauksena, tukiperhe ei suoranaisesti ollut sanomisillaan tai esimerkiksi vaikuttanut tuettavien lasten arvomaailmaan. Kyse on paremminkin erilaisten ihmisten kanssa olemisen seurauksena syntyneestä avarakatseisuudesta.

Tähän teemaan liittämäni arvot tulevat lähelle Schwartzin (1992) arvoteorian mukaisia universalismiarvoja. Universalismiarvojen tavoitteena on kaikkien ihmisten ja luonnon ymmärtäminen, kunnioittaminen sekä arvostaminen. Keskeistä on, että universalismiarvot tähtäävät nimenomaan kaikkien ihmisten hyvinvoinnin edistämiseen, ei vain omaan lähipiiriin kuuluvien ihmisten hyvinvoinnin edistämiseen. Pyrkimys hyvinvoinnin ulottamisesta oman lähipiirin ulkopuolelle erottaa universalismiarvot hyväntahtoisuusarvoista. (mt., 12, 39) Toisten ihmisten kunnioittaminen, tasa-arvo ja suvaitsevaisuus ulottuivat aikuisten kertomuksissa omaa lähipiiriä laajemmalle. Tukiperhetoiminnan luonteesta johtuen, voitaisiin jopa pohtia, ovatko universalismiarvot todennäköisesti tärkeitä arvoja tukiperheelle. Tukiperheet edistävät tavallisesti lähipiirin ulkopuolisten, vieraiden perheiden ja lasten hyvinvointia.

6.2 Yhteisöllisyys ja turvallisuus

Yhteisöllisyys oli teema, joka nousi esiin kaikissa tarinoissa muodossa tai toisessa. Määrittelin yhteisöllisyyden arvoa osoittaviksi aineistosta kohdat, joissa kerrottiin siitä, miten tukiperheelle oli tärkeää yhdessä oleminen, yhteinen aika ja tekeminen. Esimerkiksi yhdessä syöminen, jonka luokitelin kertomukseksi siitä, että yhdessäolo oli tärkeää tukiperheelle, toistui jokaisen viiden tukiperheessä käyneen kertomuksessa. Yhdessä syöminen heijastelee yhteisöllisyyden arvon tärkeyttä, sillä

yhdessä syömisellä pyritään lisäämään perheen yhdessä viettämää aikaa ja yhteen kokoontumista. Yhteisöllisyyden teeman sisällä oli jonkin verran vaihtelua siinä, kuinka suorasti tai epäsuorasti yhteisöllisyyden arvo ilmaistiin. Jotkut kertoivat omin sanoin yhdessäolon olleen tukiperheelle selkeästi tärkeää, kun taas toisten tarinoissa yhteisöllisyyden arvostaminen tuli esiin jälleen kerran toiminnan kautta. Saatettiin esimerkiksi kertoa, että tukiperheessä tehtiin jotakin yhdessä.

”-- se oli silleen, kun yhdessä menttiin kaikki ulos, ja aina menttiin -- yhdessä. Yhdessä tehtiin joka asia, että ei tarvinnut yksinään miettiä, että onkohan mulla nyt nälkä ja menisinkö mä nyt kaapille vai mitä mä tekisin. Et ne oli laitettu valmiiks, että tolloin syödään ja tossa mennään ulos. Et se tuntui silleen niin ku hyvälle silloin lapsena. Että tiesi, että joku muu huolehtii näistä. Että ei ite tarvii mennä keittelee perunoita ja kattoo, että siskoille on syötävää.”

Otteessa voi havaita kertomuksen yhdessä tekemisestä kertovan yhteisöllisyyden ja perheyhteyden merkityksellisyydestä tukiperheelle. Samanaikaisesti kyseisestä otteesta on hyvin havaittavissa se, miten yhdessä asioiden tekeminen muodostuu arkiseksi toistuvaksi asiaksi, rutiiniksi. Kertoja puhuu siitä, miten kaikki tukiperheessä tehtiin yhdessä. Otteessa yhdessä tekeminen kietoutuu voimakkaasti turvallisuuden arvoon, sillä kertoja jatkaa tarinaansa pohtien, ettei tukiperheessä tarvinnut yksin miettiä, onko nälkä ja pitäisikö mennä hakemaan ruokaa kaapilta. Yhdessä tekeminen ja yksin tekeminen asetetaan tarinassa vastinpareiksi. Yksin tekemisestä puhuttaessa kertojan tarina luo kuvaa lapsesta, joka joutuu yksin miettimään milloin syö ja mitä syö. Tällainen vastuunotto omasta ruokailusta lapsena kielii vastuusta, joka on lapsena koettu liian raskaaksi ja painavaksi. Liian suuren vastuun kantaminen yksin lapsena saattaa vaarantaa lapsen turvallisuuden tunteen. Otteessa yhdessä tekeminen muotoutuu ikään kuin tukiperheen rutiiniksi, sillä kaikki perheessä tehtiin yhdessä. Törrösen (2012, 113) mukaan turvallisuus pitää sisällään elämän ennustettavuuden, jatkuvuuden ja säännöllisyyden. Näin ollen rutiinit elämän ennustettavuuden, jatkuvuuden ja säännöllisyyden yhtenä peruspilarina ovat tärkeä turvallisuuden tunnetta ylläpitävä elementti lapsuudessa.

Jokainen tukiperheessä lapsuudessaan käynyt nimesi rutiineita, jotka toistuivat tukiperheessä käydessä kerta toisensa jälkeen. Rutiineistakin puhuttaessa toisilla oli vaikeampaa suoraan nimetä tiettyjä rutiineita, mutta he tulivat paljastaneeksi niitä kertomalla yleisesti tekemisistä tukiperheessä. Tukiperheen tekemisissä oli nähtävissä tiettyjä kaavoja tai asioita jotka toistuivat. Toistuvat tekemiset, kuten nukkumaanmenot ja heräämiset tiettyyn aikaan; ruokailut; kaupassa käymiset; tapahtumissa käymiset; saunomiset; ulkoilut; eläinten hoitamiset; television katselut ja iltasadun lukemiset tukiperheessä määrittivät omassa analyysissäni rutiineiksi. Rutiineista kertovien tarinoiden tulkit-

sen taas kertovan tukiperheen pyrkimyksestä luoda lapsille turvallisuuden tunnetta. Näin ollen turvallisuuden voi nähdä olleen tärkeä arvo jokaiselle tukiperheelle, sillä jokaisen tukiperheen viikonloppuja kuvaavista tarinoista oli löydettävissä rutiineita, olivatpa ne sitten pienempiä tai suurempia.

Yhteensä kolme tukiperheessä lapsuudessaan käyneistä kertoi selkeästi yhdessä syömisestä rutiininomaisena, toistuvana tapana. Näin ollen yhdessä syöminen, yhteisöllisyyden arvosta kertomisen lisäksi, tulee kertoneeksi turvallisuuden arvosta. Yhdessä syöminen koettiin merkityksellisenä ja positiivisena asiana. Kahden tukiperheessä lapsuudessaan käyneen tarinoissa yhdessä syöminen nousi esiin, mutta se ei muodostunut selkeästi niin rutiininomaiseksi kuin kolmen muun tarinan kohdalla. Toinen kertoi, että tukiperheessä pyrittiin syömään yhdessä, mutta aina se ei kuitenkaan toteutunut. Esimerkiksi perjantaina, jolloin kertoja saapui tukiperheeseen, muu perhe oli jo ennättänyt yleensä syödä ja tällöin kertoja söi yksin. Tässäkin tarinassa syöminen ja ruoka saivat kuitenkin turvallisuuteen liittyvää symboliikkaa, sillä kertoja kuvaili, miten tukiperheen äiti oli valmistanut hänelle ruuan valmiiksi, kun hän saapui tukiperheeseen. Rutiini, jossa tukiperheen äiti on perjantaisin valmistanut hänelle ruuan valmiiksi, takasi sen, ettei kertojan tarvinnut murehtia, onko hänelle ruokaa kun hän menee perheeseen. Hän tiesi edellisistä kerroista, että tukiperheen äidillä oli tapana tehdä ruoka valmiiksi odottamaan. Toinen taas kertoi, että ruoka-ajat eivät olleet tukiperheessä aivan säännöllisiä, vaan ruokaa syötiin, kun tultiin tukiperheen kotiin erilaisista tapahtumista ja tekemisistä. Tarinan rivien välistä oli luettavissa, että kyseisessä tukiperheessä syötiin yhdessä. Tässäkin tarinassa ruoka sai symbolisia merkityksiä tukiperheen turvallisuuden arvostamisesta.

Niin ikään tukiperheen sääntöjen tulkitsin kertovan turvallisuudesta tukiperheelle tärkeänä arvona. Tukiperheen sääntöinä ja rajoina mainittiin muun muassa nukkumaanmenoajat, velvollisuus ilmoittaa liikkeistään, erilaiset käytöstavat ja myös yhdessä syöminen sääntönä. Sekä sääntöjen että rutiinien voidaan nähdä olevan erityisen merkityksellisiä lapselle turvallisuuden ja huolenpidon osoittamisen kannalta. Esimerkiksi Gilligan (2004, 95) kirjoittaa siitä, miten päivittäiset tai säännölliset koulun ja kodin rutiinit sekä rituaalit voivat usein auttaa lasta alkamaan palautumaan stressin vaikutuksista elämässään. Tutut rutiinit kotiympäristössä, kuten ateriat, iltasadut, aamulla ylösnousemiset ja perheen huviretket voivat osoittautua tärkeiksi järjestyksen tunteen kannalta. Niin ikään kouluun liittyvät rutiinit voivat auttaa lasta säilyttämään tunteen järjestyksestä ja edistävät tunnetta kiintymyksestä tai turvallisesta perustasta. Lisäksi merkittävä rauhoittava vaikutus saattaa olla vuosittaisissa ja kausittaisissa juhlissa ja rituaaleissa perheen, koulun ja laajemman yhteisön keskuudessa. (Mt., 95.) Rutiinilla ja järjestyksellä voi täten olla suojaava vaikutus lapsille, jotka altistuvat stressille perheessään (Bennett, Wolin & Reiss 1988 Gilliganin 2004, 95 muk.). Hyvien käytöstapojen arvostaminen tuli erään aikuisen vastauksessa näkyviin seuraavissa asioissa:

”No pipoo ei saanu ainakaan pitää sisällä, et siit tuli heti huomautus, jos tuli pipon kaa sisälle. Ja kaikkien piti syödä samaan aikaan ruokapöydässä -- et kaikki tuli samaan aikaan syömään ja oli pakko syödä ees jonkun verran -- ja sit ne kanssa vähän siitä piti kiinni, et milloin menee nukkumaan ja milloin pitää viimeistään nousta --”

”Tietysti, kun me oltiin pieniä, mejän piti sitten mennä tyyliin aikasin nukkuu ja herätä aikasin -- et sitten, ku mä nyt oon aikuinen, ni mä saan mennä myöhään nukkuu ja herätä myöhempään.”

Tukiperheen säännöistä ja rajoista kertoessaan haastateltavat toivat paikoitellen esiin aikaperspektiivin, kuten edellä oleva, viimeinen aineisto-ote osoittaa. Aikaperspektiivi tuli esiin tavassa kertoa, miten jotkin säännöt olivat olleet tiukempia lapsuudessa ja sääntöihin oli tullut väljyyttä tai joustoa, mitä vanhemmasta lapsesta oli kyse. Myös seuraavassa otteessa kertoja kuvailee, miten tukiperheessä pienempien lasten kohdalla säännöt olivat hieman erilaisia kuin vanhempien lasten kohdalla:

”-- ehkä pienempii vähän enemmän paapottiin, mutta siellä oli muitakin mun ikäsii jonkun verran, nii meillä ei niin tarkat sitten ollut noi (säännöt). Pienemmillä oli esimerkiks just ne nukkuma-ajat.”

Turvallisuus ja suojeleminen tukiperheiden arvoina näkyivät kahdessa tarinassa myös muutoin kuin rutiineina ja rajoina. Näistä tukiperheessä lapsuudessaan käyneistä aikuisista toinen kertoi siitä, miten tukiperhe oli ollut tarkka, että elokuvien ikärajoituksesta pidettiin kiinni. Kertoja vertasi tätä omaan kotiinsa, jossa vanhempi ei kertojan mukaan katsonut, mitä lapset seurasivat televisiosta. Toinen taas kertoi siitä, miten tukiperheen äiti oli hyvin tarkka siitä, etteivät lapset menisi yöllä kaupungille. Kertojan mukaan tukiperheen äiti oli hieman ”ylisuojeleva”. Tukiperheen äidille tuli ilmoittaa aikatauluista ja siitä, mikäli niissä tapahtui muutoksia. Tässäkin tarinassa oli havaittavissa aikaperspektiivi, sillä kertoja kuvaili, miten tukiperheen äiti on lasten aikuistumisen myötä ”päästänyt irti” hieman.

Tulkitsin myös erään haastateltavan kertomuksen tukiperhevanhempien rauhallisuudesta ja tasaisuudesta permimiltään kertovan turvallisuudesta merkityksellisenä arvona tukiperheelle. Tämä haastateltava kertoi, millaisen vaikutuksen häneen lapsena oli tehnyt se, että aikuinen ei rähise ja muuta mielipidettään, vaan on tasainen ja rauhallinen. Haastateltava epäili, ettei tämä olisi kaikille lapsille mitenkään ihmeellinen asia, mutta heille se oli iso asia. Kertomuksesta on nähtävissä lapsuuden perheen perusturvattomuus ja ennakoimattomuus vanhempien toiminnassa, joka on saanut

lapset varpailleen. Ennakoitava ja rauhallinen ilmapiiri taas kuvataan siten, että ne selkeästi symboloivat turvallisuutta.

Turvallisuus liitettiin myös välittämiseen. Eräs haastateltavista kuvaili omia ristiriitaisia tuntemuksiaan siitä, miten piti hyvänä asiana, että lapsena on saanut elää suhteellisen vapaasti, vailla rajoja, mutta toisaalta oli kuitenkin kaivannut turvaa ja sitä että joku välittää. Haastateltava näkee sääntöjen ja ”tommosten” synnyttävän tunteen välittämisestä ja kuvailee saaneensa tunteen välitetyksi tulemisesta tukiperheen kautta.

Tähän teemaan jaottelemiani arvoja voisi kuvailla Schwartzin (1992) arvoteorian turvallisuusarvojen kaltaisiksi. Turvallisuusarvoilla tavoitellaan vakautta, sopusointua sekä yhteiskunnan, suhteiden ja oman itsen vakautta. Schwartzin (1992, 9) teoriassa turvallisuusarvojen yhtenä tavoitteena on myös yhteenkuuluvuuden tunne, jota voi verrata yhteisöllisyyteen arvona tässä teemassa. Yhdessä tekeminen oli osa tukiperheviikonloppuja. Yhdessä tekeminen ja yhteisöllisyys oletettavasti lisäävät yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tähän teemaan liittämäni turvallisuusarvot muistuttavat tavoitteiltaan Schwartzin (1992, 9) turvallisuusarvoihin yhdistämiä sosiaalisen järjestyksen ja perheen turvallisuuden arvoja. Rajat ja säännöt, joiden tulkitsin kertovan ennen kaikkea turvallisuuden merkityksellisyydestä arvona, edistävät sosiaalista järjestystä ja perheen turvallisuutta.

6.3 Välittäminen, huolenpito ja läheisyys

Kaikki tukiperheessä lapsuudessaan käyneet viittasivat välittämiseen, huolenpitoon, läheisyyteen tai jopa rakkauteen kertoessaan tukiperheistään. Erityisesti huomiota herättävää oli ruuan saama symbolinen merkitys useammassa tarinassa. Ruokailusta ja ruuasta tukiperheessä kerrottiin lämmöllä. Tukiperheen vanhemman tai vanhempien valmiiksi tekemästä ruuasta kerrottiin tavalla, joka viittasi edellä mainitun turvallisuuden lisäksi tukiperhevanhempien huolenpitoon ja välittämiseen. Kolmessa tarinassa kuvailtiin valmiina odottavaa ruokaa ja siihen liittyviä ajatuksia. Ruoka oli näissä kertomuksissa selkeästi merkityksellinen asia, joka kertoi aikuisten vastuusta ja huolenpidosta.

”-- jos me oltiin oltu jossain, ni yleensä aina jälkeenpäin -- ni sit aina kauhee nälkä tullu tai jossain uimahallis, ni se oli kyllä ihan kiva, ku oli ihan hirvee nälkä, ni tulla syömään X:n (tukiperheen äidin) hyvii ruokii, se teki tosi hyvää ruokaa.”

”-- X (tukiperheen äiti) on tehny mulle yleensä ruuan valmiiks, kun mä tuun silloin perjantaina sinne -- ei sit tartte aina murehtia, että onks siellä sit jotain ruokaa --”

Eräs haastateltavista kertoi, että tukiperheen isällä oli tapana lukea hänelle ja hänen sisarukselleen iltasatu. Iltasadusta muodostui haastateltavan mukaan rutiini, joka toistui tukiperheviikonloppuina. Usein iltasatu oli vieläpä sama tarinakin. Lisäksi tukiperheen vanhemmat peittelivät tuettavat lapset ja toivottivat hyvää yötä, mikä oli myös jäänyt haastateltavan mieleen mukavana muistona. Yhteistä iltasatuhetkeä haastateltava kuvaili tavalla, joka kertoi tukiperheen, erityisesti tukiperheen isän, huolenpidosta ja välittämisestä.

Eräs taas kuvaili, miten oli ollut enemmän kotonaan tukiperheessä kuin omassa perheessään, eikä koskaan ole tuntenut oloaan ulkopuoliseksi siellä. Haastateltava kuvaili tuntemuksiaan siitä, miten tukiperheessä on ehkä saanut enemmän rakkautta. Oman vanhempansa kanssa haastateltava ei ole tuntenut olevansa fyysisesti kovin läheinen, heillä ei esimerkiksi ole tapana halailla. Tukiperheen vanhempien kanssa taas saatetaan halata, kun tavataan esimerkiksi pitkästä aikaa. Haastateltava kuvailee, miten kosketuksella on hänelle merkitys osoituksena välittämisestä. Myös toinen haastateltava, kertoessaan läheisyyden olevan tärkeä arvo tukiperheelle totesi, miten tukiperheessä asuvat sijaislapset olivat tukiperheelle kuin omia lapsia. Perheessä pyrittiin kertojan mukaan luomaan jatkuvasti läheistä suhdetta perheessä käyviin tuettaviin lapsiin ja perheessä asuviin sijaislapsiin, mikä näkyi kertojan mukaan siinä, miten tukiperheen vanhempia kiinnosti tietää lasten elämästä. Toisaalta kertojan tarinasta jäi vaikutelma, ettei kertoja itse ole täysin päässyt osalliseksi tästä läheisyydestä ja välittämisestä. Kertoja kuvailee läheisyyttä ikään kuin sivustaseuraajan tai ulkopuolisen tarkkailijan subjektipositiosta käsin. Syynä tukiperheen läheisyydestä ulkopuolelle jäämiseen saattaa olla toisaalta myös kertojan tietoinen valinta.

Erona Schwartzin (1992, 11) teoriassa määrittelemille universaalisuusarvoille, hyväntahtoisuusarvoissa on kyse oman lähipiirin hyvinvoinnin edistämisestä ja tavoittelusta. Hyväntahtoisuusarvojen pyrkimyksenä on niiden ihmisten hyvinvoinnin varjeleminen ja kohentaminen, joiden kanssa ollaan jatkuvassa henkilökohtaisessa kontaktissa (mt., 11). Välittämisen, huolenpidon ja läheisyyden arvoissa painottuivat nimenomaan nämä henkilökohtaiset, läheisiksi muodostuneet ihmissuhteet. Tulkitsen näiden arvojen asettuvan lähemmäksi hyväntahtoisuusarvoja kuin universalismiarvoja, näiden arvojen kuvauksiin liittyi tulkintani mukaan henkilökohtaisempi ja lämpimämpi vivahde, eivätkä arvot kertomuksissa ulottuneet laajalle, oman henkilökohtaisen elämänpiirin ulkopuolelle.

7 YKSILÖLLISYYTTÄ JA OMAA PÄRJÄÄMISTÄ PAINOTTAVAT ARVOT

Toinen aineistosta selkeästi nouseva niin sanottu arvojen yläluokka, piti sisällään arvoja, joita kunnioittamalla sekä korostamalla turvataan oma pärjääminen ja yksilöllisyys yhteiskunnassa. Tähän teemaan kuuluvaksi luokittelin tarinat ja kuvaukset tapahtumista, joissa kerrottiin itsenäisyyden ja omillaan pärjäämisen painotuksista; tavoitteellisuudesta, ahkeruudesta, omatoimisuudesta ja vastuunotosta; koulutuksen ja työn merkityksestä; rahasta ja taloudellisesta pärjäämisestä; sääntöjen niukkuudesta tai puuttumisesta lapsuudessa; terveellisistä elämäntavoista ja oman hyvinvoinnin tärkeydestä sekä avoimuudesta ja rehellisyydestä. Näiden arvojen tulkitsin kertovan siitä, että tukiperheessä lapsuudessaan käyneelle oli korostettu oman yksilöllisyyden merkitystä ja oman paikkansa löytämistä yhteiskunnan jäsenenä. Kyseiset arvot kertoivat ilmapiiristä, jossa kannustetaan oman individualismin vaalimiseen ja rohkaistaan omillaan pärjäämisessä. Arvoissa näkyi selkeästi ensimmäisen teeman arvoihin verrattuna yksilöllisyyden ja individualismin painoarvo.

Tähän teemaan lukeutuvia arvoja voi tarkastella Inglehartin (1997) modernien ja postmodernien arvojen jaon avulla. Teoriassa hypoteesina on, että yhä suurempi taloudellisen ja kansallisen turvallisuuden taso edistää siirtymistä materialistisista arvoista kohti postmaterialistisia. Postmaterialistissa arvoissa painottuvat yhteenkuuluvuuden, itseilmaisun ja älyllisen sekä esteettisen tyytyväisyyden tarpeet välittömien fysiologisten tarpeiden täyttymisen sijaan. (Inglehart 1997, 108–110.) Samaan ilmiöön nähdäkseni viittaa Helkama (2015, 109) kirjoittaessaan turvallisuusarvojen olevan puutearvoja. Turvallisuusarvojen tärkeys painottuu, kun ihmisen turvallisuudentunne on puutteellinen tai uhattuna (mt., 109). Vaikkakaan aineistossa ei noussut esiin Inglehartin (1997, 109) teorian mukaisesti selkeää materialististen ja postmaterialististen arvojen asettumista toistensa vastakohtiksi kaksikulotteisella janalla, merkkejä postmaterialististen arvojen painottumisesta oli nähtävissä. Turvallisuusarvot nostettiin kyllä esiin, mutta aikuiset kertoivat kovin henkilökohtaisen, yksilötason turvallisuuden merkityksestä. Laajempia, yhteiskunnallisen turvallisuuden merkittävyyteen viittaavia kertomuksia aineistossa ei ollut. Postmateriaalisten arvojen painottuminen aineistossa on ymmärrettävää, sillä Suomessa fysiologiseen selviytymiseen liittyvät tarpeet eivät ole vuosikymmeniin olleet uhattuina sotien tai nälänhädän vuoksi (mt., 108–109).

7.1 Työ, koulutus, taloudellinen pärjääminen ja terveelliset elämäntavat

Varsinkin yhden kertojan tarinassa korostui työ tukiperheelle tärkeänä arvona. Tukiperheessä oli painotettu sitä, miten tärkeää on tehdä työtä, josta pitää. Kertoja puhuu työstä tukiperheelle tärkeänä asiana useassa kohdassa. Sama kertoja viittaa myös koulutukseen merkityksellisenä asiana tukiper-

heelle. Koulutuksen merkitys ei tule yhtä selkeästi julkilausutuksi kuin työn merkitys, mutta koulutuksen tärkeys nousee kuitenkin esiin painoituksina tai vivahteina. Esimerkiksi keskusteltaessa nukkumaanmenoajoista tukiperheessä, kertoja tuo esiin, miten tukiperheen omat lapset ovat niin fiksuja, etteivät tahallaan valvoisi koulupäivinä myöhään. Tämä kertoo perheen suhtautumisesta koulutukseen. Vanhempien ei tarvitse asettaa nukkumaanmenoajoja tai erikseen perustella ajoissa nukkumaan menemisen tärkeyttä arki-iltoina, sillä perheen lapset ovat sisäistäneet koulutuksen tärkeyden ja ymmärtävät, miksi on tärkeää mennä arkisin mennä ajoissa nukkumaan. Kertoja puhuu myös siitä, miten tukiperhe on kannustanut häntä opiskelemaan ja kertoo tiedostavansa itsekin, että hänen pitää jossakin vaiheessa vielä jatkaa opiskelua.

Eräs kertoja taas mainitsi tukiperheessä käymisen vaikutuksista keskusteltaessa tukiperheen vaikuttaneen hyvin elämään, koulut ovat sujuneet, eikä toiminta ole vaikuttanut opintoihin. Sama kertoja toi myös esiin, ettei pystyisi ilman tukiperhettään menemään kouluunkaan. Tukiperheellä voidaan nähdä olleen tässä tarinassa suuri merkitys koulunkäynnissä kannustamisessa. Koulunkäynnissä tukeminen nähdäkseni heijastelee tukiperheen omaa arvomaailmaa. Tukiperhe tuskin olisi pystynyt tukemaan lasta koulunkäynnissä, jos tukiperheen vanhempien oma suhtautuminen koulutukseen olisi ollut välinpitämätön tai negatiivinen.

Taloudellinen pärjääminen ja raha nousivat arvoina esiin vain muutamassa kertomuksessa. Vakava-raisuus tai taloudellinen pärjääminen eivät kertomuksissa kummunneet mitenkään keskustelua määrittävinä asioina, vaan paremminkin sivujuonteina. Nähdäkseni kolmen kertojan puheessa raha oli liitettävissä myös laajempiin itsenäisyyden ja omillaan pärjäämisen arvoihin. Raha ja taloudellinen pärjääminen takaavat näille kertojille mahdollisuuden riippumattomaan ja itsenäiseen elämään. Erään aikuisen kertomuksessa olennaisena taloudellisen pärjäämisen arvossa näyttäytyy kohtuus. Kertoja puhuu siitä, miten tukiperheessä painotettiin itselle mielekkään työn löytämistä ja tekemistä. Kertoja yhtyi tähän arvoon tuomalla esiin, että tietystä ammatista saa paljon palkkaa, mutta jos kyseisestä työstä ei pidä, ei sitä kannata tehdä. Tämän voi tulkita kertovan siitä, että kyseisen kertojan ja hänen tukiperheensä arvojen asteikolla oma tyytyväisyys ja itsensä toteuttaminen asettuvat korkeammalle kuin varakkuus ja taloudellinen menestyminen. Seuraava ote tiivistää rahan ja taloudellisen pärjäämisen merkitystä nimenomaan osana laajempia itsenäisyyden ja omillaan pärjäämisen arvoja:

”-- mä en oo koskaan halunnut, et mä joutuisin semmoseen tilanteeseen, et mä en itse pärjäisi ja joutuu sit niin ku turvautuu sosiaalitukeen.”

Vain yksi kertojista kuvaili tukiperheen suhtautumista taloudellisiin asioihin siten, että tästä saattoi päätellä taloudellisten asioiden ja rahan olevan ehkä jollakin tapaa arvossa olevia asioita tukiperheelle. Kyseinen kertoja kuvaili tukiperheen vanhempien olleen tarkkoja rahoistaan, erityisesti tämä koski tukiperheen toista vanhempaa. Kertoja arvioi tukiperheen vanhempien olevan tarkkoja raha-asioistaan sen perusteella, ettei tukiperhe halunnut käyttää tuettaviin lapsiin rahaa. Se, että lapset olivat laittaneet tällaisen asian merkille, saattaa kertoa siitä, että raha oli ainakin jollakin tasolla ollut esillä tukiperheviikonloppujen aikana. Tukiperhetoiminnasta saatava kulukorvaus on nimensä mukaisesti korvaus tuettavien lasten vierailusta aiheutuneista kuluista. Tukiperheen ei tämän lisäksi edellytetä käyttävän tuettaviin lapsiin rahaa. Tarinan perusteella herää kuitenkin kysymys siitä, onko tuettavien lasten kannalta hyvä, että tukiperheen raha-asiat tulevat lasten läsnä ollessa keskustelun kohteiksi. Toisaalta kyse on saattanut olla siitä, että tukiperheen on tosiasiasa ollut pakko suunnitella rahan käyttöään tarkemmin oman taloudellisen tilanteen vuoksi.

Terveelliset elämäntavat jäivät sinänsä arvona sivujuonteeksi ja nousivat esiin ainoastaan yhden aikuisen kertomuksessa. Tässä kertomuksessa terveelliset elämäntavat nousivat tulkintani mukaan kuitenkin melko suureen rooliin ja tärkeäksi arvoksi aikuiselle, mistä syystä koin arvon esiin nostamisen perustelluksi. Aikuinen kuvaili useammassa yhteydessä, miten hän oli oppinut tukiperheeltä terveellisiä elämäntapoja. Erityisesti toinen tukiperheen vanhemmista oli kannustanut terveellisten elämäntapojen noudattamisessa. Kyseisen aikuisen kertomuksissa tukiperheessä opituista terveellisistä elämäntavoista nousi esiin arvojen siirtyminen tukiperheeltä tuettavalle lapselle. Terveelliset elämäntavat kertovat nähdäkseni laajemmin siitä, miten tukiperheelle tärkeitä arvoja ovat olleet terveys ja hyvinvointi.

Schwartz (1992, 9) liittää terveyden omassa arvoteoriassaan turvallisuusarvojen yhdeksi päämääräksi. Turvallisuusarvoja onkin mahdollista tarkastella kahdesta lähtökohdasta käsin. Joidenkin turvallisuusarvojen, kuten juuri terveyden, voi nähdä palvelevan ensisijaisesti yksilöllisiä intressejä, kun taas toisten, kuten kansallisen turvallisuuden arvon, voi nähdä palvelevan ennen kaikkea yhteisöllisiä intressejä. (Mt., 9.) Tämä jaottelun pohjalta on perusteltua luokitella terveys yksilöllisyyttä ja omillaan pärjäämistä painottavien arvojen teemaan. Olen päätenyt analyysissäni sijoittamaan terveyden yksilöllisyyttä painottavien arvojen teemaan, sen sijaan että olisin liittännyt sen osaksi turvallisuuden tähtääviä arvoja ja täten yhteisöllisyyttä painottavien arvojen teemaan. Perustelen valintaani sillä, että terveyden merkittävänä arvona esiin nostaneen aikuisen kertomuksessa henkilökohtaisen terveyden vaaliminen oli keskeisellä sijalla. Terveyden arvo ei saanut kollektiivisia merkityksiä. Esimerkiksi kansanterveyden tai perheen terveyden arvoista ei kertomuksessa puhuttu.

7.2 Itsenäisyys, tavoitteellisuus ja avoimuus

Itsenäisyyden, tavoitteellisuuden ja avoimuuden tulkitsin arvoiksi, jotka viestivät voimakkaasti omillaan pärjäämisen ja yksilöllisyyden tärkeydestä. Aikuisten kuvauksissa itsenäisyys esiintyi sekä positiivisena ja tavoiteltavana asiana, mutta toisaalta myös negatiivisemmassa valossa liian varhain annettuna liian suurena vastuuna. Tukiperheestä kerrottaessa itsenäisyyden painottaminen nousi esiin tulkintani mukaan ainoastaan kahden aikuisen kertomuksessa. Toinen aikuisista kuvaili oppineensa tukiperheeltä, että elämässä pitää tehdä asioita, joita haluaa. Tulkitsin tämän kertovan tukiperheen kannustamisesta itsenäiseen elämään. Toinen taas kuvaili vanhempana saaneensa tukiperheessä valvoa myöhempään kuin lapsena. Lyhyt kuvaus muutoksista nukkumaanmenoajoissa toimii hyvänä esimerkkinä positiiviseksi koetusta itsenäisyyden lisääntymisestä iän karttumisen myötä.

Erään aikuisen myönteiseen sävyyn esittämä lyhyt kuvaus siitä, miten aikuisena saa tukiperheessä käydessä määrittää nukkumaanmeno- ja heräämisaikansa itse, esitettiin ylpeään ja tyytyväiseen sävyyn. Tämä kielii nähdäkseni siitä, että saatu vastuu on koettu kohtuullisena omaan ikään ja henkilökohtaisiin ominaisuuksiin nähden. Kovin erilaisen kuvan itsenäisyydestä antoi erään aikuisen kielteiseksi tulkitsemaani sävyyn kerrottu tarina lapsuudenperheestä. Perheen lapset olivat pienestä pitäen kantaneet suurta vastuuta perheen kodinhoidollisista töistä keskenään. Kyseinen aikuinen puhui ”velvollisuuksista” ja siitä, miten tietyt tehtävät olivat lasten ”hartioilla”. Ilmaukset kuvaavat lapsena liian raskaiksi koettuja kotitöitä. Itsenäisyys arvona saa tässä kertomuksessa varsin negatiivisia ulottuvuuksia. Se muodostuu kerrotun perusteella ahdistavaksi vaatimukseksi pärjätä omillaan, vaikka siihen ei kykenisikään. Kokemuksen itsenäisyyden arvon myönteisyydestä tai kielteisyydestä voi ajatella riippuvan siis itsenäisyyden asteesta. Liika itsenäisyys voikin tulla lähemmäs yksinäisyyttä, joka arvona mielletäisiin vähemmän toivottavana.

Itsenäisyyteen viittaavista kuvauksista erottui yhden aikuisen kertomus. Kertoessaan lapsuuden perheensä arvoista hän kuvaili yksinhuoltajavanhempansa painottaneen erityisesti itsenäisyyttä ja omillaan pärjäämistä. Myös tämä aikuinen oli hänen kertomuksensa perusteella saanut jo lapsena paljon vastuuta omasta elämästään. Hän kuitenkin kertoi lapsuuden itsenäisyydestä ja vapaudesta verrattain urheaan sävyyn. Kokonaisuudessaan tämän aikuisen kertomus muodostuikin eräänlaiseksi selviytymistarinaksi.

Kaksi aikuisista kuvaili tukiperhetoimintaan liittyviä häpeän tunteitaan, joiden tulkitsin pohjimmiltaan kertovan siitä, miten itsenäisyys, riippumattomuus ja omillaan pärjääminen ovat osa sekä itselle, omalle perheelle että laajemmin yhteiskunnalle syvälle iskostunutta arvomaailmaa. Aikuiset kertoivat siitä, miten olivat hävenneet tukiperheessä käymistä. Tulkitsin tämän häpeän kokemuksen

kumpuavan siitä, että tukiperheessä käyminen on liitetty perheen omillaan pärjäämättömyyteen. Suomessa elää vahvasti ihanne omillaan pärjäämisestä, minkä vuoksi avun saaminen yhteiskunnalta saatetaan kokea häpeällisenä ja piiloteltavana asiana. Toinen kertoi hävenneensä tukiperheessä käymistä, koska epäili tulevansa leimatuksi ”vaikeaksi tapaukseksi”. Tämäkin heijastelee nähdäkseni ajattelutapaa, jonka mukaan perheen tulee kyetä hoitamaan tilanteet perhepiirissä. Ulkopuolisen avun saamisen pelätään kertovan kyvyttömyydestä pärjätä omillaan perheenä. Toinen häpeästä kertoneista aikuisista pohti, ettei oikein tiedä, miksi tukiperheessä käymistä häpesi ja aikuisena oli ymmärtänyt häpeän olevan turhaa.

”No ehkä mä jotenkin sitä virallista puolta sillee vähän häpesin, mut totta kai mä olin iloinen, et siitä (tukiperhetoiminnasta) vähän tuli uusii mahdollisuuksii kokee niitten kaa. Mut ei me puhuttu siitä tukiperheasiasta mitään muille, et se oli vähän niin ku piilossa. -- mä oon jotenki aina hävennyt sitä. Mä en osaa selittää miks se on, koska mä tiiän nyt aikuisena, et se on sillee turhaa. Mut se on aina ollut semmonen jotenkin ihan ihmeellinen, haluu jotenkin piilottaa sitä.”

Shwartzin (1992, 5–8) arvoteoriassa itseohjautuvuuden arvotyypin päämääräksi määritellään itsenäinen ajattelu ja toiminta. Tällaista itsenäistä ajattelua ja toimintaa ovat valitseminen, luominen ja tutkiminen. Tähän arvotyyppiin lukeutuu sellaisia arvoja kuin luovuus, vapaus, omien päämäärien valitseminen, uteliaisuus ja itsenäisyys. (Schwartz 1992, 5–8.) Tämän arvotyypin mukaisista arvoista omien päämäärien valitseminen, vapaus ja itsenäisyys olivat arvoja, jotka näkyivät aikuisten kertomuksissa tukiperheen ja oman perheen arvoista.

Kolme aikuisista kertoi sellaisista tapahtumista ja ajattelutavoista tukiperheessä, mitkä viittasivat tavoitteellisuuden ja vastuunottamisen olevan tärkeitä arvoja tukiperheelle. Yksi aikuisista kuvaili sanallisessa muodossa sitä, miten tukiperheessä pidettiin tärkeänä, että on tavoitteita ja jokin mihin tähdätä. Kertoja kuvaili tavoitteellisuutta tukiperheessä siten, ettei luovuttaminen tai toimettomuus olleet tukiperheessä vaihtoehtoja. Aikuinen lieventää tavoitteellisuuden vaatimusta tuomalla esiin, ettei tavoitteiden tarvitse olla niin isoja, mikä vähentää vaikutelmaa tukiperheen tavoitteellisuuden, jopa ahdistavasta ehdottomuudesta.

”Että ei sen tarvii olla niin isoo, eikä semmosta, että (se) painostaa pois. Koska kukaan siellä perheessä, tai mä en oo koskaan ollut semmonen, ettei olis mitään tavoitteita. Mutta nää (tukiperhe) on aina just sitten kannustanut siihen, et johonkin suuntaan lähtee kävelee.”

Kaksi aikuisista kertoi jälleen hyvin konkreettisesta, arkisesta toiminnasta tukiperheessä. Näissä kuvauksissa toiminnalla oli jokin tavoite, päämäärä. Molemmat kertojat olivat saaneet tukiperheessä tehtäviä, joissa onnistuminen oli muodostunut tärkeäksi. Toinen kuvaili tukiperhevanhemman antaneen heille pieniä ongelmanratkaisuun liittyviä harjoituksia, ja mikäli niistä oli selviytynyt, tukiperhevanhempi oli kehdunut ja saattanut antaa myös rahaa palkkioksi. Toinen taas kertoi oppineensa tukiperheessä pitämään huolta tukiperheen koirien terveydestä ja kasvattamaan niitä siihen, etteivät ne hauku. Näille aikuisille oli lapsuudessa tukiperheessä annettu pieniä ikätasoon nähden sopivassa suhteessa vastuuta sisältäviä tehtäviä, joista kunnialla suoriutuminen oli selkeästi nostattanut tyytyväisyyden tunnetta lapsena. Tavoitteiden asettaminen ja niistä selviytyminen vaikuttavat myönteisesti itseluottamukseen. Itseluottamus taas on keskeisessä asemassa siinä, että kokee kykenevänsä itsenäiseen elämään ja pärjäämään omillaan.

Kaksi aikuisista kuvaili myös, miten omassa lapsuuden perheessä vastuunotto oli merkityksellistä. Toinen kuvaili, miten oma vanhempi oli ehkä eniten painottanut yksin pärjäämisen tärkeyttä. Vanhempi oli kannustanut kertojaa myös asettamiensa tavoitteiden saavuttamisessa. Vanhemman kannustuksen merkitystä kertomuksessa kuitenkin heikensi se, ettei vanhempi ollut antanut omaa esimerkkiä tavoitteiden asettamisessa ja työn tekemiseksi niiden eteen. Kertoja kuvaili vanhemman oman esimerkin puuttumisen vaikuttaneen siten, ettei hän arvosta ehkä vanhempaansa niin paljon kuin pitäisi. Toinen aikuinen kertoi, että kotona tärkeää oli kaikkien osallistuminen kodin ylläpitoon, esimerkiksi siivoamiseen. Jokaisella perheessä oli tehtävä ja jokainen otti vastuuta kodin hoitamisesta. Kertomuksessa vastuu kotitöistä on koko perheen kesken jaettua, mikä asettaa kiinnostavalla tavalla analyysissä tekemäni jaottelun kyseenalaiseksi. Katsoin vastuunoton arvona kertovan pyrkimyksestä valmistaa lasta itsenäiseen elämään ja individualistiseen elämäntyyliin. Kuitenkin, kuten edellä esitetystä aikuisen kertomuksesta on havaittavissa, vastuunotto voi olla myös jaettua. Jaettu vastuu taas viittaa paremminkin arvoihin, jotka tukevat yhteisön jäsenenä elämistä. Jaettu vastuu jakaa taakkaa ja kertoo yhteisön jäsenilleen antamasta tuesta.

Kahden aikuisen kertomuksissa avoimuus nousi esiin arvona, joka oli tärkeää sekä tukiperheelle että lapsuuden perheelle. Avoimuus oli näissä kertomuksissa arvo, jota myös aikuiset itse kunnioittivat. Avoimuutta oli opittu sekä tukiperheeltä että omalta lapsuuden perheeltä. Avoimuutta nämä aikuiset kuvailivat suoraan puhumisena, keskusteluna, tunteista puhumisena, muihin tutustumisena, kysymisenä ja kuuntelemisena. Avoimuuteen näissä kahdessa tarinassa suhtauduttiin ristiriitaisesti. Toisen aikuisen kertomuksessa syntyi kuva avoimuudesta sekä oman perheen että tukiperheen kanssa, joka oli kaikessa suoruudessaan ja rehellisyydessään myönteisenä koettua. Toinen taas kuvaili myös ajoittaisia ahdistumisen tunteitaan, mikä oli aiheuttanut turvattomuuden kokemuksia.

Arvona avoimuus oli jaettu sekä oman lapsuuden perheen että tukiperheen kesken, mutta aikuinen ei itse kyennyt olemaan niin avoin tukiperheelle kuin omalle perheelleen. Toisen aikuisen kertomuksessa avoimuuden arvoon sekoittui myös rehellisyyttä. Kertoja painotti sitä, että sekä lapsuuden perheessä että tukiperheessä oli puhuttu suoraan asioista.

”Kun ollaan me äitin kaa, ni me ollaan puhuttu suoraan asioita. Että se on kyllä sekä siellä -- tukiperheessä ja sitten omassa perheessä, ni ollaan avoimii.”

Pohjanheimo (2005, 246) havaitsi tekemissään arvohaastatteluissa (Pohjanheimo 1997–1998 Pohjanheimon 2005, 246 muk.), etteivät haastateltavat nostaneet oma-aloitteisesti itsensä korostamiseen liittyviä arvoja esiin haastatteluissa. Haastateltavat, 20 eteläsuomalaista aikuista, eivät pitäneet itsensä korostamisen arvoja, kuten hedonismia, valtaa ja suoriutumista edes arvoina. Arvot ovat vastakkaisia Schwartzin (2005) kuvailemille moraalisisille arvoille. Ne muodostuvat vastakohtiksi omille arvoille, niin sanotuiksi ”epäarvoiksi” (Pohjanheimo 2005, 246). Analyysini perusteella täysin samansuuntaista kuvaa itsensä korostamisen arvoista ei enää syntynyt. Niitä ei nähdäkseni tyrmätty täysin omien arvojen vastaisina, erityisesti tämä koskee nähdäkseni suoriutumisen arvoa. Analyysissäni nousivat esiin sekä yhteisöllisyyttä että yksilöllisyyttä painottavat arvot.

On mielenkiintoista, että Törrösen (2012, 119) tutkimuksessa aikuiset nostivat lapsistaan puhuesaan esiin yksilöllisiä arvoja. Vanhemmat toivoivat, että lapset pärjäisivät tulevaisuudessa kilpailuyhteiskunnassa ja epävarmuuden keskellä. He korostivat lapsistaan puhuesaan itseohjautuvuuden, virikkeisyyden ja elämästä nauttimisen arvoja. Vanhempien toiveena oli, että lapset osaisivat kantaa huolen itsestään, tavoittelisivat elämyksiä ja onnea itselleen. (Mt., 119.) Analyysin perusteella voi nähdä, että myös tukiperheet ja biologiset vanhemmat olivat korostaneet lasten omillaan pärjäämisen merkitystä ja oman onnen tavoittelua painottamalla itsenäisyyttä, tavoitteellisuutta sekä avoimuutta. Ehkä tämä viittaa samansuuntaiseen pyrkimykseen valmistaa lapsia epävarmaan ja kilpailuhenkiseen yhteiskuntaan, mistä haastateltavat Törrösen (2012) tutkimuksessa kertoivat.

8 ARVOJEN RISTIAALLOKOSSA JA SUVANNOSSA

Kertoessaan eroista tukiperheen, oman perheen ja omien arvojen välillä, aikuiset eivät puhuneet juurikaan samoista arvoista. Paikoitellen arvoriitit olivat selkeämmin nähtävissä, kun taas osa aikuisista kertoi, etteivät perheiden arvot olleet loppujen lopuksi juurikaan poikenneet toisistaan. Perheiden keskinäisten tai omien ja perheiden välisten arvoriititojen merkittävyys riippui siitä, kuinka kaukana perheiden arjet olivat toisistaan. Arvoriitit olivat tulkintani mukaan sitä huo-

mattavampia, mitä kauempana oma arki ja elämäntapa olivat tukiperheen tai oman lapsuuden perheen arjesta ja elämäntavasta. Niin ikään arvoerot olivat sitä huomattavampia, mitä kauempana tukiperheen ja oman perheen arki sekä elämäntavat olivat olleet toisistaan.

Merkittävämpiä eroja tuli näkyviin esimerkiksi kasvatustavoissa. Eräs aikuinen, jonka kohdalla lapsuudenperheen ja tukiperheen arvojen erot tulivat selkeästi esiin, kuvaili tukiperheen kasvatustapojen tasaisuutta ja johdonmukaisuutta verrattuna oman lapsuuden perheen kasvatustapojen arvaamattomuuteen. Kertoja kuvaili, miten tukiperheessä ei huudettu, eikä kukaan koskenut ilman lupaa. Julkilausumattomana vastinparina tähän kertomukseen sisältyy kuvaus omasta lapsuuden perheestä sellaisena, jossa huudettiin ja koskettiin lupaa kysymättä. Tämä oli kuitenkin yksi äärimmäisistä eroista tukiperheen ja lapsuuden perheen kasvatustavoissa.

Lievempiä ilmaisuja eroista arvoissa olivat muun muassa kahden aikuisen kuvaukset siitä, miten tukiperheessä oli rajoja, kun taas kotona ei rajoja oikeastaan ollut asetettu. Näissä kertomuksissa vastakkaisina näyttäytyvät kodin vapaampi ja tukiperheen rajoja asettavampi kasvatustapa. Myös aikaperspektiivi näkyi näissä kertomuksissa. Lapsena tukiperheen sääntöjä ja rajoja oli saatettu ihmetellä tai jopa kyseenalaistaa, mutta iän karttumisen myötä suhtautumistapa tukiperheen rajoihin oli ainakin osittain muuttunut. Eräs kuvaili, miten oli aikuisena ymmärtänyt, etteivät säännöt, joita nuorempana piti turhina, olleetkaan turhia.

Nämä kaksi aikuista, jotka kertoivat eroista kodin ja tukiperheen rajoissa sekä säännöissä, olivat tulkintani mukaan omaksuneet toisistaan hieman poikkeavan asennoitumistavan vapaampaan ja rajoittavampaan kasvatustapaan. Toinen aikuisista kertoi, miten tukiperheessä välillä saattoi todeta, että ”äitikin antaisi” tai ”kyl nyt kotonakin saataisi tehdä tälleen”. Aikuinen kuitenkin toi esiin, että eri säännöt eivät loppujen lopuksi olleet haitanneet, koska hän tiesi, että eri perheissä tehdään asioita eri tavalla ja kyseessä oli kuitenkin vain yksi viikonloppu kuukaudessa. Tämä kuvaus viittaa siihen, että oman lapsuuden perheen säännöt tuntuivat tutummilta ja ehkä tuntuvat siltä vielä nykyisinkin. Toinen rajojen asettamisen eroista puhuneista aikuisista taas vaikutti aikuisiällä kyseenalaistavan joissakin määrin lapsuuden perheensä vapaata kasvatustyyliä, joskin piti sitä suhteellisen toimivana omalla kohdallaan. Tämä aikuinen kertoi kuitenkin oppineensa ymmärtämään rajojen merkityksen vasta vanhemmiten.

Vapaan ja rajoittavamman kasvatustavan voi ajatella heijastavan vanhempien näkemystä siitä, miten lapsi oppii ja kasvaa. Taustalla saattavat olla toisistaan poikkeavat ihmiskäsitykset, jotka voivat arvojen kentällä ohjata toimimaan kovinkin erilaisten arvojen mukaisesti. Vapaampaan kasvatukseen luottavan vanhemman käsityksissä lapsen saatetaan ajatella olevan kykenevä oppimaan itse-

näisesti erehdyksen ja onnistumisen periaatteen kautta oikean ja väärän eron. Rajoittavampaa kasvatustyyliä arvostavat vanhemmat taas saattavat ajatella vanhempien olevan keskeisessä roolissa opettamassa oikean ja väärän eroa lapselle. Kuva kasvatustavoista tuskin muodostuu niin mustavalkoiseksi kuin edellä esittämäni, vaan se on kaikkea vapaamman ja rajoittavamman kasvatustyylin välimaastosta. Helveen (2008, 293) mukaan vanhemmilla on nykyään kasvatukseen liittyen arvoriitoja. Ristiriitojen taustalla Helve (2008, 293) näkee kahdensuuntaiset pyrkimykset lasten kasvatuksessa. Toisaalta lapsia kasvatetaan arvoiltaan suvaitseviksi, ihmisoikeuksien ja monikulttuurisuuden edistäjiksi. Toisaalta taas kasvatuksessa korostuvat itsevarmuus ja itsetunnon vahvuus, jotta pärjääminen kilpailuhenkisessä maailmassa olisi turvattu. (Mt., 293.)

Tilanteissa, joissa oli tulkintani mukaan kyse perheiden erilaisista arvomaailmoista, oli saatettu kallistua toisen perheen arvomaailmaa kohti. Vaihtoehtoisesti ristiriitoja kuvattiin myös neutraalisti, asettumatta selkeästi kummankaan kannalle. Kaksi aikuista kuvaili lapsuuden perhettään siten, että on itse oikeastaan pyrkinyt tekemään kaiken päinvastoin ja saanut lapsuuden perheestään mallin siihen, miten ei ainakaan kannata toimia omassa elämässään. Nämä aikuiset olivat omilta tukiperheiltään omaksuneet enemmän tai vähemmän arvoja, joita halusivat kunnioittaa omassa elämässään. Yksi taas kertoi hyvin neutraaliin sävyyn lapsuuden kotinsa arjesta ja arvomaailmasta. Toisaalta tukiperheen toimintatapoja arvosteltiin myös, minkä näin olevan jonkinasteista kritiikkiä tukiperheen arvomaailmaa kohtaan. Yksi aikuisista esitti kritiikkiä tukiperheen toisen vanhemman epäkunnioitavia asenteita ja toimintaa kohtaan. Toinen taas kuvaili lasten keskinäisten riitatilanteiden ratkaisukeinoja tukiperheessä. Ratkaisukeinot eivät selvästikään istuneet kertojan omaan arvomaailmaan.

”Pikkusisaruksista huomasi sitten, että jos toinen moksauttaa toista ja toinen alkaa itkemään, niin se itkevä laitettiin nukkumaan ja se sai rangaistuksen siitä et hän itki. Että ei niin kun silleen keskusteltu, et kuka on tehnyt mitäkin, vaan se joka itkee, joutuu sänkyyn.”

Käsitykseni mukaan tukiperheen, lapsuuden perheen ja omien arvojen välisissä ristiriidoissa oli viime kädessä kyse toisistaan poikkeavien perheiden arvomaailmojen kohtaamisista ja eri arvomaailmojen yhteensovittamisesta. Pääsääntöisesti kaikki tukiperheessä lapsuudessaan käyneet näyttivät luoneen oman väylän, jota luovia joustavasti eri arvomaailmojen keskellä. Yhteentörmäyksiltäkään ei kuitenkaan aina vältytty. Yhteentörmäyksiä näyttivät synnyttävän tilanteet, jossa kohtuuttomasti ja epäoikeudenmukaisesti arvosteltiin toisen perheen tapaa toimia ja elää. Yksi kertoi tukiperhevanhemman arvostelleen omaa vanhempaa ja kolme kertoi oman vanhemman arvostelleen tukiperheen

toimintaa. Yksi aikuisista kertoi suoraan siitä, miten epäili oman vanhemman varmaankin kokeneen tukiperheen vanhemman uhkana.

”Must tuntuu, et aluksi, ni äiti saattoi kokee X:n (tukiperheen äidin nimi) ehkä vähän uhkana. Et siinä oli jotain asioita, mistä mä muistan, et äiti vähän valitti, et se ei oikeen tykännyt siitä. Mut sit tota, nyt se on sit senkin hyväksynyt.”

Kertomusten perusteella vaikutti siltä, etteivät tukiperhevanhemmat olleet käyneet keskustelua mahdollisista erimielisyyksistä tai sitten tämä keskustelu oli käyty lapsilta piilossa. Helveen (2008, 293) mukaan täysin kiistatonta, jaettua arvoperustaa on vaikea tavoittaa ja tästä syystä arvoista käytävän keskustelun merkitys korostuu. Keskustelun avulla opimme hahmottamaan paremmin sekä omia että muiden arvoja ja suvaitsevaisuutemme toisenlaisia arvoja kohtaan kasvaa. (Mt., 293.) Yhtä tukiperhettä lukuun ottamatta, tukiperhevanhemmat eivät olleet puhuneet lasten vanhemmista tukiperheviikonloppujen aikana. Kolme aikuisista kertoi oman vanhemman arvostelleen tukiperhettä. Tähän arvosteluun oli suhtauduttu eri tavoin. Kaksi aikuista suhtautui vanhemman toimintatapaan ymmärtäen. Yksi epäili vanhemman arvostelleen tukiperhevanhempia vain, koska oli itse joutunut arvostelun kohteeksi. Toinen taas epäili vanhemman kokevan tukiperheen vanhemman uhkana. Kolmas aikuisista, jonka vanhempi oli arvostellut tukiperhettä lasten kuullen, kertoi että kyseessä oli oman vanhemman normaali toimintatapa. Aikuinen kertoi vanhempansa toimineen kaikkien ihmisten kanssa siten, ettei sanonut näille suoraan, jos jokin oli vialla, mutta jälkikäteen puhui asioista esimerkiksi lasten kuullen.

”Kyllä he (omat vanhemmat ja tukiperhevanhemmat) silleen kasvokkain tuli toimeen, et mejän äitihän on semmonen ihminen, että hän tulee kasvokkain toimeen kaikkien kanssa, mutta kun hän kääntää selän, ni hän puhuukin kaikkea ihan muuta. Että se näky sitten näitten tukiperhevanhempienkin kohdalla että kasvokkain puhuttiin ystävällisesti kaikesta, mutta sitten ku käännettiin selkä, ni kaikki olikin ihan toisinpäin.”

Yksi aikuisista kertoi, etteivät tukiperheen arvot oikeastaan poikenneet oman perheen arvoista. Tukiperheelle tärkeinä arvoina hän mainitsi läheisyyden, perheen ja hyvien käytöstopojen. Kertoja kuvaili näitä aikalailla perusarvoiksi, jota heillä kotonakin noudatetaan. Kaksi aikuista mainitsi tukiperheen ja oman perheen arvoissa olleen jotakin yhteistä, mutta kaikilta osin ne eivät olleet samansuuntaisia. Toinen aikuisista, joka kertoi osittain yhtenevistä arvoista, kertoi sekä tukiperheen että oman vanhemman kannustaneen ja myös avoimuuden olleen molemmissa perheissä tärkeää. Toinen näistä aikuisista kuvaili oman lapsuuden perheen ja tukiperheen olleen uskonnollisia, joten tukiper-

heessä uskonnollisuus oli koettu tuttuna. Samaan aikaan uskonnollisuus arvona oli saanut erilaisia sävyjä tukiperheessä ja lapsuuden perheessä. Kertoja kuvasi lapsuuden perheen uskonnollisuutta ikään kuin vääristyneeksi. Uskonnollisuutta oli kertojan kuvauksen mukaan käytetty vanhempien toimesta väärin tarkoitukseen. Kuvauksessa vanhempien uskontokäsityksen mukaan mikä vaan on sallittua, kunhan syntejä pyydetään illalla anteeksi.

Yhden aikuisen kertomus erottui nähdäkseni kokonaisuutena, koska kertojan omat arvot olivat muovautuneet hyvin samansuuntaisiksi kuin tukiperheen arvot. Tälle kertojalle tukiperhe oli selkeästi toiminut esikuvana. Yhteenvetona väitänkin, että yhdelle aikuiselle tukiperheestä oli arvojen saralla muodostunut merkityksellinen esikuva. Erään toisen aikuisen kertomus antoi selkeitä viitteitä siitä, että tukiperheeltä oli omaksuttu joitakin arvoja osaksi omaa elämää ja tukiperheeltä arvoja oli haluttu omaksua enemmän kuin omalta perheeltä. Kuitenkaan tästä kertomuksesta ei muodostunut samanlaista vaikutelmaa tukiperheen merkityksestä arvoroolimallina. Kahden aikuisen kertomukset eivät oikeastaan antaneet juurikaan viitteitä siitä, mistä arvoja oli omaksuttu eniten. Yksi kuvaili perheiden arvoja hyvin samankaltaisiksi. Tämän kertojan omat arvot olivat sekä oman lapsuuden perheen että tukiperheen arvojen kanssa yhteneviä. Kertomuksen perusteella lapsuuden perhe oli selkeästi juurruttanut arvomaailman, mutta tukiperheeseen sopeutumista ja perheen kanssa toimeentulemistä oli osaltaan varmasti edesauttanut jaettu arvomaailma.

9 ARVOJEN NÄKYMÄTTÖMYYS JA VAIKEUS NIMETÄ ARVOJA

Halusin aineiston pohjalta nostaa omaksi teemakseen arvojen näkymättömyyden ja vaikeuden nimeä niitä. Vaikka suoraan ilmaistuna tämän vaikeuden kuvailla tukiperheen arvoja nosti esiin ainoastaan kaksi haastateltavaa, jäi monesta haastattelusta tunne siitä, ettei arvojen nimeäminen ollut mitenkään yksiselitteistä tai helppoa. Arvot vaikuttivat myös merkitsevän eri asioita eri kertojille. Kaksi aikuisista toi esiin arvojen nimeämisen vaikeuden tai sen, etteivät arvot oikeastaan olleet nousseet esiin tukiperheessä vietettyinä viikonloppuina. Tämän lisäksi ainakin kahden aikuisen oli paikoitellen vaikea nimetä tukiperheelle tärkeitä arvoja.

Toinen kahdesta aikuisesta, jotka toivat yksiselitteisesti esiin arvojen nimeämisen vaikeuden, totesi, että tukiperheessä oleminen oli ollut ”aika paljon sitä arjessa pyörimistä”, eikä siinä ollut päässyt käsitykseen tukiperheen ajatusmaailmasta. Toinen aikuinen, joka toi selkeästi esiin arvojen näkymättömyyden tukiperhetoiminnassa, haastoi sen sijaan tulkintani mukaan koko arvokysymyksen. Erityisesti hän haastoi mielekkyyden puhua arvojen siirtymisestä tukiperhetoiminnassa. Kysyessäni

tältä aikuiselta, mitä hän ajattelee tukiperhetoiminnasta nyt, hän vastasi, ettei oikein tiedä, eikä osaa sanoa. Jos arvojen siirtymistä olikin tapahtunut, oli se tälle kertojalle näkymättömissä.

”Emmä nyt osaa sanoa vaikka munkaan omasta perheestä, et miten se on auttanut mua tai tälle, ku se on kuitenkin ollut aina --. Ni ihan samalla tavalla mä oon ollut siinäkin, ni ei siitä osaa sanoa. Se ois eri asia, jos mä oisin ollut pari vuotta vaan mun elämästä (tukiperheessä), ni sitten osaisi sillee enemmän tietää, miten se on muuttanut tai sillee. Mut sitten ku on ollut aina, ni ei siinä huomaa, miten se on muka muuttanut.”

Ote antaa viitteitä siitä, että aikuinen koki haastavaksi kertoa toisaalta siitä, miten tukiperhe oli hänen elämäänsä vaikuttanut, mutta yhtälailla vaikeaa vaikuttaa olevan sen kuvaaminen, miten oma perhe on vaikuttanut omaan elämään ja itseen. Tämän kertojan lisäksi toinenkin aikuinen kuvaili lapsuuden perheen arvojen näkymättömyyttä. Lapsuuden perheen arvoista kertoja mainitsi uskonnollisuuden. Uskonnollisuuden lisäksi muita arvoja kertoja ei osannut mainita, vaan kertoi siitä, miten muilta osin lapsuuden perheen elämä oli ollut ”touhottamista, menemistä, tekemistä ja sekamelskaa”. Uskonnollisuus arvona tuli tämän aikuisen kertomuksessa esiin vanhempien puheena ”Jeesuksesta”.

”Kyl meillä Jeesuksesta puhuttiin, et vanhemmat oli uskovaisia --”

Vaikka olenkin tutkimuksessani olettanut, että tukiperheen ja oman perheen käytännön tekeminen sekä toimintatavat toimivat heijastuksina arvomaailmoista, tukiperheessä lapsuudessaan käyneet aikuiset eivät suoralta kädeltä yhdistäneet konkreettista, näkyvää toimintaa syvemmän tason ajatusmaailmaan. Toisaalta aikuiset itse tekivät myös tulkintoja arvomaailmoista käytännön toiminnan kautta. Esimerkiksi aikuinen, joka kuvaili uskonnollisuutta lapsuuden perheen arvona, perusteli käsitystään lapsuuden perheen arvoista sillä, että vanhemmat puhuivat Jeesuksesta. Jeesuksesta puhuminen on taas konkreettista, ulospäin näkyvää toimintaa.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia arvoja tukiperhetoiminnassa siirtyy osaksi tuettavan lapsen elämää ja miten nämä arvot näkyvät tukiperheessä lapsuudessaan käyneen elämässä tällä hetkellä. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin, miten tukiperheessä käyneet kuvailevat tukiperhetoimintaa. Tutkimuksen aineistona olivat viiden tukiperheessä lapsuudessaan käyneen yli 18-

vuotiaan aikuisen haastattelut. Lapsuudessaan tukiperheissä käyneiden aikuisten näkemyksiä tukiperhetoiminnasta tarkasteltaessa, tulokset kertovat siitä, että yksittäiselle tuettavalle lapselle tukiperheellä on ollut merkitystä. Tutkimukseni tulosten perusteella tukiperhe saattaa muodostua tukiperheessä käyvälle merkitykselliseksi myös arvojen suhteen. Aineistossa aikuiset kertoivat tukiperheestä puhuessaan sekä yhteisöllisyyttä ja yhteiskunnan jäsenenä elämistä painottavista arvoista että yksilöllisyyttä ja omaa pärjäämistä painottavista arvoista.

Löysin aineistosta seuraavat, yhteisöllisyyttä ja yhteiskunnan jäsenenä elämistä painottavaan arvoteemaan luokittamani arvot: toisten ihmisten kunnioittaminen, tasa-arvo ja suvaitsevaisuus; yhteisöllisyys ja turvallisuus; välittäminen, huolenpito ja läheisyys. Tulkitsin edellä luettelemieni arvojen kertovan yhteisöllisyyden ja yhteiskunnan jäsenenä elämisen painottamisesta. Kyseiseen arvoteemaan sisällyttämieni arvojen mukaisesti elämällä tähdätään toisten ihmisten hyvinvoinnin kunnioittamiseen ja edistämiseen. Tavoitteena on laajemman yhteisön hyvinvointi, jonka vastinparina voidaan pitää oman hyvinvoinnin tavoittelua. Yhteisöllisyyttä ja yhteiskunnan jäsenyyttä painottavaan arvoteemaan kuuluvia arvoja voisi luonnehtia moraaliarvoiksi, joihin sisältyy ajatus positiivisten suhteiden ylläpitämisestä tai niiden edistämisestä muihin ihmisiin. 80 prosenttia sadasta israelilaisesta aikuisesta oli pitänyt hyväntahtoisuusarvojen mittaamisen osiota Schwartzin (1992) arvokyselyssä moraalisenä ja 70 prosenttia piti moraaliarvoina kaikkia tai useampaa yhdenmukaisuuteen, perinteisiin, turvallisuuteen ja universalismiin liittyviä osia. (Schwartz 2005, 218.) Pohjanheimo (2005, 245) toteaa, että suomalaisia arvoja kuvaavaa on tiettyjen arvojen aseman säilyminen vuodesta toiseen. Näitä arvoja ovat hyväntahtoisuus, turvallisuus, universalismi ja yhdenmukaisuus (Pohjanheimo 2005, 245). Nämä arvot nousivat esiin tutkimuksessani yhteisöllisyyttä ja yhteiskunnan jäsenenä elämistä painottavassa arvoteemassa. Turvallisuuden olin nimennyt yhdeksi tähän teemaan kuuluvaksi arvoksi. Välittäminen, huolenpito ja läheisyys tulevat merkitykseltään lähelle hyväntahtoisuuden arvoa, kun taas toisten ihmisten kunnioittaminen, tasa-arvo ja suvaitsevaisuus ovat universalismiarvon kanssa yhteneväisiä.

Yksilöllisyyttä ja omaa pärjäämistä painottavaan arvoteemaan luokittelin seuraavat arvot: työ, koulutus, taloudellinen pärjääminen ja terveelliset elämäntavat sekä itsenäisyys, tavoitteellisuus ja avoimuus. Pohjanheimon (2005, 249) määritelmän mukaisia, yksilöllisyyden voimistumisen myötä nousseita itsensä korostamisen arvoja ei aineistossa juuri näkynyt. Aikuiset eivät puhuneet suoriutumisesta, taloudellisesta vallasta tai menestyksestä tärkeinä arvoina kenellekään tukiperhetoiminnan osapuolista. Sen sijaan yksilöllisyyteen liittyviä itseohjautuvuuteen kuuluvia arvoja nousi esiin aineistosta. Useammassa kertomuksessa aikuiset puhuivat muun muassa vapaudesta, itsenäisyydestä ja omien tavoitteiden valitsemisesta. (Mt., 249.) Yksilölliset arvot eivät näyttäytyneet aineistossa

tärkeinä tukiperheille tai biologisille vanhemmille, mutta analyysin perusteella väitän sekä tukiperhevanhempien että biologisten vanhempien kannustaneen tukiperheessä lapsuudessaan käyneitä yksilöllisten arvojen tavoittelussa. Törrösen (2012, 119–120, 136) tutkimuksessa tulokset olivat tässä suhteessa samansuuntaisia. Vanhemmat eivät omalla kohdallaan korostaneet yksilöllisiä arvoja, mutta lapsilleen kylläkin (mt., 119, 136). Törrönen (2012, 120, 136) päätelee tämän perusteella, että kasvatuksella tulevien sukupolvien arvomaailmaa ollaan suuntaamassa paremman muutosvalmiuden ja suoriutumisen suuntaan.

Aineistosta omana erillisenä teemanaan nousivat esiin arvoristiriidat ja samankaltaisuudet arvoissa, joita käsittelin teeman *Arvojen ristiaallokossa ja suvannossa* alla. Tutkimukseni tulosten perusteella väitän, että tukiperheessä lapsuudessaan käyneet aikuiset olivat kehittäneet tavan luovia eri arvomaailmojen välillä luontevasti. Arvomaailmojen törmäyskurseilta ei kuitenkaan täysin välttytty tukiperhetoiminnassa tulosten valossa. Yhdeksi arvomuutosten kehityssuunnaksi voidaan nimetä arvojen suhteellistuminen eli relativismi. Tällä tarkoitetaan sitä, että käsitykset arvojen tärkeysjärjestyksestä ja merkityksestä vaihtelevat entistä enemmän. (Helkama 1997, 245.) Arvorelativismin kasvua kutsutaan myös arvomaailman sirpaloitumiseksi (Pohjanheimo 2005, 238). Ilmiö heijastelee laajemmin postmodernin ajan henkeä (Helkama 1997, 245; Pohjanheimo 2005, 238). Analyysia aloittaessani havaitsin, miten laaja arvojen kirjo aineistossa näkyi. Haastateltavat eivät välttämättä puhuneet samoista arvoista ja nimesivät erilaisia arvoja merkityksellisiksi tukiperheille, omille lapsuuden perheille ja itselle. Tutkimuksessani arvojen sirpaloituminen ja eriytyminen näyttävät todellisilta ilmiöiltä. On mielenkiintoista pohtia, onko arvomaailmojen törmäyskurssille ajautuminen yhä todennäköisempää tulevaisuudessa yhteisen arvoperustan todennäköisesti eriytyessä edelleen. Toisaalta yhtä todennäköisenä pidän vaihtoehtoista tilannetta, jossa edelleen pirstoutuvat ja eriytyvät arvomaailmat pakottavat ihmisiä ymmärtämään omasta arvomaailmasta poikkeavia käsityksiä. Helkama (1997, 245) liittää arvojen suhteellistumiseen nimenomaan yksilöllisyyteen kuuluvan suvaitsevaisuuden erilaisia arvomaailmoja kohtaan.

Tutkimuksen tuloksena löysin aineistosta vielä teeman, johon kuuluivat kuvaukset arvojen nimeämisen vaikeudesta tai niiden suoranaisestä näkymättömyydestä. Kaikissa haastatteluissa minulle syntyi tutkijana enemmän tai vähemmän vaikutelma arvojen vaikeasti hahmotettavasta luonteesta tai näkymättömyydestä arkisessa toiminnassa. Helkama (1997, 245) kirjoittaa ”arvotyhjiöstä” ilmiönä, joka ollut esillä keskusteluissa 60-luvulta alkaen yhdessä narsismin ja hedonismin kulttuurista puhumisen kanssa. Helkama (1997, 245) aiheellisesti pohtii sitä, miten ääriyksilölliset arvot kykenevät edistämään arvojen yhtä tavoitetta, yhteiskunnan koossa pysymistä. Arvotyhjiökeskustelu kertoo kuitenkin todennäköisesti arvojen suhteellistumisesta ja muutoksista arvojen merkityksis-

sä (Helkama 1997, 245, 253; Pohjanheimo 2005, 238–239). Talous- ja suoritusarvoja, jotka ovat nousseet viime vuosikymmeninä, ei mahdollisesti pidetty arvoina ja niiden kannatuksen tulkittiin kertovan arvotyhjiöstä (Pohjanheimo 2005, 238–239). Arvojen näkymättömyys tuskin kertoo arvotyhjiöstä, vaan paremminkin arvojen näkymättömyydestä arkisessa elämässä. Ehkäpä juuri arvojen individualisoitumiskehitys on aiheuttanut sen, että omaa arvomaailmaa on vaikea yksiselitteisesti avata. Yhtenäisen arvoperustan, ”suurten kertomusten” (mt., 238), aikakaudella yksittäisen ihmisen ei tarvinnut pohtia omaa arvomaailmaansa, sillä arvot kumpusivat yhteisöstä.

Osa tukiperheessä lapsuudessaan käyneistä osasi nimetä tukiperheen arvoja sanallisesti. Aina arvot eivät tulleet kertomuksissa tukiperhetoiminnasta esiin välttämättä suoranaisin arvoina, vaan tukiperheessä käymistä kuvattiin paljon toiminnan ja tukiperheessä olevien ihmisten välisinä ihmissuhteina. Toiminnan ja näiden ihmissuhteiden tulkitsin kuitenkin kertovan paikoitellen tukiperheen arvoista, jotka tulevat näkyviksi, kuten Puohiniemi (2002, 6) tuo esiin, kannanotoissa ja asenteissa. Tutkijana nojauduin huomattavasti enemmän tulkintaan, kun tukiperheen arvojen kuvattiin konkreettisen toiminnan ja tapahtumien kautta. Aikuisten puhuessa suoraan tietyistä arvoista ja heidän nimetessä tiettyjä asioita arvoiksi, tulkinnanvaraisuus jäi vähemmälle.

Aikuisten muistoja ja kokemuksia tukiperhetoiminnasta tarkastelemalla halusin selvittää, mitä lapsuudessaan tukiperheissä käyneet aikuiset ajattelevat nyt, mahdollisesti vuosien jälkeen, tukiperhetoiminnasta. Kiinnostuksen kohteenani on, miten aikuiset kokevat tukiperhetoiminnan vaikuttaneen omaan elämään, ja onko tukiperheestä mahdollisesti omaksutuilla arvoilla ollut vaikutusta tähän. Tutkimukseni tuloksia on mielenkiintoista tarkastella aiempaa tutkimustietoa vasten. Erityisen kiinnostavana näen sen, että aiempi tutkimus on osoittanut, ettei tukiperhetoiminnalla ole ollut ennaltaehkäisevää vaikutusta lasta vaarantavan kehityksen osalta. Suuren mittakaavan ruotsalaista tukiperheohjelmaa koskevan tutkimuksen tulokset osoittivat, että tukiperhetoiminnassa mukana olleiden lasten ja tukiperheissä käymättömien lasten vertailuryhmän tulokset pitkäaikaisvaikutusten osalta eivät poikkea toisistaan. (Brännström ym. 2013.) Toisaalta on tuotettu myös tutkimustietoa siitä, että yksittäisten lasten kokemukset tukiperhetoiminnasta ovat hyvin myönteisiä ja tukiperhe on ollut merkittävä yksittäiselle ihmiselle (esim. Nopanen 2014). Tutkimukseni tulosten perusteella tukiperhetoiminta näyttäisi tarjoavan mahdollisen alustan arvojen omaksumiselle lapsuudessa.

Kaikki aikuiset vaikuttivat muodostaneen oman suhtautumistapansa tukiperheessä käymiseen. Tutkijana minulle syntyi kuva aikuisista, jotka ovat hyväksyneet tukiperhetoiminnan osaksi omaa elämäntarinaa. Tarina tukiperheessä käymisestä saattoi olla jo päättynyt kappale elämäntarinassa tai vielä kesken oleva. Uskonkin, että tukiperheessä käyneet lapset ovat kokemuksen rikkaampia, on

kokemus sitten muodostunut positiiviseksi tai negatiiviseksi. Väittäisin myös, että kaikki tutkimukseeni osallistuneet aikuiset, olivat kenties huomaamattaan tulleet omaksuneeksi yhden arvon, nimittäin suvaitsevaisuuden tai ymmärtämyksen. Kukaan aikuisista ei nähdäkseni tuominnut tukiperheiden tai oman lapsuuden perheen tapaa elää ja toimia, vaikkakin kritiikkiä saatettiin esittää. Paremminkin väittäisin, että sekä oman lapsuuden perheen että tukiperheen arvomaailmoja tarkasteltiin kriittisesti ja toisaalta hyväksyvästi. Tämä kritiikki ja hyväksyntä ovat keskeisessä asemassa oman kestävän arvopohjan luomisessa. Tukiperheessä käyneille aikuisille on tarjoutunut tilaisuus peilata kahden perheen arvomaailmoja keskenään ja ottaa tai jättää ottamatta arvoja omaa elämää ohjaaviksi.

Tutkimukseni pohjalta muodostuu kuva moninaisesta arvokentästä, jossa tukiperheessä lapsuudessaan käyneet aikuiset ovat eläneet. Kuten aiemmin tutkimuksessani olen tuonut jo esiin, on aineistosta löytämieni arvojen kirjo suuri. Arvojen kirjoa voidaan selittää yhteiskunnan muutoksella ja eriarvoisuuden kasvulla. Nämä vaikuttavat arvomaailman kirjavuuteen. (Törrönen 2012, 111.) Suomessa on viime vuosina puhuttu paljon eriarvoistumisen kasvusta. Myös suomalainen yhteiskunta elää murroksen aikaa. Aivan viime aikoina suomalaisia on puhututtanut vallassa olevan hallituksen kaavailemat leikkaukset, jotka tulisivat kohdistumaan muun muassa lasten päivähoitoon ja koulutukseen. Suomen taloudellisen kilpailukyvyn heikkenemiseen vedoten on luotu kauhukuvia, joiden avulla monet on saatu pelonsekaisin tuntein asettumaan leikkausten taakse. Toimet kuitenkin tulisivat entisestään kasvattamaan kansalaisten eriarvoisuutta. Tullaanko siis tulevaisuudessa näkemään yhä eriytyneempiä arvomaailmoja?

Mielenkiintoinen tutkimusaihe tulevaisuudessa on uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) nojalla järjestettävä tukiperhetoiminta. Painotuksen siirtäminen lastensuojelun avohuollosta ennaltaehkäisyyn on oikea, kunhan muutoksen yhteydessä huolehditaan avohuollon lastensuojelun resurssien riittävydestä ja toisaalta taas ennaltaehkäisevien palveluiden resurssien riittävydestä. Uusien palvelumuotojen käyttöönotto ei saa tarkoittaa resurssien siirtämistä jo olemassa olevista palveluista uusiin palveluihin, sillä muutos asiakkaiden tuen ja avun tarpeissa ei tapahdu hetkessä. Uudessa sosiaalihuoltolain soveltamisoppaassa (2015, 3) vakuutetaan, että siirtymäaika korjaavista ehkäiseviin palveluihin on otettu huomioon, ja tästä syystä uudistusten toteuttamiseen on varattu valtionosuutta.

Keränen (2004, 9) kirjoittaa siitä, miten tukiperhetoiminta voidaan määritellä lyhytaikaisena perhehoitona tai vapaaehtoistoimintana, mutta määrittely ei vaikuta siihen, miten lapsi tukiperhetoiminnan näkee ja kokee. Samalla tavoin en sinänsä usko, että uuden sosiaalihuoltolain mukanaan tuomat mahdollisuudet määritellä tukiperhetoimintaa uudelleen, enemmän ennaltaehkäiseväksi lastensuoje-

luksi, muuttaa toimintaa lasten näkökulmasta. Uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014) tulee uskoakseni vaikuttamaan siihen, että tukiperhepalvelun saaminen muuttuu helpommaksi sitä tarvitsevien asiakkaiden näkökulmasta. Tämä toivottavasti tarkoittaa myös mahdollisuutta tarttua varhaisemmassa vaiheessa mahdollisiin ongelmatilanteisiin lapsiperheissä.

Mikä sitten voisi olla arvoista tietoisien tukiperhetoiminnan merkitys tulevaisuudessa? Brännström, Vinnerljung ja Hjern (2013, 413) toteavat, etteivät Ruotsissa toteutetun laajan pitkittäistutkimuksen tulokset tue käsitystä, jonka mukaan tukiperhetoiminnalla voitaisiin ennaltaehkäistä lasta vaarantavaa pitkäaikaista kehitystä tai kodinulkopuolelle sijoittamista. Koska tukiperhetoiminnan lähtökohdat ovat otollisia kehittämiselle, tutkijat ehdottavatkin tukiperheohjelman lopettamisen sijaan ohjelman vahvistamista näyttöön perustuvilla osatekijöillä. Näillä näyttöön perustuvilla osatekijöillä tähdättäisiin jo tunnettuihin riskitekijöihin tuettavan lapsen elämässä, kuten vaikkapa heikkoon koulumenestykseen. (Mt., 413.) Koulutus oli yksi arvoista, mikä nousi esiin joidenkin aikuisten kertomuksissa tukiperheelle merkityksellisistä arvoista. Koulutuksen arvostaminen näkyi kannustamisena opiskeluun ja ammatinhankintaan. Tulevaisuudessa tarvittaisiinkin lisää tutkimusta tukiperheen mahdollisuudesta toimia arvoja tuettavalle lapselle välittävänä tahona. Tukiperhetoimintaa ei saisi arvoja välittävässä roolissaan nähdä uhkana oman lapsuuden perheen arvomaailmalle. Päinvastoin, tukiperhe tulisi nähdä arvojen opettamisessa biologisten vanhempien kasvatustyötä tukevana tahona.

LÄHTEET

- Ahto, Anja & Mikkola, Pirjo (1999) Perhehoito lastensuojelussa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 13. Saarijärvi: Gummerus.
- Andersson, Gunvor (1993) Support and relief: the Swedish contact person and contact family program. *Scandinavian Journal of Social Welfare* 2(2), 54–62.
- Andersson, Gunvor & Bangura Arvidsson, Maria (2001) Vad vet vi om insatsen kontaktperson/-familj? En kunskapsöversikt. Lund: Lunds universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Bennett, Linda, Wolin, Steven & Reiss, David (1988) Deliberate Family Process: a strategy for protecting children of alcoholics. *British Journal of Addictions* 83(7), 821–829.
- Brännström, Lars, Vinnerljung, Bo & Hjern, Anders (2013) Long-term outcomes of Sweden's Contact Family Program for children. *Child Abuse and Neglect* 37(6), 404–414.
- DuBois, David L., Holloway, Bruce E., Valentine, Jeffrey C. & Cooper, Harris (2002) Effectiveness of mentoring programs for youth: A meta-analytic review. *American Journal of Community Psychology* 30(2), 157–197.
- DuBois, David L. & Silverthorn, Naida (2005) Natural mentoring relationships and adolescent health: evidence from a national study. *American Journal of Public Health* 95(3), 518–524. DOI: 10.2105/AJPH.2003.031476.
- Eräsaari, Risto (1994) Takaisin perusarvoihin!? Teoksessa Juha Virkki (toim.) Ydinperheestä yksilöllistyyviin perheisiin. Juva: WSOY, 178–195.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Gergen, Kenneth (1999) *An Invitation to Social Construction*. London; Thousand Oaks, Calif.; New Delhi: Sage.
- Gergen, Kenneth (2001) *Social Construction in Context*. London; Thousand Oaks, Calif.; New Delhi: Sage. <http://site.ebrary.com/helios.uta.fi/lib/tampere/detail.action?docID=10076736>. Viitattu 13.10.2015.
- Gergen, Kenneth (2005) *Narrative, Moral Identity and Historical Consciousness: A Social Constructionist Account*. Teoksessa Jürgen Straub (toim.) *Narration, Identity and Historical Consciousness*. Berghahn Books, 99–120.
- Gilligan, Robbie (2004) Promoting resilience in child and family social work: issues for social work practice, education and policy. *Social Work Education: The International Journal* 23(1), 93–104. DOI: 10.1080/0261547032000175728.
- Günther, Kirsi (2006) Tukiperhepalvelua tarvitseva lapsi lastensuojelun asiakirjojen kuvaamana. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma.
- Helkama, Klaus (1997) Arvojen ja ihmiskuvan murros. Teoksessa Timo J. Hämäläinen (toim.) *Murroksen aika. Selviääkö Suomi rakennemuutoksesta?* Helsinki: WSOY, 241–264.

Helkama, Klaus (2015) Suomalaisten arvot. Mikä meille on oikeasti tärkeää? Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Helsingin kaupungin verkkosivut (2015) <http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lapsiperheiden-palvelut/lastensuojelu/perhehoito/tukiperhe/>. Viitattu 2.1.2015.

Helve, Helena (2008) Nuorten eettisten ja kulttuuristen identiteettien ja arvojen muutos. Teoksessa Anja Riitta Lahikainen, Raija-Leena Punamäki & Tuula Tamminen (toim.) Kulttuuri lapsen kasvattajana. Helsinki: WSOY, 280–299.

Hofstede, Geert H., Hofstede, Gert Jan & Minkov Michael (2010) Cultures and Organizations. Software of the Mind. 3. uudistettu ja laajennettu painos. New York: McGraw-Hill.

Hongisto, Virve, Laaksonen, Paula & Maijanen, Tuija (toim.) (2005a) ”Voi kun se olis meillä sata päivää!”. Pelakuu – tehostetun tukiperhetyön -projekti. Loppuraportti. Helsinki: Pelastakaa Lapset – Rädda Barnen.

Hongisto, Virve, Laaksonen, Paula & Maijanen, Tuija (2005b) Lapsinäkökulmaa tukiperhetoimintaan. Teoksessa Virve Hongisto, Paula Laaksonen & Tuija Maijanen (toim.) ”Voi kun se olis meillä sata päivää!”. Pelakuu – tehostetun tukiperhetyön -projekti. Loppuraportti. Helsinki: Pelastakaa Lapset – Rädda Barnen, 29–36.

Hurtig, Johanna (2003) Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin Yliopisto. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 9. <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/61733>. Viitattu 19.10.2015.

Hänninen, Vilma (1999) Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Tampere University Press, Acta Electronica Universitatis Tamperensis 696. <http://tampub.uta.fi/handle/10024/67873>. Viitattu 28.4.2015.

Häyry, Matti (2000) Ihannevaltio. Historiallinen johdatus yhteiskuntafilosofiaan. Helsinki: WSOY.

Inglehart, Ronald (1997) Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2000) Rikoksesta resurssiksi. Teoksessa Synnöve Karvinen, Tarja Pösö & Mirja Satka (toim.) Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 207–237.

Kauppi, Matti & Rautanen, Elina (1997) Oikeus hyvään kotiin. Pelastakaa Lapset ry ja suomalainen lastensuojelutyö 1922–1997. Helsinki: Pelastakaa Lapset (Otava).

Keränen, Saara (2004) Tukiperhetoiminta lasten kuvaamana: tutkimus lasten osallistumisesta ja kokemista merkityksistä lastensuojelun avohuollon tukiperhetoiminnassa. Helsinki: Pelastakaa Lapset – Rädda Barnen, julkaisusarja numero 3.

Kluckhohn, Clyde (1951) Values and Value-Orientations in the Theory of Action: An Exploration in Definition and Classification. Teoksessa Talcott Parsons & Edward A. Shils (toim.) Toward a General Theory of Action. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 388–433.

Laaksonen, Paula (2005) Leirinuotiolla. Teoksessa Virve Hongisto, Paula Laaksonen & Tuija Maijanen (toim.) ”Voi kun se olis meillä sata päivää!”. Pelakuu – tehostetun tukiperhetyön -projekti. Loppuraportti. Helsinki: Pelastakaa Lapset – Rädda Barnen, 23–28.

Lapset, nuoret ja perheet -sivusto (2015) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/tukihenkilot-ja-perheet>. Viitattu 30.9.2015.

Lastensuojelulaki 5.8.1983/683.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lastensuojelun käsikirja (2015) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/tukihenki-lo-tai-tukiperhe>. Viitattu 5.1.2015.

Lomakotitoiminta (2015) Pelastakaa Lapset ry. <http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/lomakotitoiminta/>. Viitattu 20.10.2015.

Matilainen, Minna (2008) ”Tärkeä lastensuojelun tukimuoto, jota ei voi hoitaa toisella kädellä”. Jyväskyläläisten lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä tukiperhetoiminnasta. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma.

MENTOR (2006) Mentoring in America 2005: A snapshot of the current state of mentoring. http://www.mentoring.org/downloads/mentoring_333.pdf. Viitattu 28.10.2015.

Niemi, Outi (2011) Tukea perheeltä perheelle. Tukiperhetoiminnan tarkastelua lastensuojelun vapaaehtoistyönä tukiperheiden näkökulmasta tukiperhekyselyn pohjalta. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma.

Nopanen, Riikka (2014) Tukiperhe nuorten kertomana. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen pro gradu -tutkielma.

Perhehoitolaki 20.3.2015/263.

Pincus, Allen & Minahan, Anne (1973) Social Work Practice: Model and Method. Itasca, Illinois: F. E. Peacock Publishers.

Pohjanheimo (1997–1998) Arvohaastattelut 1997–1998. Julkaisematon tieto.

Pohjanheimo, Esa (2005) Pysyvää ja eriytyvää: arvomuutoksia Suomessa 1970-luvulta nykypäivään. Teoksessa Anna-Maija Pirttilä-Backman, Marja Ahokas, Liisa Myyry ja Susanna Lähteenoja (toim.) Arvot, moraalit ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus, 237–257.

Polkinghorne, Donald E. (1995) Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa Amos J. Hatch & Richard Wisniewski (toim.) Life History and Narrative. Lontoo: Routledge, 5–23. <http://helios.uta.fi:2082/lib/alltitles/docDetail.action?docID=10058261&p00=life%20history%20narrative>. Viitattu 7.5.2015.

Puohiniemi, Martti (2002) Arvot, asenteet ja ajankuva. Opaskirja suomalaisen arkielämän tulkitsemiseksi. Espoo: Limor.

Regnér, Margareta & Johansson, Lisbeth (2007) The ‘ordinary’ family as a resource for single parents – on the Swedish contact family service. European Journal of Social Work 10(3), 319–336.

Rhodes, Jean E. & DuBois, David L. (2008) Mentoring Relationships and Programs for Youth. *Current Directions in Psychological Science* 17(4), 254–258. DOI:10.1111/j.1467-8721.2008.00585.x.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Rokeach, Milton (1973) *The Nature of Human Values*. New York: The Free Press.

Saarinen, Esa (1985) *Länsimaisen filosofian historia huipulta huipulle Sokrateesta Marxiin*. 9. painos. Helsinki: WSOY.

Schwartz, Shalom S. & Bilsky, Wolfgang (1987) Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology* 53(3), 550–562.

Schwartz, Shalom S. (1992) Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. Teoksessa Mark P. Zanna (toim.) *Advances in experimental social psychology*. Volume 25. London: Academic Press, 1–65.

Schwartz, Shalom S. (2005) Universalismiärvot ja moraalisen universumimme laajuus. Suom. Marja Ahokas. Teoksessa Anna-Maija Pirttilä-Backman, Marja Ahokas, Liisa Myyry ja Susanna Lähteenoja (toim.) *Ärvot, moraalit ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen*. Helsinki: Gaudeamus, 216–236.

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas (2015) Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://stm.fi/sosiaalihuoltolaki>. Viitattu 25.10.2015.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2015) Uusi sosiaalihuoltolaki lisää matalan kynnyksen palveluja lapsille ja nuorille. http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/den-nya-socialvardslagen-okar-service-med-lag-troskel-for-barn-och-ungdomar. Viitattu 25.10.2015.

Suomen Perhehoitopalveluiden verkkosivut (2015) <http://www.perhelapselle.fi/kunnille>. Viitattu 1.9.2015.

Svenlin, Anu-Riina (2015) Tukiperhe lastensuojelun avohuollon tukitoimena (työotsikko). <https://www.chydenius.fi/yhteystiedot/hlokunta/anu-riina-svenlin>. Viitattu 19.10.2015.

Tampereen kaupungin verkkosivut (2015a) <http://www.tampere.fi/perhejasosiaalipalvelut/lastensuojelu/avohuolto.html>. Viitattu 2.1.2015.

Tampereen kaupungin verkkosivut (2015b) <http://www.tampere.fi/perhejasosiaalipalvelut/lastensuojelu/sijaishuolto/perhehoito/tukiperheet.html>. Viitattu 2.1.2015.

Tukiperhetoiminta (2014) Pelastakaa Lapset – Rädda Barnen. www.pelastakaa-lapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/tukiperhetoiminta/. Viitattu 26.10.2014.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 9. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Turun kaupungin verkkosivut (2015) <http://www.turku.fi/Public/default.aspx?contentid=338535>. Viitattu 2.1.2015.

Törrönen, Maritta (2012) Onni on joka päivä: lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Vinnerljung, Bo & Franzén, Eva (2005) Kontaktfamilj/kontaktperson – omfattning och samband med placering i dygnsvård. Socialvetenskaplig Tidskrift 12(4), 345–365. <http://svt.forsa.nu/Artiklar-SocialVetenskaplig-Tidskrift.aspx>. Viitattu 29.10.2015.

Vuosikatsaus 2014 (2015) Helsinki: Pelastakaa Lapset ry.

Wilkes, Lesley, Beale, Barbara & Cole, Rose (2006) Aunties and Uncles Co-operative Family Project Ltd: Volunteers making a difference in the lives of children and parents. Contemporary Nurse 23(2), 291–302.

Yleinen suomalainen asiasanasto (2014) <http://onki.fi/fi/browser/overview/ysa#/www.yso.fi/onto/ysa/Y94717>. Viitattu 3.1.2015.

LIITE 1: YHTEYDENOTTOKIRJE

KUTSU HAASTATTELUUN TUKIPERHEKOKEMUKSISTA

XX.XX.XXXX

Teen Pro gradu -tutkielmaani lapsuudessaan tukiperheessä käyneiden aikuisten näkemyksistä tukiperhetoiminnasta. Tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan erityisesti tukiperhetoiminnan arvoja.

Olen saanut tutkimusluvan Pelastakaa Lapset ry:stä/ x kaupungilta, jossa on tieto, että olet käynyt tukiperheessä. Toivoisin, että olisit halukas osallistumaan tutkimukseen. Käytännössä tämä tarkoittaa osallistumista noin tunnin mittaiseen haastatteluun, jonka suoritan sinulle sopivana ajankohtana.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Halutessasi sinulla on mahdollisuus tutustua ennalta gradun tutkimussuunnitelmaan ja haastattelun teemoihin. Voit myös pyytää lisätietoja tutkimuksesta minulta.

Haastattelussa esiin tulevia tietoja ja henkilötietojasi käsitellään tutkimuksessa ehdottoman luottamuksellisesti. Nimeäsi tai muita tunnistetietojasi ei tuoda esiin tutkimuksen yhteydessä. Aineistoa käsitellään siten, ettei sinua voida tunnistaa tutkimuksesta. Kerätty aineisto hävitetään tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Tutkimuksen on tarkoitus valmistua vuoden 2015 loppuun mennessä. Tämän jälkeen sinun on halutessasi mahdollista tutustua tutkimukseen ja sen tuloksiin.

Tutkimukseen osallistuville on luvassa elokuvalippu kiitokseksi.

Mikäli haluat osallistua haastattelututkimukseen, voit olla suoraan yhteydessä minuun joko puhelimitse (xxx xxx xxxx) tai sähköpostitse (sukunimi.etunimi.x@student.uta.fi) ja sopia kanssani ajankohdan haastattelulle. Toivon yhteydenottoa viimeistään xx.xx.xxxx mennessä, kiitos.

Tutkimukseen osallistuessasi olet tärkeässä roolissa antamassa tietoa tukiperhetoiminnasta sen kehittämiseksi. Tukiperheessä käyneitä haastattelemalla saamme tärkeää palautetta toiminnasta ja tietoa tukiperhetoiminnan kehittämisen tarpeista.

Lisätietoja tutkimuksesta:

Kreetta Haulivuori
sosiaalityön opiskelija
Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
sukunimi.etunimi.x@student.uta.fi, puh. xxx xxx xxxx

Tutkimuksen ohjaaja:

Heli Valokivi
YTT, yliopistonlehtori
Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
etunimi.sukunimi@uta.fi, puh. xxx xxx xxxx

Ystävällisin terveisin

Kreetta Haulivuori
sosiaalityön opiskelija
Tampereen yliopisto

LIITE 2: SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Pro gradu -tutkimukseni käsittelee lapsuudessaan tukiperheessä käyneiden aikuisten näkemyksiä tukiperhetoiminnasta. Tutkimuksessani keskitytään tarkastelemaan erityisesti tukiperhetoiminnan arvoja. Aineisto kerätään teemahaastattelulla, joka kestää arviolta noin tunnin. Haastattelu nauhoitetaan, jonka jälkeen haastattelu kirjataan tekstitiedostoksi.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Sinulla on oikeus milloin vain keskeyttää osallistumisesi tutkimukseen tai kieltäytyä vastaamasta sinulle esitettyyn kysymykseen.

Haastattelussa esiin tulevia tietoja ja henkilötietojasi käsitellään tutkimuksessa ehdottoman luottamuksellisesti. Nimeäsi tai muita tunnistetietojasi ei tuoda esiin tutkimuksen yhteydessä. Aineistoa käsitellään siten, ettei sinua voida tunnistaa tutkimuksesta. Kerätty aineisto hävitetään tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Tutkimuksen on tarkoitus valmistua vuoden 2015 loppuun mennessä.

Tutkittavan nimi: _____

Syntymäaika: _____

Osoite: _____

Päiväys

Suostumuksen antajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus ja nimenselvennys

LIITE 3: HAASTATTELURUNKO

Teemahaastattelurunko

Taustatiedot/Lämmittelykysymykset

- ikä
- keitä lapsuuden perheeseesi kuului?
- kuvailisitko, minkälainen lapsuuden perheesi oli?
- entä keitä perheeseesi kuuluu tällä hetkellä?

Tukiperhetoiminta

- kertoisiko kokemuksistasi tukiperhetoiminnasta?
- mitä ajattelet siitä, minkä takia tukiperhekäynnit aloitettiin kohdallasi?
- minkä ikäisenä ja kuinka kauan kävit tukiperheessä?
- vaihtuiko tukiperheesi missään vaiheessa vai pysyikö tukiperheesi samana?
- keitä tukiperheeseesi kuului?
- kuvailisitko, minkälainen tukiperheesi oli?
- entä minkälaisia asioita tukiperheessä tehtiin?
- mitä lapsena ajattelit tukiperhekäynneistä?
- oletko ollut tekemisissä tukiperheesi kanssa virallisen tukisuhteen päätyttyä? Oletko edelleen tekemisissä lapsuuden tukiperheesi kanssa?
- mitä ajattelet tukiperhetoiminnasta nyt?

Tukiperhetoiminta ja arvot

- minkälaisia arvoja tukiperheessäsi oli? (alla olevat ovat tarkentavia kysymyksiä, mikäli kysymykseen vastaaminen vaikuttaa hankalalta)
 - o mikä oli parasta/tärkeää tukiperheessä? mikä taas huonointa/vähiten tärkeää?
 - o opitko tukiperheessä jotakin tai opettiko tukiperhe sinulle jotain? jos opit tai opettivat niin mitä?
 - o mitä sääntöjä tukiperheessä oli?
- miten ajattelet tukiperheen vaikuttaneen elämääsi?
- minkälaiset arvot lapsuuden perheessäsi oli?
 - o mikä oli tärkeää perheessäsi? mikä taas vähiten tärkeää?
 - o minkälaisia sääntöjä kotonasi oli?
- mitkä ovat itsellesi tärkeitä arvoja tällä hetkellä?
 - o mikä sinulle on tärkeää tämänhetkisessä tilanteessasi?

LIITE 4: ANALYYSIN ETENEMINEN

